

ครูปล่อยแสง: ครูบันดาลใจ จุดไฟการเรียนรู้

ISBN: 978-616-329-109-7

ที่ปรึกษา

รศ.ดร.อนุชาติ พวงสำลี / อธิษฐาน คงทรัพย์

บรรณาธิการบริหาร

อริคม คุณาวุฒิ

บรรณาธิการเล่ม

ทิพย์พิมล เกียรติวาทีรัตนะ

บรรณาธิการต้นฉบับ

อาทิตย์ เคนมี

กองบรรณาธิการ

ณัฐชานันท์ กล้าหาญ / นิชากร ศรีเพชรดี / รชนิกร ศรีฟ้าวัฒนา /
กนกอร แซ่เบ๊ / ลีน่าร์ กาซอ

บรรณาธิการศิลปกรรม

ณชวัลย์ ศรีอรุโณทัย

ศิลปกรรม

บัว คำดี

ช่างภาพ

เฉลิมพล บัณฑิตานवासกุล / ธาตรี แสงมีอานุกภาพ / ณัฐชานันท์ กล้าหาญ /
ณัฐกานต์ ต่ำสำสุ / พรภวิษย์ โพธิ์สว่าง

พิสูจน์อักษร

ศิริบุญ วงษ์ชื่น

ประสานงานการผลิต

ปณิติตา จันทร์อร่าม

พิมพ์ครั้งที่ 1	เมษายน 2562
จำนวนพิมพ์	1,000 เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด โทรศัพท์ 0 2879 9154-6
ราคา	180 บาท

จัดพิมพ์โดย

โครงการผู้นำแห่งอนาคต: สร้างเสริมเครือข่ายผู้นำสู่วิถีสุขภาวะทางปัญญา
คณะวิทยาการเรีนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
99 ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121

โทรศัพท์ 0 2441 5222

website: www.leadershipforfuture.com

facebook: โครงการผู้นำแห่งอนาคต Leadership for the Future

© สงวนลิขสิทธิ์โดยโครงการผู้นำแห่งอนาคต

ดำเนินการผลิต

เปนนไท่ พับลิชซิ่ง

โทรศัพท์ 0 2736 9918

e-mail: contact@waymagazine.org

website: www.waymagazine.org

facebook: www.facebook.com/waymagazine

twitter: www.twitter.com/way_magazine

คำนำ

‘โครงการผู้นำแห่งอนาคต’ เป็นโครงการภายใต้การดำเนินงานของคณะวิทยาการ
เรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยได้รับการสนับสนุน
จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีจุดมุ่งหมาย
เพื่อหนุนเสริมกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมให้มีความสามารถในการสร้าง
การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนบนฐานสุขภาวะทางปัญญา

‘โครงการก่อการครู: ครูบันดาลใจ จุดไฟการเรียนรู้’ เป็นส่วนหนึ่งของ
โครงการผู้นำแห่งอนาคตที่มุ่งทำงานกับครูในฐานะผู้นำการศึกษา ผู้สร้างการ
เปลี่ยนแปลง (Change Agent) โครงการฯ เชื่อว่าครูคือกลไกสำคัญในการ
ขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับฐานราก ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้าง
พลเมืองที่มีคุณภาพและสังคมที่มีสุขภาวะในระยะยาว

ครูหนึ่งคนที่เปลี่ยนแปลงจากภายในจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเด็ก
และเยาวชนอีกนับพันนับหมื่นคน ซึ่งจะเติบโตไปเป็นผู้ดูแลอนาคตของสังคมและ
ประเทศ โครงการฯ จึงมุ่งเน้นการบ่มเพาะมิติด้านสุขภาวะทางปัญญาให้แก่ครู
ผ่านการสร้างชุมชนการเรียนรู้ด้วยการออกแบบกระบวนการเป็น 4 โมดูล ได้แก่

โมดูลที่ 1 ครูคือมนุษย์ สำรวจภูมิทัศน์ภายในของความเป็นครู ช่วยให้ครู
กลับเข้ามาเชื่อมโยงกับความเป็นมนุษย์ภายในตัวครู สัมผัสกับจิตวิญญาณความ
เป็นครู

โมดูลที่ 2 พัฒนาการเรียนรู้ (ตลาดวิชา) เครื่องมือและมุมมองใหม่ที่ช่วย

ขยายศักยภาพของครูอย่างเป็นองค์รวม ผ่านปัญญา 3 ฐาน คือ สมอง (Head) ภาย (Hand) ใจ (Heart) อาทิ การออกแบบประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ผ่านเกม ครูกล้าแสดง เวทมนตร์คาถาในการสร้างการเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมาย ฯลฯ

โมดูลที่ 3 ครูคือกระบวนการ เรียนรู้หลักพื้นฐานในการออกแบบและการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์

และโมดูล 4 ครูปล่อยแสง คือ เวทีที่ให้ครูได้มาแบ่งปันเส้นทางแห่งการสร้างการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง จนก่อเกิดเป็นครูแกนนำผู้ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลง สร้างแรงบันดาลใจแห่งการเรียนรู้ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

เรื่องเล่าจากครูผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จึงถูกรวบรวมขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า การสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการศึกษาไทยเกิดขึ้นได้จริง โดยเริ่มต้นจากห้องเรียนเล็กๆ ขยายออกไปสู่ผู้คนและชุมชน สิ่งเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดลงในหนังสือเล่มนี้อย่างหลากหลายวิธีคิด หลายหัวใจ สร้าง และมากด้วยการลงมือทำ

เราหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ *ครูปล่อยแสง: ครูบันดาลใจ จุดไฟการเรียนรู้* เล่มนี้จะเป็นสื่อที่ช่วยปล่อยแสง ให้ครูและชุมชนการศึกษาในประเทศไทยร่วมเป็นอณูงามที่มีพลังยิ่งใหญ่ และร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาและสังคมไทยไปด้วยกัน

สารบัญ

อีกปีเดียวเกษียณ แต่ยังไม่หยุดเรียนรู้ 'ครูวิลลี่' อนุสรณ์ นิลโฉม	13
มากกว่าการเปลี่ยนแปลง คือสร้าง 'เครือข่าย' บนถนนมิตรภาพครู 'ครูสอญอ' สัญญา มัครินทร์	31
เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้เล่น 'ฝ่ายบริหาร' 'ครูอ้อม' ชุตินทร หัตถพนม	47
ห้องเรียนไร้ผู้คุม 'ครูแซ' อัมพิกา ไกรอำ	63
ประชาธิปไตยเถียงกันได้ในห้องเรียน 'ครูไอซ์' ศักดิ์นรินทร์ ยาวิชัย	79

ครูคือคุณอำนวย ไม่ใช่คุณอำนาจ 'ครูยอร์ช' ณัฐพงศ์ อนุสนธิ์	95
ห้องเรียน: พื้นที่การเปลี่ยนแปลงที่ออกแบบได้ 'ครูโบว์' ลัดดาวรรณ เหล่าเกียรติกุล	111
ครูกับนักเรียน...เคมีที่เข้ากันได้ 'ครูตุ้ม' วิภาวี พลดี	129
โลกนี้ต้องมีครูแนะแนว 'ครูปุ๋ย' วรีย สืบสมุท	145
ถ้าไม่ได้แนะแนวชีวิต ก็ไม่รู้จะเป็นครูไปทำไม 'ครูมีน' สุรัสวดี นาคะวะรัง	161

ครู
ปล่อย
แสง

ครูบันดาลใจ จุดไฟการเรียนรู้

อีกปีเดียวเกษียณ แต่ยังไม่หยุดเรียนรู้

เริ่มจากการจินตนาการง่ายๆ ก่อนว่า เมื่อเรานึกภาพเด็กที่วิ่งเล่นในโรงเรียนแถบชนบทที่รายรอบไปด้วยภูเขา ห่างไกลตัวเมือง เด็กหญิงผมสั้นตัดตรง เด็กชายไว้ผมรองทรง เจี้ยวจ้าวกันอยู่ในห้องเรียนไม้ขนาดไม่กว้างมาก นั่นคือเสียงหัวเราะจริง การเรียนการสอนจริง แต่ลึกลงไปกว่าความสดใสโรแมนติกของธรรมชาติและตัวเด็ก เราต่างเข้าใจดีว่ามีปัญหาความเหลื่อมล้ำชุกอยู่ได้ลมอ่อนๆ และรอยยิ้มของครูหรือพ่อแม่ที่เฝ้าดูลูกเดินเข้าโรงเรียนทุกเช้าเสมอ

โลกอีกฟากหนึ่งของภูเขาเคลื่อนไหวฉับไว โรงเรียนในเมืองมีอีกภาพที่แตกต่าง ศตวรรษที่ 21 นำพาความหลากหลายของการเข้าถึงข้อมูลความรู้ อาชีพและรูปแบบธุรกิจมากมายเกิดขึ้นใหม่ อัตราการแข่งขันทางการศึกษานับวันก้าวเข้าสู่ความไร้ที่ติจนติดตามไม่ทันขึ้นเรื่อยๆ เรามีนักเรียนที่เป็นเลิศเชิงวิชาการที่ได้รับการยอมรับในระดับโลกทุกปี แต่เวลานั้นเป็นเพียงเสี้ยวเปอร์เซ็นต์ของนักเรียนทั้งหมดในประเทศ

ปัญหาใหญ่ของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือ ความแตกต่างทางสถาบัน การศึกษา (Thaipublica, 2016) แต่อย่างไรก็ตาม เว็บไซต์ของสถาบันวิจัยเพื่อ การพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ก็ระบุว่ามึบางโรงเรียนในไทยที่พัฒนาคุณภาพ การศึกษาจนเข้าใกล้รูปแบบของโรงเรียนในฝันบ้างแล้ว หลักสูตรที่พัฒนาผู้เรียน ทั้งภายในและภายนอก รวมถึงการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนทางความรู้ระหว่างครู (Professional Learning Community: PLC) เกิดขึ้นจริงได้ ถ้ามีครูที่รู้จักพัฒนา นวัตกรรมการสอนอย่างยั่งยืนและไม่หยุดเรียนรู้

หนึ่งในนั้นคือ ครูวัย 59 ปีที่ยังมีความรู้ใหม่มาเรื่อยๆ อย่าง **‘ครูวิลลี่’ อนุสรณ์ นิลโสม** คุณครูโรงเรียนชุมชนบ้านผานกเค้า จังหวัดเลย

แหวกดวงไฟเข้าไปสอน

เมื่อราวๆ 34 ปีที่แล้ว หลังจากครูวิลลี่จบการศึกษาภาควิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และทำงานบริษัทมาได้สักพัก เขาสอบบรรจุข้าราชการครูติดและเลือกโรงเรียนที่จะไปสอนได้มากมาย โรงเรียนบ้านชำไฮ อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ก็เป็นหนึ่งในตัวเลือกที่น่าสนใจสำหรับเขา

“พอเห็นภูกระดึง เราก็คิดว่ามันมีสถานที่ท่องเที่ยว ต้องเจริญ เอาล่ะ! ภูไปเป็นครูได้อยู่ เพื่อนมาเที่ยวได้เยอะด้วย แต่วันแรกที่มาบรรจุ ผมต้องแหวกดวงไฟเข้าไปแล้วถึงเจอทางเดิน ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟ ทุกอย่างในสมองเราเหมือนระเบิดออก คิดอย่างเดียวว่าอยากกลับบ้าน ผมคิดในใจเลยว่า ‘กูจะไม่เป็นครู’ (หัวเราะ)”

เปิดตัวมาอย่างแรงมาก จากที่เคยใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพฯ มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน ต้องมาอยู่ในพื้นที่ที่เทคโนโลยีเข้าไม่ถึงเลย แคมต้องเดบิวต์ด้วยการสอนครบทุกสาระวิชา เช่น สปช. กพอ. สลน. ควบไปกับตำแหน่งครูประจำชั้นด้วย

ถึงครูจะเป็นคนตลกแค่ไหน ก็ต้องเจียบกริบในหน้าที่นั่น

“ครั้งแรกไปสอน ป.1 ต้องไปเซตซั่มูก ล้างกันให้ มันเป็นเรื่องที่โลกแตก พอสมควรใน 3 เดือนแรก แล้วโรงเรียนดันมีแต่ครูผู้ชาย ไม่มีครูผู้หญิงเลย ปรึกษาอะไรก็ไม่ได้ วิธีเดียวคือกินเหล้าตอนเย็น หลับไป และตื่นมาทำงาน มันช่วยอะไรกันไม่ได้เลย ดีที่เด็กพุดง่าย เข้าใจง่าย กระบวนการสอนไม่ได้ยาก ที่ยากคือสภาพภูมิศาสตร์ ตกเย็นมาเราจุดเทียน ตอนเช้าจะอาบน้ำก็ต้องเดินไปที่ลำธาร เดินกลับขึ้นมาแต่งตัว จุดไฟ หุงข้าว ครูต้มไข่ ทอดไข่กินกัน 5 คน”

แน่นอนว่าหุดหุดขนาดนี้ ครูวิลลี่เคยคิดที่จะขอย้ายกลับเข้าไปสอนในตัวเมือง

“มีอยู่วันหนึ่งเด็กผู้หญิง ป.2 สองคนใส่กระโปรงตัวใหญ่ๆ เสื้อสีขาวตัวใหญ่ๆ เก๋ๆ ที่ได้รับบริจาคมา แยกจอบแยกเสียมหลังจากไปทำการเกษตรมา มือไม้ดำน แต่ดูมีความสุข ทั้งคู่เดินผ่านหน้าผมไป ตอนนั้นตัวผมเองนั่งท้อใจทุกวัน อยากกลับบ้าน ไม่อยากสอนหนังสือ แต่เขาตัวเล็กนิดเดียว เดินแยกจอบ เขายังหัวเราะชอบใจ เรามีโอกาสดีที่กว่าเขา แล้วทำไมเราไม่ทำให้ตัวเองมีความสุขนั้นเลยเป็นจุดเปลี่ยน”

ผ่านมา 30 กว่าปี ครูวิลลี่ยังจำภาพนั้นได้ดีว่า แม่ไฟจะยังไม่มา “แต่เราต้องหาตัวตนให้เจอก่อน”

หลังจากอยู่โรงเรียนบ้านชำไฮมา 23 ปี ไฟฟ้าค่อยเข้าถึง ถนนเริ่มตัดผ่าน แทนที่จะอยู่ใช้น้ำไฟให้สนใจ ครูก็ (ตัน) ย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนชุมชนบ้านผานกเค้า ห่างออกไป 13 กิโลเมตร แต่อยู่ในเขตอำเภอเดียวกัน

เด็กต้องมีสิทธิในความ ‘ชอบทำ’

ในศตวรรษที่ 21 โลกทุกอย่างเชื่อมต่อถึงกันหมด ความรู้เข้าถึงได้ง่าย สิ่ง

ผมมักสอนเด็กว่า ที่เราอยู่ในวงกลมขนาดเล็กเนี่ย
เราจะอยู่ในนี้ไปตลอดชีวิตไหม
เราไม่ลองข้ามวงไปเรียนรู้อื่นบ้างเหรอ
ผมเลยสอนให้เขากระโดดข้ามวงไปหลายๆ วง
ไม่ต้องเป็นวงที่ใหญ่มากก็ได้ บางวงเขาดีกว่าเรา
ไม่ว่าจะกี่ปีผมก็จะบอกเขาอย่างหนึ่งว่า
การเรียนรู้ด้วยตัวเองคือสิ่งสำคัญ
มากกว่าที่ครูสอน

ที่ทำทนายการเรียนการสอนและการศึกษารูปแบบใหม่ที่ไม่ตามขนบจึงอยู่ที่ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประโยชน์สูงสุด

ดังนั้นหากเด็กได้รับการฝึกฝนให้มีศักยภาพในการคิดเชิงวิพากษ์ หรือเริ่มจากเรื่องง่ายๆ เช่น การเข้าใจตัวตนและสิทธิในความ ‘ชอบทำ’ ของตัวเอง ไม่ว่าจะโรงเรียนนั้นจะอยู่ห่างไกลความเจริญมากแค่ไหน ชุดความรู้เหล่านี้ก็จะติดตัวเด็กไปเป็นทักษะการใช้ชีวิตที่ใช้การได้ในภายภาคหน้า

“โรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีเด็ก 200 คน ตั้งแต่อนุบาลถึง ม.3 เป็นโรงเรียนขยายโอกาส ซึ่งเราเรียกว่าโรงเรียนนวยโอกาส เด็กส่วนใหญ่จะมาจากชุมชนแถวนี้บ้าง หรือมีบ้านอยู่ในป่าบ้าง หลังจากที่ผมได้ไปอบรมเรื่องกระบวนการเรียนรู้แบบ PBL (Project-based Learning) และพบปัญญากับคุณก๊วย พุทธิส พหลกุลบุตร ที่มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (กลุ่มละครมะขามป้อม) ในปี 2557 ผมก็เริ่มรู้สึกว่าหลักสูตรเชิงวิชาการที่เราทำอยู่ มันไม่ได้ทำให้เด็กค้นพบตัวเองหรือเรียนรู้คนอื่น

“เลยมาคุยกันว่า ไอ้ที่เราสอนกันหลายสาระวิชาเพื่อที่จะให้เด็กไปสอบหรือแข่งขัน ส่งเสริมเด็ก 2-3 คน เพื่อไปแข่ง แต่ทั้งเด็กอีก 200 คน ไว้ด้านหลังนี่มันตอบโจทย์การศึกษาที่ดีไหม เราควรเอากระบวนการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Active-based Learning) การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning) การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน หรือ (Problem-based Learning)

มาใช้กับเด็กดีใหม่ หรือใช้จิตศึกษาดีใหม่”

‘จิตศึกษา’ น่าจะเป็นคำตอบเจ๋งๆ สำหรับโรงเรียนสโตนส์ผานกเค้า แต่กระบวนการการเปลี่ยนแปลงแรกๆ ทำได้ยาก เพราะทั้งตัวครูและบุคลากรที่โรงเรียนเองก็ไม่รู้จะเริ่มจากตรงไหน ถึงขั้นคุณภาพของผลการศึกษาลดลงจากมาตรฐานเดิมจนถึงปี 2559 แต่กราฟก็ดีขึ้นมาในปี 2560 จนปัจจุบันเริ่มมีโรงเรียนจากที่ต่างๆ มาดูงาน

“เด็กต้องใช้เวลาในการปรับตัว ชุมชน ครูด้วย แต่เมื่อเด็กเริ่มเข้าใจ ว่าทำไมกลับไปบ้านต้องค้นคว้างานที่ครูให้ ก็คือความรู้ที่แลกเปลี่ยนกัน เขาก็เริ่มเข้าใจกระบวนการมากขึ้น ถ้าทุกระดับชั้นได้รับการเรียนการสอนที่ปรับไปคล้ายๆ กัน ก็จะสามารพัฒนาไปด้วยกันได้”

‘จิตศึกษา’ เอาใจนักเรียนมาใส่ใจครู

ครูวิल्लीเริ่มไปศึกษาเพิ่มเติมจากโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อนไปยังหัวเราะกับตัวเองว่า แก่ขนาดนี้แต่ก็ออกไปสังเกตการณ์บ่อยๆ ทุกปี นับได้ 8-9 ครั้ง โดยออกไปเรียนรู้กระบวนการต่างๆ เช่น เข้าโครงการของกลุ่มก่อการครู, inskru, ครูปล่อยของและพลเรียน เพื่อนำมาใช้กับนักเรียนและครู

“ผมมองว่าผมอายุ 59 เนี่ย ไม่สามารถถ่ายทอดให้ใครได้มากกว่าการซึมซับจากเด็กรุ่นใหม่ ผมว่ายุคสมัยมันเปลี่ยนไป เมื่อก่อนครูยุคเก่ายืนสอนหน้าชั้น มายืนชี้กระดาน สะกดต้องได้ ตามหลักการเป๊ะ ซึ่งก็มีข้อดีนะ อย่างเด็กที่ผมสอนในป่ามีจับดอกเตอร์อยู่ 3 คน เพราะเขามีความพร้อมในตัวที่จะเดินในเส้นทางนั้น ตอนนั้นเราก็ภูมิใจ แต่พอมามองย้อนแล้วเนี่ย เฮ้ย...มันได้แค่ 3 คนเหอ แล้วเด็กอีกประมาณ 300-400 คนล่ะ เขาก็ยังไปปลุกมันสำปะหลัง มีชีวิตวนเวียนในจุดเดิม ไม่ได้กระโดดออกไปข้างนอกเลย

“ผมมักสอนเด็กว่า ที่เราอยู่ในวงกลมขนาดเล็กเนี่ย เราจะอยู่ในนี้ไปตลอดชีวิตไหม เราไม่ลองข้ามวงไปเรียนรู้วงอื่นบ้างเหอ ผมเลยสอนให้เขากระโดดข้ามวงไปหลายๆ วง ไม่ต้องเป็นวงที่ใหญ่มากก็ได้ บางวงเขาดึกกว่าเรา ไม่ว่าจะกี่ปีผมก็จะบอกเขาอย่างหนึ่งว่า การเรียนรู้ด้วยตัวเองคือสิ่งสำคัญมากกว่าที่ครูสอน”

การศึกษาทุกวันนี้คือการแข่งขัน แข่งขันเพื่อเอาตัวเลขไปอวดกัน ผู้บริหารได้ตัวเลขดีก็ได้เลื่อนสองชั้น หรือครูได้ย้ายไปโรงเรียนที่ใหญ่ขึ้น กระทรวงฯ ก็จะบอกว่าตัวเลขเท่านี้ แสดงว่าประเทศพัฒนา แต่เมื่อย้อน กลับมาดูจริงๆ ตัวเลขเหล่านี้ไม่ได้ สะท้อนว่าพัฒนา แต่กลับโกหก

ครูวิลลี่ยอมรับว่า สมัยก่อนยังใช้การสอนแบบเก่า แต่หลายปีมานี้ระบบถูก
ปรับปรุงใหม่ ไม่ได้เน้นให้คะแนนเพื่อไปแข่งขัน

“เพราะเราเริ่มมองเห็นแล้วว่า การศึกษาทุกวันนี้คือการแข่งขัน แข่งขัน
เพื่อเอาตัวเลขไปอวดกัน ผู้บริหารได้ตัวเลขดีก็ได้เลื่อนสองชั้น หรือครูได้ย้าย
ไปโรงเรียนที่ใหญ่ขึ้น เอาตัวเลขเพื่อไปแข่งกันในระดับเขตว่าตัวเลขใครดีกว่า
กระทรวงฯ ก็จะบอกว่าตัวเลขเท่านี้แสดงว่าประเทศพัฒนา” แต่เมื่อย้อนกลับมาดู
จริงๆ ตัวเลขเหล่านี้ไม่ได้สะท้อนว่าพัฒนา แต่กลับโกหก”

‘ก๊วย’ จากกลุ่มมะขามป้อม เคยกล่าวไว้ว่า การศึกษาในศตวรรษใหม่ไม่ควร
ถูกตีความในมิติการเพิ่มคุณภาพแรงงานเพื่อตอบสนองระบบอุตสาหกรรมเท่านั้น
แต่ควรมุ่งไปสู่การพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ในฐานะพลเมืองของโลกยุคใหม่

คำว่า ‘ยุคใหม่’ ตีความได้หลากหลายแบบ หนึ่งในนั้นน่าจะรวมถึงการ
สร้างจิตใจที่แข็งแรงให้กับนักเรียน ครูวิลลี่เองก็แข็งแรงสดใสมากในวัยก่อน
เกษียณ ครูรุ่นใหญ่เห็นความสำคัญต่อการปลูกต้นไม้ที่รู้จักทนแดดทนฝน จึงเน้น
การสอดแทรกจิตศึกษาเข้าไปในตัวเด็ก ๆ

“เมื่อก่อนเราเคยเรียนจิตวิทยาเนอะ แต่เราไม่เคยเอาจิตวิทยามาใช้กับเด็ก
ใช้น้อยมาก แต่จิตศึกษาคือการที่เราทำความเข้าใจจิตใจส่วนลึกของเขา ศึกษา
จิตใจทั้งเขาและเรา เพื่อให้เกิดจิตสำนึกและเตรียมความพร้อม เช่น วิชาโฮมรูม
ครูให้ทำอะไรบ้าง มีแต่สิ่งที่ครูอยากให้นักเรียนทำ แต่ไม่เคยคิดว่านักเรียนอยาก
ทำไหม เมื่อทำโฮมรูมเสร็จแล้ว นักเรียนมีสมาธิ มีจิตตะ มีความว่างที่พอจะเข้าไป

เรียนวิชาหลักใหม่”

อย่างนั้นแล้ว การทำจิตศึกษาจึงทำเพื่อให้นักเรียนมีความพร้อมทางร่างกาย และจิตใจ พร้อมกระโจนเข้าสู่การเรียนรู้ต่อ

ครูวิลลี่ยกตัวอย่างคาบวิชาคณิตศาสตร์ที่ยาวนานถึง 60 นาที ถามว่าเด็ก ๆ จะมีสมาธิได้ถึง 60 นาทีไหม

“แค่ 20 นาทีแรกเท่านั้นที่เด็กจะมีสมาธิ แต่ถ้าเราเตรียมความพร้อมให้เขา โฟกัสได้ในช่วงนั้น คุณสร้างความสำคัญ สร้างจุดมุ่งหมายให้เขาเรียนรู้ได้ เขาจะมีสมาธิโฟกัสอีกในเวลาที่เหลือ คุณจะให้เขาทำกิจกรรม ทำแบบฝึกหัดก็ทำไปสิ”

โรงเรียนชุมชนบ้านผานกเค้าจะไม่เขียนแผนการสอนเป็นเล่ม แต่สร้าง ‘หลักความคิด’ ในระบบออนไลน์ เพื่อให้ครูนำไปใช้สอนแทนกันได้ แผนจิตศึกษาจะได้รับการดีไซน์ด้วยการปรุงสูตรให้เหมาะกับแต่ละช่วงชั้น เนื่องจากพัฒนาการของเด็กมีความแตกต่างกัน

เมื่อพูดถึงการพัฒนาในแง่จิตใจ อาจฟังดูเหมือนค่อนข้างเป็นเรื่องเชิงนามธรรม คำถามจึงมีอยู่ว่า เกณฑ์ของการออกแบบการสอนจิตศึกษาคืออะไร คำตอบคือออกแบบจากตัวเด็กเอง โดยมีครูเป็นผู้สังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด

“สัปดาห์แรก เราจะพาเด็กออกไปเรียนนอกสถานที่เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

ให้เขาหัดสังเกต บางเรื่องที่เด็กเสนอมาก็ออกนอกกรอบ แต่เราไม่ได้ปล่อยอิสระไปเสียทุกอย่าง ก็ต้องตบเขาเข้ามาว่าเรื่องนี้มันน่าเรียนไหม เช่น เธอดูโฆษณาทุกวัน เธอรู้ไหมว่ามันจริงหรือไม่ คิดว่ายาที่ทาแล้วตัวขาวราคา 35 บาททาแล้วขาวจริงไหม ดังนั้นเรามาเรียนเรื่องสีอิมซะนาดีใหม่

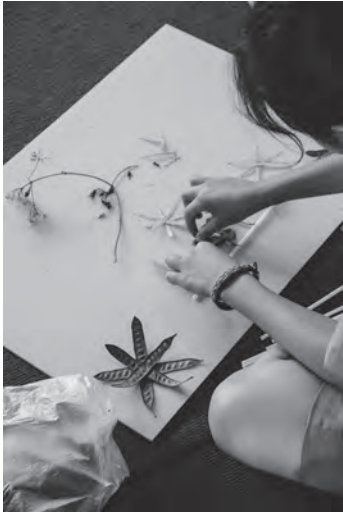
“ถ้าเด็กลงความเห็นว่าเขา เราก็มาแตกหัวข้อกัน เมื่อแนะแนวทางเด็กและให้เด็กไปค้นคว้าแล้ว เขานำมาเสนอแล้วยังขาด เราจะเติมเต็มให้ การเรียนการสอนที่เด็กไม่ต้องมาจ่ออยู่กับตำราหลายเล่ม เช่น ‘ได้มีโอกาสไปสัมภาษณ์คนมาทำหนัง ขอความรู้จากคน เป็นการกระตุ้นสิ่งที่ยูนอกห้องสี่เหลี่ยม เด็กจะแบ่งกันเป็นทีมเขียนสตอรี่บอร์ด ทีมสัมภาษณ์ ตัดต่อ แบ่งหน้าที่กัน การเรียนถึงจะสนุก”

เรียนใช้เล่นเลย

รอบๆ อาคารด้านหน้าโรงเรียนมีกระดาดติดฝาผนังเรื่อง Project-based Learning: PBL พร้อมคำอธิบายสั้นๆ กำกับราวกับว่าในตลอดเวลาหลายปีที่ครูวิไลส์พยายามทำเรื่องเรียนให้เป็นเรื่องเล่น จนกลายเป็นเรื่องเล่นที่ใช้ได้ผลจริง โดยที่ไม่ติดกับมาตรฐานตัวชี้วัดของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

“เราเขียนแผนของเรา แต่เชื่อมโยงมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกระทรวงฯ เด็กจะรู้เลยว่าสัปดาห์นี้เขาจะเรียนเรื่องอะไรบ้าง ค้นหาได้ล่วงหน้าเมื่อเขาค้นหาได้ ผ่านกระบวนการย่อยความคิดเสร็จแล้ว เขาก็มาทำ mind mapping นำเสนอ

“อย่าลืมน้ำมาตรฐานหรือตัวชี้วัดนั้นเป็นเพียงสิ่งที่เขาสมมุติขึ้นมา ว่าอยาก让孩子มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอ่าน การพูด อ้าว...ถ้าคุณร้องคาราโอเกะได้ คุณอ่านไม่ได้เหรอ ถ้าเรารู้จักปรับกระบวนการให้เหมาะสมกับเด็ก นำสิ่งที่เขาสนใจมาสร้างเป็นบทเรียน เช่น ไม่มีหนังสือเล่มไหนในระดับมัธยมที่สอนเรื่องสีอะครีล แต่ผมสอนให้เด็กเรียนรู้เรื่องสีอิมซะนาดี เมื่อคุณดูภาพยนตร์โฆษณาแล้วคุณวิเคราะห์ได้ไหม รู้สึกว่ามันโกหกไหม แล้วคำโกหกนั้นมันพูดอะไรกับคุณ ให้เด็กเขียนทัศนระออกมา เราสอนภาษา สอนทักษะการค้นคว้า สอนวิทยาศาสตร์ หรือวิชาการงานอาชีพ สามารถเชื่อมโยงกับสาระวิชาอื่นได้ แล้วค่อยเชื่อมโยงกับ

มาตรฐานตัวชี้วัดอีกทีหนึ่ง”

ครูวิลลี่แบ่ง PBL เป็น 4P คือ Play, Practice, Project และ Problem ซึ่งสามารถใช้ได้กับเด็กทุกระดับชั้น ตั้งแต่อนุบาลไปจนถึงมัธยม หลักสูตรก็ free-form มากจนคนเป็นครูเองก็ยังสนุก

“เด็กอนุบาลจะเรียนแบบ Play-based เพราะเขายังอ่านหนังสือไม่ออก จากนั้นในลำดับชั้นถัดมาค่อยปรับเข้ากับหนังสือวิชาภาษาอังกฤษ ไทย คณิต พอถึงประถม 4-6 บทเรียนก็จะน้อยลง แล้วเริ่มขยับมาเรียน Project-based มากขึ้น ไปจนถึงมัธยมก็ค่อยเชื่อมโยงมาที่ Problem-based ด้วย เช่น ในส่วนของ Project-based ถ้าเราใช้สื่อภาพยนตร์เป็นตัวสอน เราตั้งคำถามว่าสิ่งที่ได้จาก

การดูภาพยนตร์คืออะไร สื่อมีทั้งแง่บวกแง่ลบ แต่คุณ sẽเลือกเฉพาะอะไรให้เกิดประโยชน์กับตัวคุณ

“เราให้เด็กเรียนสนุก ไม่มานั่งเครียด ไม่ต้องมีการบ้าน สิ่งที่ผมสอนให้เด็กคิด เช่น วันนี้ฉันเรียนอะไรบ้าง แปลกใจเรื่องอะไร สิ่งที่มีประโยชน์ที่สุดจากบทเรียนหรือบทเรียนที่ชอบมากที่สุดคืออะไร หรือเด็กอาจจะไม่แน่ใจว่าได้เรียนอะไรไปก็ได้”

ครูวิลลี่อธิบายต่อว่า ถ้าเด็กได้มีโอกาสเรียนจากตัวเอง พวกเขา ก็จะสนุก ลูกนั่งสบาย พร้อมที่จะต่อยอดจินตนาการ หรือแม้กระทั่งบอกผู้ใหญ่ได้ว่าต้องการอะไรจากการศึกษา

สำหรับครูวัย 59 PBL เกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ เด็กเรียนรู้ได้จากทุกที่ ถ้าพาเด็กเข้าป่า ก็สามารถออกแบบให้เด็กไปเก็บใบไม้มา ถ้าจะสอนคณิตศาสตร์ก็ถามเด็กว่า ใบไม้มีรูปทรงอย่างไร สีเหลืองหรือสามเหลี่ยม ถ้าสอนเรื่องสีก็ได้วิชาศิลปะ แล้วคุณสมบัติที่ใบไม้ใบหนึ่งจะทำได้อะไรบ้าง นี่คือนิเวศวิทยา

การเรียนการสอนทุกอย่างเกิดจากแค่ใบไม้ใบเดียวเพียงเท่านั้น – ครูวิลลี่สรุป

แถบใบไม้ชิ้นนั้นก็ไม่ได้แบกภาระอันหนักหน่วงของการสอบมาให้กับเด็ก

“ผมจะไม่ใช้การสอบ แต่จะดูจากชิ้นงาน ลองสังเกตความตั้งใจของเขาและพูดคุยซักถาม คะแนนจะให้ในวัน open house ที่เชิญผู้ปกครองมาตรวจงาน เขาจะได้ดูรูปถ่าย หลักฐาน และสิ่งที่เด็กทำได้ และเด็กเองจะต้องอธิบายผู้ปกครองให้ได้ด้วยว่าเรียนรู้อะไรมาบ้าง”

ชุมชนและครอบครัวเองก็มีส่วนเป็นอย่างมากในการศึกษาของเด็กหนึ่งคน เพราะเด็กอยู่ในโรงเรียน 8 ชั่วโมง แต่ 16 ชั่วโมงอยู่กับที่บ้านและครอบครัว

“ทำอย่างไรชุมชนถึงจะซึมซับกระบวนการไปกับเราได้ ในเวลาเรียนบางวัน เราเลยเชิญให้เขามาดูว่าลูกเรียนอะไร เวลาตรวจงานให้พ่อแม่มาตรวจกับเราสิ นี่เห็นไหมลูกคุณทำชิ้นงานเป็นอย่างไรครับ ถ้ามีเกรดถึง 4 ผู้ปกครองให้เกรดเท่าไร เรามีสิทธิที่จะชื่นชม ให้คะแนนชิ้นงาน ไม่ใช่ว่าเรามีสิทธิในการตัดสินอย่างเดียว”

ในช่วงแรกอาจเกิดปัญหาผู้ปกครองต่อต้านการเรียนการสอนลักษณะนี้อยู่บ้าง แต่ท้ายสุดทุกอย่างจะคลี่คลาย

เราถามเขาเลยว่า เรียนแบบนี้กับเรียน
แบบเก่าต่างกันอย่างไร แบบไหนสนุกกว่ากัน
แบบไหนที่อยากมาเรียน
เราตั้งคำถามใหญ่ทุกครั้งว่ามาเรียนแล้วได้อะไร
นั่นคือสิ่งที่เราอยากรู้ ซึ่งเคยมีเด็กที่ตอบว่า
มาโรงเรียนได้กินข้าว มีที่นอนกลางวัน
มาเจอเพื่อน ไม่ต้องร้องไห้อยู่บ้าน
ซึ่งมันสะท้อนเรานะ แปลว่าสิ่งนี้
มันมีคุณค่ามากกว่าแค่การเป็นโรงเรียน

“เขาก็จะคิดว่า เฮ้ย...ฉันส่งลูกมาเรียน ฉันไม่มีเวลาว่างนะ แต่ถ้าเราตั้งใจให้
เขามาดูบ่อยๆ และเห็นว่าเราใช้กระบวนการจิตศึกษา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ในตัวเด็กในทางความอ่อนโยนหรือคำพูด เช่น พ่อแม่บอกว่าเมื่อก่อนไม่เห็น
มากกว่าดบ้านเลย แต่เดี๋ยวนี้ลูกเริ่มรู้จักมาล้างจาน พับผ้า

“บางทีผมก็ถามเขาไปเลยว่า ผู้ปกครองคิดเห็นอย่างไร และอธิบายว่านี่คือสิ่ง
ที่ผมมอบให้กับลูกเขา มันอาจจะไม่ดีนักในเชิงวิชาการ แต่จะดีกับทักษะชีวิตและ
วิชาชีวะของเขา เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมตรงนี้ร้อยละ 80 เขาก็เริ่มเข้าใจ
เรา เพราะเราทำให้เขาเห็นว่าสิ่งนี้เกิดประโยชน์กับลูกเขา”

ครู = เด็ก

“บรรยากาศเป็นสิ่งที่สำคัญนะ ห้องเรียนที่เป็นสี่เหลี่ยมนะ มีหน้าต่าง หลัง
ห้อง ทำให้มีเด็กหน้าต่าง เด็กท้ายห้อง ทำอย่างไรไม่ให้มีบรรยากาศแบบนั้น ครู
ก็ต้องเปลี่ยนกระบวนการ การที่เด็กนั่งบนเก้าอี้คือการอยู่ในกรอบที่บังคับ เรา
อย่าเรียกมันว่าพื้นที่ปลอดภัยเลย แต่ถ้าเรามา นั่งในพื้นที่วงกลม ทุกคนเสมอกัน
คุยกันเห็นหน้ากัน มันก็จะเริ่มสลายกรอบออกไป”

ครูวิไลลีสลายเสียใหญ่โตจนเด็กในห้องสามารถนอนกลิ้งอ่านหนังสือไปกับพื้นได้ในคาบสังคมที่มีเนื้อหาไม่เบาหนัก บรรยากาศผ่อนคลายนั้นสร้างได้จากเสียงหัวเราะและการยกมือถามตอบของเด็กๆ ที่นั่งล้อมเป็นวงกลมด้วยท่าที่ขี้เล่นปนจริงจัง

“ผมอยากให้เขารับรู้ปัจจัยพื้นฐานว่า ที่เขาอยู่กับปัจจุบัน เขาพอใจไหม ถ้าเขาไม่พอใจในตำแหน่งที่เขาอยู่ในปัจจุบันมันก็ไม่มีความหมาย ฉันอยู่ได้แม้ฉันไม่มีแม่ ไม่มีพ่อ หรือคิดให้ได้ว่าเวลาที่ให้การบ้านไปแล้วไม่ทำ แต่ไปดูทีวี ไปซิ่งข้างนอกแทน เขาพอใจจุดนี้ไหม อย่างที่สองเขาพอใจในสิ่งที่เขาได้รับไหม ได้ 5 บาท 10 บาทมาโรงเรียน ไม่พอใจหรือพอใจ เพราะอะไร

“เขาต้องรู้ก่อนว่าสาเหตุของปัญหาคืออะไร สุดท้ายการที่เขามาเรียนที่โรงเรียนนี้ เขาพอใจไหม ถ้าไม่ บอกมาเลยว่าทำไม อยากเรียนแต่วิชาการไหม ได้ครูจะเน้นให้ เด็กสามารถเอาแผ่น post it มาเขียนได้เลยว่าพอใจหรือไม่พอใจอะไร ผมเปิดโอกาสให้เด็กวิพากษ์ผมได้ ว่าผมหัวล้าน พุงโย้ก็ยังมี ก็มันเป็นเรื่องจริงที่เขาเห็นนี่ (ยิ้ม)”

ครูยิ้มให้กับคำถามกวนประสาทโลกแตกของเด็ก

ครูแกล้งแหงกกลับไปอย่างแนบเนียน

ครูไม่เค้นคำตอบที่ถูกต้องชัดเจนจากเด็ก

ครูช่วยบีบอัดความแค้นของคำถามให้เด็กลองคิดอีกแบบ

กลไกการปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเป็นมนุษย์ที่ผิดได้ นี่คือสิ่งที่เรียกว่า ‘ห้องเรียนของครูวิลลี่’

ถ้ารวมกิจกรรมจิตศึกษาที่ให้เด็กนำดอกไม้ ใบไม้ และหลุดจากบ้านตัวเอง มาทำงานศิลปะ คำถามที่ว่า “เคยมีเด็กๆ มาบอกครูบ้างไหมว่าเรียนแบบนี้สนุกจังเลย” คงจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก

“เราถามเขาเลยว่า เรียนแบบนี้กับเรียนแบบเก่าต่างกันอย่างไร แบบไหนสนุกกว่ากัน แบบไหนที่อยากมาเรียน เราตั้งคำถามใหญ่ทุกครั้งว่ามาเรียนแล้วได้อะไร นั่นคือสิ่งที่เราอยากรู้ ซึ่งเคยมีเด็กที่ตอบว่ามาโรงเรียนได้กินข้าว มีที่นอนกลางวัน มาเจอเพื่อน ไม่ต้องร้องไห้กลับบ้าน ซึ่งมันสะท้อนเรานะ แปลว่าสิ่งนี้มันมีคุณค่ามากกว่าแค่การเป็นโรงเรียน”

อยากเป็นครูจนตาย แม้จะไม่ได้อยู่ในโรงเรียน

ศาสตราจารย์โจเซฟ สติกลิตซ์ นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล เคยบอกไว้ว่า “การเลือกที่สำคัญที่สุดในชีวิตของคนคนหนึ่ง คือการเลือกเกิดมาในครอบครัวที่พ่อแม่มีฐานะดี” บริบทของนักเรียนส่วนใหญ่ในโรงเรียนผานกเค้าที่คนเมืองอย่างเรามองเห็นผานกเค้าใหญ่ ธรรมชาติเป็นวอลเปเปอร์ให้กับสนามหญ้ากว้าง แล้วปล่อยให้คิดโรแมนติกไปว่ามันช่างดีงามจริงๆ แล้วมีความเจ็บปวดและความยุติธรรมที่ซ่อนอยู่ในตำราเรียนและสถิติเชิงวิชาการ

ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ชี้ว่า เด็กๆ ที่อยู่ในครัวเรือนที่รวยที่สุด 10 เปอร์เซ็นต์แรกของไทย มีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับปริญญาตรีสูงถึง 65.8 เปอร์เซ็นต์ แต่เด็กๆ ที่อยู่ในครัวเรือนที่จนที่สุด 10 เปอร์เซ็นต์สุดท้ายของประเทศ มีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับมหาวิทยาลัยเพียง 4.2 เปอร์เซ็นต์

“ตั้งแต่ตั้งโรงเรียนมา มีเด็กที่เรียนที่นี่แล้วไปต่อจนจบปริญญาตรี 20 คนเท่านั้น”

ครูวิลลี่ให้ข้อมูล แต่สายตาของครูอายุใหญ่ใจเด็กนั้น มุ่งมั่นว่าจะใช้การเรียน

การสอนในยุคใหม่และจิตศึกษาปลอบประโลมหัวใจของเด็กน้อย

เด็กอาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่า นี่คือความเหลื่อมล้ำมหาศาลในด้านอภิสิทธิ์ของการเข้าถึงการศึกษา

“บางที่เราปลอบเขาได้แค่ว่า ไม่เป็นไรนะ คนเราก็ต้องสู้ชีวิตต่างกัน เพราะเราไม่สามารถทำได้มากกว่านั้น ถ้าเขามีปัญหาครอบครัว เช่น พ่อกับแม่หย่ากัน พ่อติดคุก อยู่กับยาย บ้านไม่เคยมีไฟฟ้าใช้ และต้องเลี้ยงวัวตลอดชีวิต

“การกอดก็เป็นการเยียวยาอย่างหนึ่งนะ เขาได้มาระบายกับเรา เราก็คิดว่าช่วยได้เท่าที่ช่วย แต่บางครั้งบางคนแค่กอดก็รู้สึกดีขึ้นแล้ว เราต้องมองเด็กและต้องหาเขาให้เจอ”

ซึ่งทั้งครูทั้งเด็กก็สาหัสไม่แพ้กัน

“ผมอาจจะเคยเดินบนกองขยะมาก่อนเขา เข้าใจว่าเด็กที่เคยเก็บของบนกองขยะมาเล่นเขาารู้สึกอย่างไร แล้วเราข้ามจุดนั้นมาถึงปัจจุบันได้อย่างไร เรามองเพื่อนที่มีตำแหน่งการงานสูงกว่าอย่างไร ผมเข้าใจว่าเด็กรู้สึกมีปม เรอธิบายและปลอบเขาได้ เพราะเราก็เคยเป็นเด็กมีปมมาก่อน

“ตอนที่เข้าห้องเรียนก่อนการครู ‘ห้องเรียนสร้างสรรค์’ ของ ‘ก๋วย’ พุทธิส พลกุลบุตร จากกลุ่มละครมะขามป้อม ทำให้เรารู้ว่าเรามองตัวเองผิดนะ ตัวตนมันคือสิ่งที่อยู่ลึกลงไปมากกว่านั้นอีก แล้วก็มีความฟูเกิดขึ้นในหัวใจ เราค้นพบว่าสิ่งที่เราอยากจะทำจริงๆ คืออย่างอื่น เมื่อค้นพบสิ่งนี้ เราจึงนำกระบวนการนี้มาใช้กับนักเรียน”

กับอีกคลาส ‘เข้าไปภายในของตนของคนเป็นครู’ ของ ‘ครูน้อง’ ธัญธร เปรมใจชื่น บันดาลใจสอนให้เด็กทำหน้ากากเพื่อระบายความในใจ

“ถ้าอยู่ดีๆ เราให้เขาพูดความในใจที่กระทบกับเขา ต่อให้อยู่นิ่งๆ เด็กก็จะไม่พูด แต่พอมีหน้ากากกระดาษใบเดียว เด็กพูดแล้วน้ำตาไหลเลย เด็ก 13 คน นั่งอยู่ด้วยกัน ร้องให้ 10 คนนะ ในบรรยากาศแบบนี้เราสอนให้เด็กมีจิตใจอ่อนโยนลงได้”

ตัวครูก็ต้องเยียวยาตัวเองไปอย่างตลกและอ่อนโยน ครูวิल्लीที่ตอนนี้เหมือนรับ PBL มาใช้กับตัวเองอย่างเต็มเปี่ยม ค้นพบว่าตัวเองก็โตขึ้นในมิติของมนุษย์และในฐานะครูของเด็กๆ

“หนึ่ง - มันทำให้ผมเป็นคนที่ไม่หยุดนิ่งกับการสอน ต้องหาความรู้มาเติมตลอดเวลา สอง - ทำอย่างไรให้เด็กเรียนอย่างมีความสุข พัฒนาตัวเองไปเรื่อยๆ สาม - ทำอย่างไรถึงจะส่งเสริมให้เขาได้มีวิชาเกินกว่าวิชาการ และมีทักษะชีวิตที่จะทำให้เขาอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบัน

สุดท้ายคือทำอย่างไรที่เราจะช่วยให้เขามองเห็นโลกที่กว้างขึ้น ผมมักจะไปหาว่าที่ไหนบริจาคหนังสือบ้าง มีทุนหรืออุปกรณ์สำหรับเด็กยากจนหรือไม่มีพ่อแม่ไหม เช่น วันนี้ถ้าเราจะทำขนมกินกัน ผมก็จะไปหาครูที่มีความรู้เรื่องทำขนมมาสอนให้เขา เด็กจะได้กินขนมทุกคน”

เมื่อก่อนโรงเรียนอาจจะใช้คำว่า ครูเปลี่ยน นักเรียนเปลี่ยน เหมือนเป็นการตัดสินเด็กไปก่อน ทำไมเด็กต้องเปลี่ยน ครูวิल्लीมองว่าจะไปตัดสินเขาได้อย่างไร ในเมื่อเรายังไม่ยอมให้ใครมาตัดสินตัวเราเลย เขาจึงมองกระบวนการนี้ว่าเป็นการ ‘ปรับ’ โดยอาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะว่ในห้องเรียน ครูไม่ได้มีหน้าที่ถ่ายทอดอย่างเดียว

“ผมเรียนรู้เรื่องปลูกผักหรือเลี้ยงสัตว์จากเด็กนะ เพราะผมไม่เก่งเท่าเขา แล้วเขาก็สามารถเป็นครูมาถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนได้ด้วย เด็กใช้มือถือหรือ

คอมพิวเตอร์เก่งกว่าผม เข้าโปรแกรมตัดต่อเป็น ไม่ใช่คิดว่าครูเก่งทุกอย่างแล้ว จะต้องเป็นผู้นำ แพ้ไม่ได้ แพ้ไม่เป็น

“ถ้าเขาดูการ์ตูน ผมก็ต้องดูการ์ตูนเหมือนกันนะ วันพีซ โปเกมอน เด็กดูละครอะไร เราก็ต้องคุยกับเขาได้ เพื่อให้เป็นพวกเดียวกับเขา คุยเรื่องการ์ตูน เกม หรือกีฬาก็ได้ เด็กเรียนรู้อะไร เราก็พยายามศึกษาให้เข้าใจเขาก่อน”

...

โลกอีกฟากฝั่งของภูเขาหรือโลกที่ติดกับภูเขาก็คือโลกที่ต้องต่อสู้ด้วยกัน ทั้งนั้น มันเป็นเรื่องน่าโมโหที่ต้นทุนทางสังคมของเด็กมีผลต่อการเข้าถึงการศึกษา และโอกาสในการสร้างอาชีพที่ดี เพราะความไม่สมเหตุสมผลของการจัดการ การศึกษาของรัฐ

แต่การแหวกไฟได้เกิดขึ้นแล้ว

ครูวิल्लीที่เคยแน่วแน่ว่าจะไม่มีวันเป็นครู กลับเป็นครูมาถึง 34 ปี เป็นสมาชิก ที่อายุออกจะเกินน้องๆ ครูคนอื่นในโครงการก่อการครูเสียด้วยซ้ำ

เขาไม่ได้เอ่ยถึงความรักในอาชีพนี้เลย เราเองก็ไม่ได้ถาม แต่มีคำตอบสั้นๆ ที่ทำให้คำว่า ‘ครูวัยเกษียณ’ เป็นหมันไปในทันทีที่ฟังจบ

“อยากเป็นครูจนตาย แม้จะไม่ได้อยู่ในโรงเรียน”

มากกว่าการเปลี่ยนแปลง คือสร้าง 'เครือข่าย' บนถนนมิตรภาพครู

เขาไม่ใช่ครูคนเดียวในประเทศที่สร้างแรงกระเพื่อมในวงการศึกษา แต่หากต้องระบุให้ชัดว่าเขาทำอะไร จึงสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูไทย และคนนอกวงการศึกษาหลายคนใจเต้นแรงด้วยความรู้สึกที่... มีความหวัง

สองอย่างที่ระบุได้ชัด คือ การลงมือทำด้วยความเชื่อ และการแบ่งปันวิชาในพื้นที่สาธารณะ แบ่งปันอย่างละเอียดลออ ถูกย่อยและหีบห่ออย่างดีผ่านพื้นที่เฟซบุ๊กส่วนตัว ไม่ว่าจะใครจะหยิบจับไปใช้ อย่างน้อยต้องได้ผลในทางใดทางหนึ่ง

“เราเชื่อว่าระบบการศึกษาเปลี่ยนแปลงได้ มีความหวัง เราต่างเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ต้องโทษอะไรเพราะไม่เกิดประโยชน์ ล้วงมือทำ ทำได้คนสองคน หรือทำได้นิดๆ หน่อยๆ ก็ดีกว่าไม่ทำอะไรเลย

“แต่ที่ทำหายกว่าการลงมือทำ คือทำแล้วแบ่งปัน ไม่ต้องคิดว่าวิธีการแบบนี้จะใหม่ เก้า หรือไปซ้ำกับใครใหม่ เพราะต้องซ้ำในแง่ใดแห่งหนึ่งอยู่แล้ว แต่

อย่างน้อยให้ทุกครั้งที่คุณสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ถูกขยาย แชนด์ต่อ ถูกส่งด้วย ไฟสปอร์ตไลท์ แล้วเราจะได้เห็นว่ามีครูอีกเยอะมากที่กำลังลุกขึ้นเปลี่ยนแปลง”

นี่อาจเป็นที่มาของกิจกรรมจากเครือข่ายทางการศึกษาที่เกิดขึ้นกระจายกัน ในหลายพื้นที่ ถ้าเปรียบเป็นคลื่นกระทบฝั่ง ก็ทำให้ฝั่งหรือระบบเดิมอันแน่นหนา ค่อยๆ กร่อนลงไปเรื่อยๆ

ตั้งแต่ Teach One Each One หลาย episode ในนครขอนแก่น ก่อนการครู

เชียงใหม่-ศรีสะเกษ-นนทบุรี และเวิร์คช็อปในพื้นที่อื่นอันเกิดขึ้นอย่าง คึกคักแบบ ‘งานขนาน’ สำคัญที่สุด สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นโดยคนเล็กคนน้อย คือครูที่ไม่จําแนกต่อความแข็งท้อของระบบ ไม่ใช่การสั่งให้ทำจากระบบใหญ่

ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่ลงมือทำ การเข้าไปเป็นหนึ่งในทีมงานเบื้องหลัง และความตั้งใจของ **ครูสัญญา มัครินทร์** หรือที่รู้จักกันในนาม **‘ครูสัญญา’** (ในตำนาน) แห่งโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย จังหวัดขอนแก่น โรงเรียนขยายโอกาสที่ครั้งหนึ่งค่าเฉลี่ยการเรียนของเด็กเคยอยู่ระดับท้ายๆ ของโรงเรียนในเขตเทศบาลเดียวกัน

ย้ำอีกครั้ง ครูสัญญาไม่ใช่ครูคนแรกหรือครูคนเดียวในประเทศที่ยังเชื่อมั่นในงานการศึกษา ไม่ใช่กระทั่งคนแรกที่ถ่างทางแห่งการเปลี่ยนแปลง หากอ้างอิงตามคำพูดของเขา ครูสัญญาเป็นเพียงข้าราชการครูคนหนึ่งที่เติบโตจากผลผลิต การปฏิรูปการศึกษาในพื้นที่ ที่บังเอิญได้เติบโตในห้องเรียนโดยครูที่มีไฟฝันอยากพัฒนาการศึกษาอีกทอดหนึ่ง เมื่อถึงเวลาได้เป็นครู เขาจึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากทำให้เต็มที่

เรื่องเล่าครูสัญญาอาจสร้างแรงบันดาลใจ ไม่ต่างกับเรื่องเล่ากระทิงและ ยิงใหญ่ของครูท่านอื่น แต่หากพลังของบันทึกฉบับนี้จะพาไปได้ สิ่งที่ครูสัญญาแห่ง โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัยหวังใจอยากไปให้ถึงคือ วัฒนธรรมแห่งการแบ่งปัน

“ไม่ต้องรอให้ใครเชิญไปทำ แค่หาพื้นที่ชวนกันมาทำตามศักยภาพที่เรา มีอยู่” ครูสัญญาปิดท้ายประโยคไว้เช่นนั้น

นี่อาจเป็นสัญญาณว่า ในอนาคตเราอาจเห็นเครือข่ายการเปลี่ยนแปลงของ ครูตัวเล็กตัวน้อยเพิ่มขึ้นอีกหลายงาน

กำเนิด ‘ครูสัญญา’ และห้องเรียนยืดหยุ่น

อุดมการณ์ที่จะเปลี่ยนแปลงการศึกษาไทยไม่ได้ติดตัวครูสัญญามาตั้งแต่ เกิด พูดให้ถึงที่สุด เรื่องทั้งหมดอาจเริ่มจากความ ‘บังเอิญ’

“ตอนเรียน ม.ปลาย ผมได้เรียนกับครูกลุ่มหนึ่งที่พยายามเปลี่ยนแปลง การศึกษา ครูกลุ่มนี้ทำงานร่วมกับนักการเมืองในพื้นที่ ขณะนั้นนักการเมืองเขาเอาด้วย เห็นว่าการจะพัฒนาคุณภาพคนต้องเริ่มจากการศึกษานี้แหละ เราเลยได้เรียนกับ ครูที่พาเด็กออกไปเรียนรู้ ไปทำกิจกรรมข้างนอกตลอด

**บทบาทครูมีหลายมิติ บางจังหวะควรสอน
บางจังหวะควรฟัง บางจังหวะให้คำแนะนำ
การโค้ชครูไม่ใช้การเทศน์ แต่เป็นการ
ตั้งคำถาม ใช้คำถามที่ทรงพลัง
และให้เขาเจอตัวเอง เอาเข้าจริงก็คือ
ทักษะเดียวกับการฟังอย่างลึกซึ้ง
ฟังอย่างไม่ต้องรีบให้คำแนะนำ ซึ่งเราคิดว่า
การเป็นครูยุคใหม่ควรมีทักษะเป็นครูแบบโค้ช**

“นอกจากเห็นวิธีการสอนในช่วงที่ผมฝึกสอนที่โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย เขาคงเห็นว่าเราเป็นคนหนึ่งที่เติบโตจากการปฏิรูปการศึกษาของคนทำงานชุดก่อนด้วย เลยชวนเราเข้าร่วมเป็นหนึ่งในทีมปฏิรูปการศึกษาที่ขอนแก่น” ครูสัญญา ย้อนความหลังถึงสาเหตุที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มครูปฏิรูป

หลายคนบอกว่าครูสัญญาโชคดีที่ได้อยู่ในระบบนิเวศที่เหมาะสมกับครูหนุ่มสาวที่มีไฟฝัน เอื้อให้ได้ออกแบบหลักสูตรเพื่อเปลี่ยนแปลงการสอนอย่างอิสระและมีข้อจำกัดหลวมกว่าที่อื่น หากสิ่งที่หลายคนไม่รู้ คือการพิสูจน์ตัวเองอยู่นาน กว่าจะได้จังหวะที่ใครหลายคนนิยามว่า ‘โชคดี’

เริ่มจากการเป็นนักศึกษาฝึกสอนวิชาศิลปะที่โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย เป็นเวลา 1 เทอม แต่เป็น 1 เทอมที่สร้างประวัติศาสตร์ให้กับครูฝึกสอนและเด็ก ๆ ตั้งแต่การสอนศิลปะแบบ ‘เล่นใหญ่’ การจัดค่ายศิลปะป็นน้อย และที่อลังการที่สุดคือละครเวทีที่สิ่งแวดล้อม

“เอาจริงๆ เราไม่รู้จะอะไรเกี่ยวกับศาสตร์ละครเลยนะ แค่อยากให้เด็กที่ไม่เก่งวาด ไม่เก่งพูด ได้ทำงานร่วมกัน แล้ววิธีคิดของศิลปะเองก็คือการเล่าเรื่องและทำงานร่วมกันอยู่แล้ว เรากับเพื่อนฝึกสอนอีก 2 คน เลยมาคิดกันว่าศิลปะไม่ได้มีแค่วาดและปั้นนี่นา แต่ยังมีศาสตร์อื่นๆ เกี่ยวข้องด้วย จึงชวนเด็กๆ ทำละคร ซึ่งละครที่เราทำจะเป็นละครแบบ ‘เดาๆ’ คือชวนนักเรียนมานั่งคุยกัน อยากทำอะไรกันดี นักเรียนก็บอก ‘เอาฮาๆ ครู ทำแบบนี้ไหมครู’ ทีนี้เราก็กังทุกเสียง แล้วเอามาทำละครร่วมกัน แต่ไม่ได้อยากทำเอาฮาอย่างเดียว แต่เราใส่ประเด็น

สิ่งแวดล้อมลงไปด้วย

“ตอนนั้นมีโฆษณาชิ้นหนึ่ง ‘โจเรนเจอร์’ เด็กก็บอกว่าอยากเอาแบบนี้ ก็พัฒนาบทกันไปมา จาก ฟิงค์ แพนเตอร์ เราก็เปลี่ยนเป็น เหลือง เออเฮ้อ, แบล็ค เลเบิล ล้อนู่นล้อนี่กันไป ซึ่งมันฮาและสนุกมาก แสดงหนึ่งครั้งไม่พอ ต้องเปิดรอบอีก ตอนนั้นมีงานวันสิ่งแวดล้อมพอดีก็พากันไปเล่นที่โรงเรียนอื่น ละครเลยกระจายไปไกลในช่วงเวลานั้น มีนักศึกษาปริญญาโทด้านการละครขอ มาดูด้วยว่าเราทำอะไรกัน ซึ่งตอนที่ทำ เราไม่รู้หรอกนะว่าในเชิงหลักการ ศาสตร์ ของละครจะทำอะไรกับ ‘ข้างใน’ นักเรียนบ้าง”

ครูสัญญาบอกว่านี่คือเวลาที่เขาภูมิใจ และช่วยชี้ให้เห็นได้ด้วยว่า เขาอยากเป็นครูจริงๆ

“ถ้าเอ็งอยากเป็นครู ต้องแสดงตัว ทำให้เขาเห็นว่ามันคุ้มค่าที่เขาจะจ้างเรา ต่อ” คือสิ่งที่อาจารย์ที่ปรึกษาของครูสัญญาขณะนั้นบอกเอาไว้

เพื่อแสดงเจตจำนงว่าอยากเป็นครูที่นี้จริงๆ ตามคำพูดของอาจารย์ที่เคารพ เขาใช้เวลาหลังเรียนจบราว 7 เดือน ไปเป็นครูอาสาสมัครที่โรงเรียนเทศบาล บ้านโนนชัย

**ศาสตร์เรื่องการจัดพลังงานในห้องเรียน
การจัดโต๊ะ จัดตำแหน่งครู
การแสดงตัวตนบางอย่างของครู
การสบตา การทำเป็นไม่ได้ยิน การไม่พูด
ทุกอย่างมีผลหมด และวิธีแบบนี้ยังทำให้
รับรู้พลังงานของนักเรียนได้
แม้กระทั่งพิธีกรรม การใช้เทียน ใช้สัญญาณ
ก็มีผลทั้งหมด อยู่ที่เราจะทำความเข้าใจ
และออกแบบได้มากน้อยแค่ไหน**

“7 เดือนนั้นเรามาทำอะไรเล็กๆ กับกลุ่มสิ่งแวดล้อมศึกษาที่โรงเรียน จุดนี้เขาก็เห็นว่าเราเอาจริงแล้วแหละ แต่ตอนนั้นที่โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัยยังไม่เปิดรับครู แต่เขาก็หาตำแหน่งและเปิดสอบไปเป็นครูอัตราจ้าง สอนวิชาศิลปะที่โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก ทำที่นั่นอยู่ 2 ปี โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัยก็จะเปิดชั้นเรียน ม.1-3 โดยตั้งใจจะให้เป็นที่โรงเรียนนำร่องปฏิรูปการศึกษา ซึ่งเขากำลังต้องการคนทำงานสไลด์พวกเรา ก็เลยเริ่มทาบตามคนที่มีแนวคิดคล้ายกัน มาร่วมสร้างหลักสูตร”

‘โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา’ คือชื่อโครงการขยายชั้นเรียนที่ครูสัญญาบอกว่า ไม่ใช่การออกแบบห้องเรียนที่ยืดหยุ่นได้แบบในรั้วเอกชนตามวิสัยทัศน์เจ้าของโรงเรียน แต่เป็นโรงเรียนเทศบาลภายใต้กระทรวงศึกษาธิการที่มีระบบโครงสร้างอันแน่นหนา ทว่าได้รับโอกาสอันดีจากคณะผู้บริหารและเทศบาลนครขอนแก่นที่กำหนดโจทย์ให้เป็นพื้นที่นำร่องปฏิรูปการศึกษา เมื่อผู้บริหารสั่งลุย ครูรุ่นใหม่ก็จัดเต็ม

“ขอหยุดทุกวันนี้เพราะวิถีชีวิตส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นพุทธ เราเชื่อว่าการเรียนรู้ต้องเรียนรู้จากด้านในด้วย ขอไม่มีตารางเวลาเหมือนในระบบ ขอไม่ใช่ชุดนักเรียน แต่ใส่ชุดที่ฟังก์ชันจริงๆ เราทำแบบหลุดกรอบมาก เพราะผู้บริหารบอกว่าเอาให้สุดเลย แต่พอสุด เราชู้สึกว่ายากมากเลย เพราะยังงี้ก็ยังมีอยู่ในการศึกษาแบบเก่า”

แม้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงทั้งหมด แต่ก็ถือว่าพลิกจากชนบทเดิมไปไม่น้อย นั่นคือการใช้ ‘ระบบตาม’ เมื่อนักเรียนเลื่อนชั้น ครูประจำชั้นจะตามไปด้วย รวมถึงการมีตารางเวลาที่ยืดหยุ่น อย่างที่ครูสัญญาอธิบายว่า “ถ้าเห็นว่านักเรียนยังไปได้ เรายังไปต่อเลย ไม่ปิดกันด้วยคาบเรียน”

จนเกิดเป็น ‘คาบโฮมรูมโฮมใจ’ เพื่อให้นักเรียนและครูแบ่งปันสารทุกข์สุกดิบประจำวัน หรือ ‘คาบบูรณาการ’ ที่จะมาคิดเนื้อหาร่วมกันระหว่างครูและศิษย์ และ ‘คาบคุณธรรมนำชีวิต’

“หนึ่งปีแรกของการเปิดห้องเรียน ผลลัพธ์เป็นอย่างไร?” เราถาม

“เหนื่อย (หัวเราะ) ช่วงปีแรกทุกคนรอคอยปลายทาง ส่วนหนึ่งมาจากครูที่กดดันเด็ก ๆ มาก ‘พวกเอ็งต้องทำให้ได้ ปกติเด็กเลิกเรียนบ่ายสามโมงครึ่ง พวกเอ็งต้องเลิกหกโมงเย็น’ ต้องเอาให้ได้ อยากพิสูจน์ตัวเองแบบเร็วๆ ไม่อยากขายหน้า อยากให้เขาเปลี่ยนแปลงอย่างทันตัวนมในมือเรา แต่ตอนนั้นพวกเราไม่รู้ว่าจะสิ่งที่ทำอยู่มันกดดันเด็ก ตอนนั้นผู้ใหญ่บอกว่าสิ่งที่เราทำอยู่คือการ ‘คำถ่อ’ หมายความว่า ถ้าธรรมชาติของการเติบโตต้องใช้เวลา ต้องค่อยๆ ผ่านประสบการณ์ แต่สิ่งที่เราทำคือให้เด็กขี่หลังแล้วกระโดดไปพร้อมกันเลย (หัวเราะ)”

ไม่ใช่แค่เหนื่อยแรง แต่ใจก็เหนื่อย เพราะความสัมพันธ์ระหว่างครูที่ทำงานมานาน กับครูรุ่นใหม่ที่เร่งอยากเปลี่ยนแปลง กำลังเผชิญหน้าและคัดง้างกันด้วยวิกฤติความคิดความเชื่อ

“ตอนนั้นเราแบ่งเลยว่า นี่เขาที่เรา เราเชื่อว่าสิ่งที่เราทำมันถูก สิ่งที่เขาทำมันไม่ถูก ขณะที่เขาก็มองว่าเราก้าวร้าว ขบถ ไม่เข้าใจวัฒนธรรม กลายเป็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างครูรุ่นใหมewithเด็กดีมาก แต่ความสัมพันธ์ระหว่างครูรุ่นใหมewithครูชุดเก่าไม่โอเคเลย สุดโต่งมากๆ”

ผู้ที่เข้าช่วยแก้ไขทันเวลาไม่ใช่ใครอื่น แต่เป็นพี่เลี้ยงที่ดูแลทีมครูโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัยตั้งแต่ต้น คือ อาจารย์ประชา หุตานุกวัตร อาจารย์ประกายภัทร นิยม และ อาจารย์วิศิษฐ์ วังวิญญู เข้ามาช่วยลำดับความคิด ให้เครื่องมือ และชี้ให้เห็นวิถีคิดอื่นๆ ที่สร้างสรรค์และเปลืองพลังน้อยกว่า ด้วยหลักคิดที่ว่า ‘การสร้าง ความเข้าใจ ไม่จำเป็นต้องทะเลาะกัน’

“ประสบการณ์จะค่อยๆ สอนเราว่า บางเรื่องไม่จำเป็นต้องพูดก็ได้ แต่ใช้

วิธีอื่นเพื่อสร้างความเข้าใจกันได้ และยังทำให้เราเป็นมิตรกันได้อยู่” ครูสัญญา
กล่าว

ห้องเรียนครูสอน ชวนกันเปลี่ยนวิธีเรียน

เสียงออดดิ่งลั่นโรงเรียน เตือนว่าได้เวลาเข้าห้องไปเรียนคาบบ่ายอีกครั้ง
วันนั้นเป็นวันจันทร์ ตารางเรียนที่แปะหน้าห้อง ม.3 บอกว่า นับจากนี้ไปอีก
3 ชั่วโมง จะเป็นเวลาของคาบ ‘บูรณาการ’

อันดับแรกของคาบบูรณาการยามบ่ายไม่ใช่อะไรอื่น – นอน!

“หลังกินข้าวมันก็จะว่างๆ เนอะ คาบบูรณาการก็จะให้นักเรียนเริ่มต้นด้วย
การนอนหลับเหมือนตอนนอนกลางวันเลย เขาจะได้มีพลังในการเรียน ระหว่างที่เด็กๆ
หลับ ครูก็เอาเวลาตรงนี้ไปประชุมกันว่าคาบนี้เราจะพูดคุยเรื่องอะไรดี แต่ถ้าไม่มี
อะไรมาก บางทีครูก็นอนไปพร้อมกับนักเรียนนั่นแหละ” ครูสัญญาเล่าให้ฟังก่อน
ปลีกตัวไปประชุมกับครูอีก 2 ท่าน

นี่ไม่ใช่การนอนเล่นๆ แต่เป็นการนอนอย่างจริงจังชนิดที่เมื่อถึงเวลาตื่น
หลายคนมีรอยแดงจากการกดทับเป็นเวลานาน

ถึงเวลานักเรียนถูกปลุก สีหน้า ตา และรอยแดงที่ข้างแก้มใครหลายคน
บ่งบอกว่าอยากใช้เวลาอนกลางวันนานขึ้นอีกนิด แต่ครูสัญญาและครูอีก 2 ท่าน
ไม่ปล่อยให้ให้นักเรียนง่วงซึมอยู่อย่างนั้น แต่ชวนกันยืนเป็นวงกลม ไล่ความง่วงด้วย
การสับมือ ไหล่ คอ เท้า และค่อยเร่งจังหวะ ‘กิจกรรมไล่ความง่วง’ ให้เช็ทซ์ขึ้น
อีกนิด จังหวะที่ว่าคือ ให้ครูและนักเรียนผลัดกันวิ่งเข้าไปในวงด้วยท่าทางตามคำ
บอก มีตั้งแต่ท่าสงของในจินตนาการ ไปจนถึงท่าตีสังกาเข้าไปในวง จากสีหน้า
ง่วงงุนและบ่นกระปอดกระแปด ค่อยๆ เปลี่ยนเป็นเสียงหัวเราะกับการหยอกเิน
กิจกรรมไล่ความง่วงใช้เวลาราว 10 นาที ก็เข้าสู่การเรียนรู้เพื่อพูดคุยของจริง

ก่อนจะเริ่มคาบเรียน ครูสัญญาเล่าให้ฟังก่อนแล้วว่า “เพราะช่วงนี้ใกล้จะปิด
เทอม เด็กๆ ม.3 ต้องทำหนังสือรุ่น พวกเขาไม่อยากทำแบบธรรมดาและทำพอเป็น
ประเพณี แต่อยากเขียนเรื่องราวของพวกเขาลงไปด้วย คาบบูรณาการวันนี้เลย

จะชวนนักเรียนมาสาธิตบ้านที่ที่ว่่านี้กัน” และเสริมว่า ก่อนหน้านี้ให้นักเรียนเขียนบ้านที่นี้ที่บ้าน แต่เป็นธรรมชาติของนักเรียน เมื่อให้การบ้านไปก็ยอมมีคนที่ยังและไม่ส่ง เพราะฉะนั้นในคาบบูรณาการวันนี้ จึงตั้งใจจะช่วยนักเรียนพัฒนางานเขียน

กลับไปยังภาพบรรยากาศในห้องเรียน หลังครูสัญญาอธิบายกิจกรรมที่จะทำในวันนี้ให้นักเรียนฟังจบ ก็ชวนให้นักเรียนกลุ่มที่ทำบ้านที่เสร็จเพื่อแยกออกจากกลุ่มที่ยังไม่ได้ทำ เจตนาของการแยกกลุ่มไม่ใช่การลงโทษ แต่แยกเพื่อจะทำงานได้ถูกจุด กล่าวคือ คนที่เขียนบ้านที่เสร็จแล้วจะถูกส่งไปพัฒนางานเขียนกับครูกลุ่มหนึ่ง ส่วนคนที่ยังไม่ได้เริ่ม จะให้ทำในห้องพร้อมอธิบายเทคนิควิธีการเขียนให้ฟังอีกรอบ

คาบบูรณาการไม่ได้มีขึ้นเพื่อให้นักเรียนทำกิจกรรมในห้องเพียงอย่างเดียว ครูสัญญาเล่าว่ามีกิจกรรมหลายอย่างเกิดขึ้นในคาบนี้ เช่น กิจกรรมทำนา เข้าค่าย ทดลองอาชีพ หรือออกไปทำกิจกรรมภาคปฏิบัติอื่นๆ แล้วแต่การออกแบบแต่ละห้อง แต่ละรุ่น ว่าอยากให้คาบนี้มีกิจกรรมอะไร

“อย่างการทำนา เนื้อหาก็คือไปตะแคงเรื่องวิทย์ สังคม เกษตร การงาน การออกแบบแปลงนาหรือหุ่นไล่กา ตะแคงทั้งวิชาสุขศึกษาที่ให้นักเรียนได้ออกกำลังกาย

มันแต่ทั้งหมดแหละ เพราะโดยตัวตนของการเรียนรู้ ไม่มีคำว่าแยกส่วน

“อีกเรื่องคือ วิชาบูรณาการของที่นี่เน้นภาคปฏิบัติให้เด็กได้มีส่วนร่วมผ่านกระบวนการและประสบการณ์ จะสำเร็จหรือไม่ค่อยว่ากัน แต่ต้องให้เขาได้ไปเจอ ได้เที่ยว ได้เล่น เป็นพื้นที่ที่ได้มาปฏิสัมพันธ์กัน ไม่ใช่แค่การเรียนในห้องอย่างเดียว” ครูสัญญาอธิบาย

นอกจากคาบบูรณาการที่ยืดหยุ่นและวิธีเรียนที่เน้นการปฏิบัติ อีกสิ่งหนึ่ง ที่ต่างไปคือ ห้องเรียนของครูสัญญาไม่มีโต๊ะ! จะเรียกว่าไม่มีโต๊ะก็ไม่เชิง แต่การจัดโต๊ะนั้นพิสดารมาก คือดันโต๊ะและเก้าอี้ชิดแนวมผนังห้องทั้งหมด เปิดพื้นที่ตรงกลางให้โล่ง แล้วเรียนด้วยการนั่งกับพื้น เมื่อต้องการจะใช้อุปกรณ์หรือหนังสืออะไรค่อยลุกเดินขึ้นไปหยิบ นักเรียนจึงต้องผูกผูกผูกนั่งและเคลื่อนไหวไปตามสื่อการสอนที่ครูจัดเข้ามา

ยกตัวอย่างเช่น วิชาสังคมศึกษา วันนั้นครูสัญญาเดินเข้าห้องเรียนพร้อมโน้ตบุ๊ก มืออีกข้างหอบแผนที่โลกแบบผืนผ้าใบขนาดใหญ่มาตรฐาน หลังทักทายและบอกกล่าวว้าววันนี้ครูสัญญาอยากชวนคุยเรื่องอะไร ทันใดนั้นเอง เขากางโน้ตบุ๊กที่แสดงภาพศิลปินที่ชื่อ บ็อบ มาร์เลย์ (Bob Marley) แล้วถามว่า “ชายในภาพ เกี่ยวข้องกับทวีปอะไร?” ครูสัญญาเปิดหน้าจอพร้อมรอยยิ้มมีเลศนัย

“ใครคิดว่า บ็อบ มาร์เลย์ อยู่ทวีปอเมริกาเหนือให้ยื่นฝั่งซ้าย ใครคิดว่าทวีปอเมริกาใต้ อยู่ฝั่งขวา เริ่มครับ!” นี่อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ห้องเรียนของครูสัญญาต้องไม่มีโต๊ะ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เปิดไว้ให้เด็ก ๆ วิ่งเล่นกัน

กลับมาที่วิธีการสอน กว่าที่นักเรียนจะรู้ว่า บ็อบ มาร์เลย์ อยู่ทวีปอะไร ก็ต้องไปกันสนุกสนาน เริ่มตั้งแต่ คำสำคัญอย่าง เขียว-เหลือง-แดง เรกเก้ ดนตรี เรือยไปกระทั่งได้ (หลุด) คำตอบว่าเขาอยู่ประเทศจาไมกา พอได้ชื่อประเทศก็ถึงเวลาเฉลยว่า ประเทศนี้ตั้งอยู่ที่ไหน ในทวีปอะไร เมื่อได้คำตอบ จึงให้นักเรียนใช้เวลา 2 นาที บันทึกอย่างสั้นว่า... รู้อะไรจาก บ็อบ มาร์เลย์?

และเป็นแบบนี้อีกหลายข้อ บูรณาการวิชาอะไรบ้างไม่รู้ แต่สุขศึกษานั้นได้แน่ หลักฐานคือหลังซุ่มเหงื่อของนักเรียน

ว่ากันตามตรง เป็นเรื่องยากที่จะถ่ายทอดวิธีการสอนของครูสัญญาออกมาเป็นข้อๆ เพราะตลอดการ (เดิน) ติดตามครูเกือบ 2 วัน เราไม่เคยเห็นวิธีการสอนที่ซ้ำกัน บางทีเมื่อเด็กและครูวงก็พากันเก็บกระเป๋าออกไปเรียนที่ลานพระ

ซึ่งเด็กๆ ได้ออกกำลังโดยการปิดกวาดเช็ดถูลานไว้ก่อนแล้ว บางครั้งครูสัญญาต้องไปสอนวิชาพลศึกษาแทนครูพลະที่ติดภารกิจ ทำยวิชาเขาก็ยังจับนักเรียนมานั่งเป็นกลุ่มเพื่อสรุปบทเรียนว่าวันนี้ได้อะไร (จากการส่งบอลแบบซิกแซกไปมา!?)

คำถามไม่มีอะไรมาก เพียงแค่ “มันยังไงนะ ไหนอธิบายให้ครูและเพื่อนฟังซิ” “เฮ้ย น่าสนใจ เพิ่มเติมอีกนิดได้ไหม?” หรือถ้าเด็กๆ เริ่มเถียงกันจนสมาธิหลุด ครูสัญญาเพียงเคาะนิ้วเบาๆ แล้วบอกว่า “เมื่อก็เพื่อนคนนี้พูดน่าสนใจมากเลย ช่วยพูดให้เพื่อนฟังอีกทีได้ไหม?” เท่านั้นทุกคนก็เงียบฟัง

หากต้องสรุปแบบคร่าวๆ ครูสัญญาเป็นครูที่แทบไม่สอน เพียงแต่ช่วยสร้างบรรยากาศให้เด็กๆ ได้จัดลำดับความคิดของตัวเอง โดยไร้ซึ่งคำว่า ‘ผิด’ และ ‘ถูก’ ในห้องเรียน เพราะถ้ากั๊ว กั๊ว ว่าผิดหรือถูก ประเดี่ยวครูสัญญาได้จับมาถกกัน อีกว่า ผิดหรือถูก หน้าตาเป็นอย่างไร?

ก่อการครู: แรงแบบดาลใจ สร้างเครือข่ายบนเส้นทางมิตรภาพ

ทักษะการโค้ชเพื่อครู (Coaching Skills for Teachers) และห้องเรียนเวทมนตร์คาถาในการสร้างการเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมาย (Magical Classroom: meaningful learning) คือห้องเรียนที่ครูสัญญาเลือกลงในโมดูลที่ 2 ของโครงการก่อการครู

“เราเลือกห้องเรียนการโค้ชเพื่อครู เพราะสนใจอยากกลับมาพัฒนาระบบโค้ชในโรงเรียนต่อ ด้วยความที่โรงเรียนมีระบบโค้ชซึ่งครูอยู่แล้ว เลยอยากไปเติมทักษะเครื่องมือ ปรากฏว่าสิ่งที่ไปเจอ มันเป็นโค้ชชีวิต (หัวเราะ)”

ครูสัญญาบอกว่า ผิดความตั้งใจของตัวเองไปนิด เพราะหวังอยากได้เครื่องมือกลับมาพัฒนาระบบโค้ชซึ่งครูในโรงเรียนอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม ครูสัญญากล่าวว่าเขาเข้าใจเจตนารมณ์ของผู้จัดที่ว่า การโค้ชครู เพื่อให้ครูสามารถโค้ชเด็กในห้องเรียนต่อได้ หากครูด้วยกันเข้าใจวิธีการสื่อสาร รับฟัง และมี

เครื่องมือเพื่อช่วยชำระจิตใจเพื่อนครูด้วยกันเอง

“บทบาทครูมีหลายมิติ บางจังหวัดควรรสอน บางจังหวัดควรรฟัง บางจังหวัดให้คำแนะนำ การโค้ชครูไม่ใช่การเทศน์ แต่เป็นการตั้งคำถาม ใช้คำถามที่ทรงพลัง และให้เขาเจอตัวเอง เอาเข้าจริงก็คือทักษะเดียวกับการฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังอย่างไม่ต้องรีบให้คำแนะนำ ซึ่งเราคิดว่าการเป็นครูยุคใหม่ควรมีทักษะเป็นครูแบบโค้ช”

‘ห้องเรียนเวทมนตร์’ คืออีกหนึ่งวิชาที่ครูสัญญาเลือกเรียนจากโครงการก่อการครู เหตุผลหลักๆ เพราะความสนใจในการเล่นแร่แปรธาตุจากพลังงานในห้องที่มีเป็นทุนเดิม

“เราสนใจเรื่องพลังงานในชั้นเรียนอยู่แล้ว หมายถึงว่า เราคิดว่าเรามีความสามารถจะอ่านพลังงานของห้องเรียนได้นะ รับรู้ว่าคุณไหนพลังงานพีบ ช่วงไหนที่เด็กไม่มีแรงใจ รู้ได้ว่าจะเพิ่มพลังงานให้เขาอย่างไร หรือเด็กกลุ่มไหนที่หังการมาก ก็เข้าใจว่าจะดาวน์โหลดพลังงานเขาลงได้อย่างไร พอเข้าไปเรียนก็ทำให้รู้ว่า เราจะใช้พลังได้ถูกจังหวะขึ้นอย่างไร

“ศาสตร์เรื่องการจัดพลังงานในห้องเรียน การจัดโต๊ะ จัดตำแหน่งครู การแสดงตัวตนบางอย่างของครู การสบตา การทำเป็นไม่ได้ยิน การไม่พูด ทุกอย่างมีผลหมด และวิธีแบบนี้ยังทำให้รับรู้พลังงานของนักเรียนได้ แม้กระทั่งพิธีกรรม การใช้เทียน ใช้สัญญาณ ก็มีผลทั้งหมด อยู่ที่เราจะทำความเข้าใจและออกแบบได้มากน้อยแค่ไหน

“สุดท้ายก็คือ การกลับมาสังเกตตัวเอง พอสังเกตตัวเองได้ก็จะสามารถปรับคลื่นให้รับของคนอื่นได้ แต่ถ้าเราอยู่แต่กับความคิดของตัวเอง ช่องสัญญาณพวกนี้ก็ปิด”

อย่างไรก็ตาม คุณูปการอย่างหนึ่งที่ครูสัญญาได้รับจากก่อการครู นอกเหนือจากเครือข่ายและเคล็ดวิชา สิ่งนั้นคือ ‘ความมั่นใจ’ ที่จะสร้างเวิร์คช็อปและเครือข่าย เช่นนี้ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ของตัวเองบ้าง

“พอไปเข้าร่วมก่อการครูก็ยิ่งเพิ่มความมั่นใจและได้เพิ่มเครื่องมือใหม่ๆ แต่ก่อนเราอาจรู้สึกว่าการจะทำงานแบบนี้ต้องมีคนเชิญเราจึงไปทำ แต่ตอนนี้รู้สึกว่าจะไม่จำเป็นต้องมีใครเชิญ เราลองมาทำกันเองใหม่ ชวนกันทำตามศักยภาพที่เรา มีอยู่ การไปก่อการครูยังได้เจอเพื่อนครูที่เจ๋งๆ มากมาย และไม่ยากเลยที่เราจะเกาะกลุ่มซัพพอร์ตกัน”

โครงการ Each One Teach One ในนครขอนแก่นจึงค่อยๆ เริ่มก่อตัว ไม่ใช่แค่ครั้งเดียว แต่มีมาอย่างต่อเนื่องหลายครั้ง ไม่นับรวมการเกิดขึ้นของโครงการในเครือข่ายเพื่อนพี่น้อง ไม่ว่าจะเป็นก่อกำรครูที่เชียงราย เชียงใหม่ ศรีสะเกษ นนทบุรี และที่อื่นๆ ครูสัญญาไม่จำเป็นต้องลงไปจัดทัพด้วยตัวเอง แต่เป็นหนึ่งในทีมสนับสนุนทั้งกำลังใจและแรงงาน

“เราอยากทำ Each One Teach One ตั้งแต่มีโอกาสไปดูงานที่สหรัฐอเมริกาเมื่อหลายปีก่อน เรารู้สึกว่ ‘เฮ้ย ทำไมเขาจัดกันง่ายจังวะ’ งานนั้นเขาชวนคุณหมอที่ทำงานกับเด็ก ชวนคนทำพิพิธภัณฑที่ให้เด็กเรียนรู้ประวัติศาสตร์ผ่านงานกราฟ์ และเครือข่ายอื่นๆ มาร่วมงาน วิธีการก็แค่เปิดบูธง่ายๆ และไม่ยึดติดพิธีการเลย ในบูธไม่มีเอกสาร แต่มีคนพาทำพาลูย ‘เฮ้ย... เราอยากทำแบบนี้’

“เราเคยคิดว่าการจะทำแบบนี้ในบ้านเราไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องมีพิธีการอะไรมากมาย แต่พอไปก่อกำรครูมันเหมือนจุดไฟฝัน เห็นเขาจัดงานก็รู้แล้วว่าต้องทำยังไง เราก็ไปเอาแพลตฟอร์มมาจากหลายๆ ที่แล้วก็ปรับให้เป็นของเรา

“Each One Teach One ครั้งแรก เราตั้งใจอยากเชิญครูหลายๆ คนมาเวิร์คช้อป มาแลกเปลี่ยนกันว่า มีห้องเรียนแปลกๆ อยู่นะ และยังเป็นการ empower ครูด้วยกันเองอีกว่าเขาก็เจ๋งนะ สิ่งที่เขาทำมีความหมาย แต่พอทำไปแล้วเห็น

ข้อจำกัดของงานเดิมก็อยากกลับไปทำอีก ซึ่งต้องรอดูติดตามตอนต่อไป (หัวเราะ)”

จากนักศึกษาฝึกงานที่สร้างละครเวทีโจ้เรนเจอร์สหายฮาแต่มีความหมาย จากการพิสูจน์ความตั้งใจจริงในการเป็นครู ถึงวันนี้ วันที่กระเป๋าวีเศษของครูสัญญา เต็มตุงไปด้วยเครื่องมือ และพร้อมจะกางเครื่องมือเหล่านี้ให้คนที่ผ่านไปมาบน หน้าเฟซบุ๊กผลัดเปลี่ยนมาซอปปิ้งไอเดียกันได้ตลอดเวลา และอย่างที่กล่าวมา ทั้งหมด ความตั้งใจสูงสุดของเขา ณ วันนี้คือ การสร้างพื้นที่การแชร์ให้ขจรขยาย ออกไป และต้องขยายวงด้วยความสนุก

ครูสัญญาพูดเสมอ นี่อาจเป็นโชคดีที่ได้ทำงานในโครงสร้างที่หลวมกว่าที่อื่น แต่ก็โชคดีที่เขาเลือกและพิสูจน์ด้วยการลงมือทำอย่างพอกเพียรว่า อยากทำงานในโรงเรียนเทศบาลเล็กๆ ที่ผลงานวิชาการไม่โดดเด่น (และนักเรียนเฮี้ยวมาก) แต่ถูกจริตสำหรับเขา พิสูจน์ทั้งตัวเองและปั้นความฝันที่อยากทำ พร้อมกับทีมงานที่เข้าใจและเห็นเป้าหมายตรงกัน

“ครูคนอื่นจะทำแบบนี้ได้จริงแค่ไหน? เราว่าจริงได้ เท่าที่กำลังและศักยภาพของเขาจะทำได้ ครูแต่ละคนมีชุดความจริงและข้อจำกัดคนละชุด มีหลายคนที่ติดข้อจำกัด แต่ก็มีเป้าที่จะทำการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ห้องเรียนของเขา แล้วก็ชวนเพื่อนครูมาร่วมทำกัน อาจจะติดขัดบ้าง แต่นั่นก็คือชุดความจริงของเขา

“ที่สำคัญคือ ทำและศรัทธา จงภูมิใจว่าอย่างน้อยเรากำลังสร้างวัฒนธรรมของการศึกษาใหม่ ไม่ผูกขาดอำนาจของครูว่าต้องเป็นผู้ถ่ายทอดแบบเดิม การศึกษาเปลี่ยนแปลงได้ มีความหวัง เราต่างเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ต้องโทษอะไรเพราะไม่เกิดประโยชน์ สู้ลงมือทำ ทำได้คนสองคน หรือทำได้นิดๆ หน่อยๆ ก็ดีกว่าไม่ทำอะไรเลย”

ศรัทธาและลงมือทำ สำคัญที่สุด ทำแล้วต้องแชร์!

เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลง ตำแหน่งผู้เล่น ‘ฝ่ายบริหาร’

หนึ่ง - ครูหลายคนบอกไว้ ปัญหาคลาสสิกของครูไทย มักผัดใจกับฝ่ายบริหาร ...แน่นอนว่าไม่ใช่ทั้งหมด อย่างน้อยก็ไม่ใช้กับ **‘ครูอ้อม’ ชุตินธร หัตถพนม** รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลคัมภีร์หนองคู จังหวัดขอนแก่น

สอง - หากใครเคยได้ยินเรื่องราวของ ‘ครูสอญอ’ สัญญา มัครินทร์ แห่งโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย ครูรุ่นใหม่และผลผลิตจากการปฏิรูปการศึกษา จังหวัดขอนแก่น ‘ครูอ้อม’ คนนี้ คือหนึ่งในทีมเบื้องหลัง ดำรงตำแหน่งผู้เล่นฝ่ายบริหารเมื่อครั้งเป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย ร่วมกันออกแบบกระบวนการและหลักสูตรการเรียนวิถีชุมชน

ไม่ใช่แค่โรงเรียนที่เธอนั่งทำงาน แต่ครูอ้อมคือหนึ่งในผู้ดำเนินโครงการริเริ่มการศึกษาแนวใหม่ จังหวัดขอนแก่น (Khon-Kaen Education Initiative: KKEI) ภายใต้สมาคมไทศึกษา: การเรียนรู้สู่ความเป็นไท (Association of Liberated

Education) ซึ่งเธอเป็นหนึ่งในคณะกรรมการผู้ร่วมก่อตั้งสมาคม

“เป็นครู 9 ปี เป็นผู้บริหาร 9 ปี ทั้งสองหน้าที่ต่างก็มีความกลัว ความกังวล ต่างกันคนละแบบนะ”

2 ปีแรก เริ่มบรรจุเป็นข้าราชการครูที่จังหวัดจันทบุรี

7 ปีต่อมา ในฐานะครูประจำวิชาภาษาอังกฤษ โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองแวง

7 ปีต่อจากนั้น ในฐานะรองผู้อำนวยการ โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย

2 ปีให้หลังถึงปัจจุบัน ตำแหน่งรองผู้อำนวยการ โรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู

แม้มีเส้นคั่นระหว่าง ‘ครู’ และ ‘ฝ่ายบริหาร’ แต่ครูอ้อมกลับเดินเข้ามาไปมาอย่างกลมกลืน วันที่เธอเป็นครู เธอบริหารความสัมพันธ์ สร้างเครือข่าย เพื่อนครูทั้งในพื้นที่และลากไกลถึงต่างประเทศ วันที่ดำรงตำแหน่งเป็นฝ่ายบริหาร หลายครั้งเธอจับไมโครโฟนนำเด็ก ๆ ทำกิจกรรมด้วยตัวเอง

“เป้าหมายของผู้บริหารคือการพัฒนาเด็ก แต่การพัฒนาเด็กต้องผ่าน ผู้เกี่ยวข้องหลายส่วน ซึ่งคนที่ใกล้กับเด็กมากที่สุดก็คือ ‘ครู’ อีกส่วนก็คือ ‘กระบวนกร’ ซึ่งกระบวนกรที่ว่าเป็นทั้งกระบวนกรเพื่อพัฒนาครูและเด็ก”

‘กระบวนกร’ ที่ครูอ้อมว่า หมายถึง การสนับสนุนเชิงนโยบาย การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากเครือข่าย วงพูดคุยแลกเปลี่ยนเครื่องมือการสอน และยังมีอีกมาก หากกระบวนกรที่เธอขีดเส้นได้ชัดคือ วงคุยเพื่อหล่อเลี้ยงหัวใจของครู

คุณูปการในเรื่องเล่าของเธอไม่ได้น่าสนใจเพราะการดำรงตำแหน่งในเก้าอี้ฝ่ายบริหาร แต่คือความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องโดยไม่เชื่อว่าอำนาจเชิงระบบจะปิดกั้นการพัฒนาการศึกษา การหมั่นเพียรบ่มเพาะประสบการณ์ การเปิดพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ในงานสอน และการลงแรงสร้างทีมสร้างเครือข่าย ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งเป็นครูในโรงเรียนเทศบาลเล็กๆ

ครูอ้อมไม่ใช่ผู้บริหารที่ดีที่สุด ไม่มากไม่น้อยไปกว่าคุณุษย์ครูและคนทำงานด้านการศึกษาท่านอื่น แต่แต้มต่อในมือจากประสบการณ์เป็นครูเกิน 10 ปี คือความเข้าใจหัวอกคนเป็นครู สำคัญที่สุดเธอไม่เกี่ยงว่าจะเป็นหัวหน้าหรือกองหลัง หากตำแหน่งที่ยืนอยู่จะมุ่งไปยังสิ่งเดียวกัน – การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการศึกษา

2+7 ปีแรก: กองหน้าฝ่ายปฏิบัติการ

หลังเรียนจบปริญญาตรีและโท สาขาประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ครูสาวเปี่ยมไฟฝันเข้ารับราชการครูครั้งแรกที่จังหวัดจันทบุรีเป็นเวลา 2 ปี ก่อนกลับมาทำงานที่บ้านเกิดในฐานะครูประจำวิชาภาษาอังกฤษชั้นประถมศึกษา โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองแวง อีก 7 ปี

“โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองแวงอยู่ติดสลิ้มริมทางรถไฟ เด็กส่วนใหญ่ก็เป็นเด็กริมทางรถไฟ ยากจน ด้อยโอกาส ผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องเดินทางไปพื้นที่ต่างๆ เพื่อทำงานรับจ้าง ถ้าเป็นช่วงเทศกาล เช่น งานใหม่ (งานเทศกาลใหม่นานาชาติ ประจำจังหวัดขอนแก่น) เราจะไม่เห็นเด็กในห้องเลยนะ เพราะเด็กจะไปเก็บของเก่าที่งานกันเกือบหมด

“ความท้าทายในช่วง 7 ปีแรกของที่นี้จึงไม่ใช่การสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ แต่ทำอะไรให้เขาเกิดแรงจูงใจอยากมาเรียน” ครูอ้อมเล่าย้อนวันที่เริ่มเป็นครูใหม่ๆ ว่า เธอสนใจประเด็นการศึกษาของชนบตั้งแต่ปีแรกๆ ของการเป็นครู ไม่เคยเชื่อเรื่องการนั่งเรียนในห้อง และพยายามออกแบบการศึกษาให้สนุกอยู่เสมอ

“เราไม่เคยเชื่อว่าการเรียนคือการ ‘นั่งในห้อง’ มันไม่สนุก มันไม่จริง สอนเสร็จแล้วให้เด็กเข้าห้องสอบ ถามว่าเด็กได้ใช้ความรู้เหล่านั้นจริงๆ หรือ เราไม่เคยเชื่อแบบนั้นเลย แต่เชื่อว่าการเรียนคือการใช้ชีวิต ถ้าสนใจเรื่องข่าวก็ไปเรียนกับชานา และถ้าอยากรู้จักชีวิตเด็กๆ ก็ต้องออกไปอยู่ในที่ของเขา”

อาจถือเป็นความโชคดี เพียงเริ่มทำงานที่โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองแวงได้ราว 1 ปี เทศบาลนครขอนแก่นมีนโยบายส่งครูต่างชาติเข้ามาทำงานร่วมกับครูในเครือข่ายโรงเรียนเทศบาล ไม่ใช่แค่นักเรียนที่ได้ประโยชน์ แต่ยังเป็นสนามฝึกหัดนักเรียนที่ชื่อ ‘ครูอ้อม’ อย่างเข้มงวด

“ปกติแล้วการเทรนครูโดยทั่วไปเขาจะเอาครูไปเทรนในห้อง แต่เราเลือกทำงานกันอีกวิธีที่เรียกว่า ‘training on the job’ คือลงมือปฏิบัติจริง ตั้งแต่วางแผนการทำงานร่วมกับครูไทย ไม่สอนแค่ในห้อง แต่ลงพื้นที่ทำงานจริงที่ชุมชนริมทางรถไฟ ลงไปใช้ชีวิตในชุมชนเลย”

การได้พบกับ ‘ครูฝรั่ง’ ชุดแรกนับเป็นโชค เพราะได้เจอครูต่างชาติที่มี

อุดมการณ์และวิธีคิดในการศึกษาใกล้เคียงกับที่เธอฝัน แต่เธอไม่รอให้ ‘ความ โชคดี’ ได้เป็นคณะกรรมการคัดเลือกผู้ร่วมงานอีกต่อไป แต่ขอขยับไปสร้าง กระบวนการคัดเลือกและกระจายครูกลุ่มนี้ไปยังโรงเรียนในเครือข่ายเทศบาล นครขอนแก่นเอง

“การคัดเลือกครูมีข้อกำหนดเรื่องการจัดจ้าง เราจึงไม่สามารถเลือกครูได้ อย่างอิสระมากนัก เทศบาลนครขอนแก่นชุดนั้นเห็นปัญหาตรงนี้เลยให้ตั้งสมาคม ใหม่ในชื่อ ‘สมาคมไทศึกษา: การเรียนรู้เพื่อความเป็นธรรม’ มีครูอย่างเรานี่แหละ เป็นคณะกรรมการ โดยเทศบาลสนับสนุนเชิงนโยบายและคอยดูแลองค์กรในภาพ รวม การทำงานจึงค่อนข้างอิสระระดับหนึ่ง

“โครงการหนึ่งที่เราทำคือ ริเริ่มการศึกษาแนวใหม่จังหวัดขอนแก่น หนึ่งใน นั้นคือการคัดเลือกครูฝรั่ง แล้วส่งไปยังโรงเรียนเทศบาลในนครขอนแก่น จาก โรงเรียนเทศบาลจำนวน 11 โรงเรียนเข้าร่วมกับเราประมาณ 7-8 โรงเรียน เรา เป็นคนประสานงานหลัก โดยมีครูในกลุ่มช่วยกันดูอีก 3-4 คน ครูสอน (สัญญา มัครินทร์) ก็เป็นหนึ่งในนั้น

“วิธีคิดในการคัดครูเข้าโครงการตอนนั้นคือ เราอยากทำงานกับคนที่มี ความคิดด้านการศึกษาค้ำยกัน ไม่ต้องจบครูก็ได้ แต่ต้องทุ่มเท งานของเราไม่มี ตารางเวลาทำงานที่ชัดเจน เช่น มาทำงานตอนเช้า เลิกสอนตอนเย็นแล้วกลับบ้าน ไม่ใช่แบบนั้นเลย ครูที่ทำงานกับเราเสียสละเวลาส่วนตัวเยอะมาก วันเสาร์-อาทิตย์ ก็ต้องมาทำแผนงานสอน มาประชุม”

**เป้าหมายของผู้บริหารคือ
การพัฒนาเด็ก แต่การพัฒนาเด็ก
ต้องผ่านผู้เกี่ยวข้องหลายส่วน
ซึ่งคนที่ใกล้กับเด็กมากที่สุดก็คือ ‘ครู’
อีกส่วนก็คือ ‘กระบวนการ’
ซึ่งกระบวนการที่ว่า เป็นทั้ง
กระบวนการเพื่อพัฒนาครูและเด็ก**

ในแง่นี้หมายความว่า นอกจากงานสอน ครูอ้อมยังลุยงานบริหาร ทั้งบริหารกำลังคน องค์กรความรู้ และสร้างเครือข่ายตั้งแต่ครั้งทำงานใหม่ๆ

“การทำงานช่วงนี้เรียกว่า ‘มัน’ มากๆ เพราะได้ร่วมงานกับครูฝรั่งหลายคนที่มีความคิดทางการศึกษาใกล้กัน และเพราะโครงการจะมีครูฝรั่งเข้ามาผลัดเปลี่ยนในโครงการเสมอ ทำให้เกิดเครือข่ายข้ามประเทศ ตลอดโครงการได้ทำงานกับครูประมาณ 20-30 คน”

การสร้างองค์ความรู้ในงานศึกษาและเครือข่ายครูกลุ่มนี้ ไม่ได้มีแค่การทำงานกับครูต่างชาติและการลงพื้นที่ ส่วนหนึ่งยังเป็นความตั้งใจของเทศบาลนครขอนแก่นเรื่องการปฏิรูปการศึกษา จึงมีโครงการพาผู้บริหารและครูไปดูงานยังโรงเรียนทางเลือกต่างๆ ทั่วประเทศ ชุมชนครูในขณะนั้นจึงคล้ายได้ทัศนศึกษาและรับเอาเครื่องมือหลายแบบมาปรับใช้ในพื้นที่

“เราตั้งหลักจากนโยบายเรื่องการปฏิรูปการศึกษา แต่เราไม่รู้หรอกนะว่าเทศบาลเห็นหรือตีความการปฏิรูปว่าอะไร แต่เทศบาลชุดนั้นก็พาคณะครูไปดูงานที่โรงเรียนทางเลือกต่างๆ ทั่วประเทศ ตั้งแต่โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนสัตยาไส โรงเรียนนือจี และอื่นๆ เรียกว่าเขาให้การสนับสนุนมาก”

เมื่อถึงเวลา ครูอ้อมก็สอยย้ายขึ้นเป็นรองผู้อำนวยการที่โรงเรียนเทศบาลโนนชัย ซึ่งขณะนั้นกำลังสร้างชั้นเรียนใหม่คือ ม.1-3 ในชื่อโครงการ ‘โรงเรียนขยายโอกาส’

เมื่อได้รับโอกาสให้ ‘ปรุง’ หลักสูตรห้องเรียนใหม่ เคล็ดลัทธิวิชาและแนวคิดทางการศึกษาที่ถูกบ่มเพาะตลอด 7 ปี รวมกับไฟฝันของครูหนุ่มสาวอีกหลายชีวิต จึงกลายเป็นหลักสูตรเน้นวิถีชุมชนท้องถิ่น ยึดแนวทางการเรียนแบบบูรณาการ ภายใต้การนำของอาจารย์ประจำ หุตานุวัตร โดยมีโรงเรียนรุ่งอรุณ เป็นทีมพี่เลี้ยง “ถึงบอกว่า 7 ปีที่โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองแขง เป็นอะไรที่มันมากๆ ไม่เคยเบื่อเลย”

7+2 ปีหลัง: สู่ยุคการเปลี่ยนแปลง ตำแหน่งผู้เล่น ‘ฝ่ายบริหาร’

จุดหมายของการเปลี่ยนบทบาทจากครูขึ้นเป็นฝ่ายบริหารที่โรงเรียนเทศบาลโนนชัย ประสบการณ์ที่สำคัญในช่วงเวลานั้นคือ การได้รับโอกาสไปดูงานด้านการศึกษาที่สหรัฐอเมริกา เพราะการทำงานกับครูต่างชาติรุ่นต่อรุ่นตลอด 7 ปีแรก ทำให้เกิดเครือข่ายครูต่างประเทศจำนวนหนึ่ง เมื่อครูเหล่านั้นเห็นว่าเครือข่ายครูจากสมาคมไทยศึกษายังคงทำงานอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายครูฝรั่งจึงอยากให้ครูไทยได้ไปดูงานยังประเทศของพวกเขาบ้าง

“ครูฝรั่งเป็นคนดำเนินการเรื่องค่าใช้จ่ายทางฝั่งนั้น ทั้งเรื่องที่พัก ค่าอาหาร และการเดินทางในประเทศ ส่วนฝั่งเรา เทศบาลเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายต่างๆ ให้ เช่น ตัวเครื่องบิน เบี้ยเลี้ยงรายวัน และการประสานงานต่างๆ เราไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายอะไรเลย แต่ออกแรงและเตรียมสรรพกำลังไปเรียนรู้ฐาน

“เราไปดูงานหลายระดับ ทั้งระดับอนุบาล ประถม มัธยม โดยเลือกโรงเรียนที่เน้นกิจกรรมแตกต่างกัน เช่น โรงเรียนเน้นศิลปะ เน้นละคร สิ่งที่สร้างแรงบันดาลใจมากๆ คือ เราเห็นครูเขาทุ่มเทมาก กลับถึงบ้านก็ยังต้องทำงาน ต่อบล็อก ทำเว็บไซต์ออนไลน์เพื่อสื่อสารกับผู้ปกครองอยู่ เห็นเลยว่าที่เคยคิดว่าเราเหนื่อย ยังไม่เท่ากับที่พวกเขาทำเลย

“อีกเรื่องคือ เรารู้สึกว่าการศึกษที่บ้านเขามันสนุก เขาตีความการศึกษาให้มีความหมาย อย่างผู้อำนวยการโรงเรียน เขาจะเดินมารอรับเด็กๆ ก่อนเข้าห้องเรียนตลอด เด็กๆ กอดเขาเหมือนกอดพ่อตัวเอง คือเอาเขาเกี่ยวตัวผู้อำนวยการเลย

พอดอนเที่ยง ผู้อำนวยการก็เสิร์ฟข้าวให้คุณครู ซึ่งปกติเราเห็นแต่ครูเป็นคนดูแลผู้บริหาร แต่นี่ผู้บริหารเป็นคนดูแลคุณครู”

นั่นคือภาพผู้บริหารในอุดมคติ เป็นสิ่งที่ครูอ้อมอยากสร้างบรรยากาศแบบนี้ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ของตัวเองหรือเปล่า? - เราถาม

ครูอ้อมพยักหน้าพร้อมรอยยิ้ม “อ้อม อยากสร้างบรรยากาศดีๆ แบบนี้ให้เกิดขึ้นในที่ทำงาน”

สิ่งที่ยุ่งสงสัย อาจเป็นเพราะบริบทการศึกษาบ้านเขากับบ้านเราแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างการบริหาร สภาพสังคม และแนวคิดเรื่องการศึกษา ทำให้เกิดบรรยากาศดีๆ ครูอ้อมตอบว่า...

“เขาก็มีระเบียบและหลักสูตรนะ เพียงแต่เขาตีความหลักสูตรให้ง่ายขึ้น ไม่ติดกรอบ หลักสูตรอาจเขียนไว้ประมาณหนึ่ง แต่ถ้าทำแล้วไม่ได้ผลก็ไปหาวิธีหาเทคนิคที่สนุกๆ และง่ายขึ้น เหมือนบ้านเราแหละ นโยบายก็จะมีกรอบกว้างๆ ไว้ประมาณหนึ่ง แต่เราบิดหรือพลิกแพลงได้ ไม่จำเป็นต้องยึดตามกรอบหรือวิธีคิดแบบเดิมๆ”

7 ปีผ่านไป ราวปี 2560 เธอย้ายจากโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัยมาเป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู โรงเรียนขนาดกลางเปิดสอนระดับอนุบาลและประถมศึกษา แม้จะผ่านประสบการณ์เป็นฝ่ายบริหารมากกว่า 7 ปี แต่การเริ่มต้นในพื้นที่ใหม่ สิ่งแวดล้อม และเพื่อนครูใหม่ นับเป็นความท้าทายเสมอ

“จะบอกว่ายากก็ไม่ใช่ เพราะที่นี่มีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจนอยู่แล้ว อย่างระดับอนุบาลเขาใช้หลักสูตรมอนเตสซอริ (Montessori) ในภาพรวมโรงเรียนเน้นความต้องการของชุมชนและสิ่งแวดล้อม และที่นี่ก็ใช้หลักสูตรบูรณาการอยู่แล้ว เพียงแต่เรามาช่วยทำให้ชัดเจน

“แต่ความท้าทายของที่นี่คือ เราจะจับกับครูอย่างไร จะดูแลครู ช่วยพัฒนาคุณภาพครู ช่วยทำกระบวนการอย่างไร และจะสื่อสารกับผู้ปกครองให้เข้าใจได้อย่างไร เรามีทักษะกระบวนการอยู่แล้ว ก็ค่อยๆ เริ่มทำไปที่ละขั้นตอน ถ้าความตั้งใจของเราคืออยากให้บรรยากาศในห้องเรียนสนุก เราจะยังไม่ทำในห้องเรียนแต่เริ่มจากครูก่อน”

ผู้เล่นฝ่ายบริหาร กับ 2 วงล้อที่ผูกและพันกัน

ก่อนจะพูดกันถึงขั้นตอนการปฏิบัติ ครูอ้อมอธิบายเนื้องานที่เธอต้องดูแลว่า แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ กระบวนการ ‘พัฒนาครู’ และกระบวนการ ‘สื่อสาร กับผู้ปกครอง’

ขั้นแรก - กระบวนการพัฒนาครู พื้นฐานที่สุดก็คือการ ‘วิเทศครู’ แต่ด้วยความที่เป็น ‘ครูอ้อม’ แน่่อนว่าต้องไม่ใช่การอบรมแบบทั่วไป เธอเล่าให้เห็นภาพว่า

“เราให้เล่นเกมเลย รื้อโต๊ะในห้องประชุมออกให้หมด เหลือไว้แต่ห้องโล่งๆ แล้วก็เล่นเกมกัน บางครั้งก็ชวนครูมาแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอน จัดห้องเรียนกัน คนละมุมแล้วเวียนกันสอน หรือบางครั้งเป็นการจัดวงคุยเพื่อหลอเลี้ยงครูกันเอง ดูว่าครูมีความกังวลหรือกอดตันต่อเรื่องอะไรอยู่ไหม เราทำคนเดียวไม่ไหวก็ให้เครื่องมือเรื่องการโค้ช เริ่มจากเราเป็นกระบวนการเพื่อโค้ชครูก่อน จากนั้นก็ให้เขาโค้ชครูด้วยตัวเอง”

นอกจากจัดกระบวนการเพื่อแลกเปลี่ยนเครื่องมือการสอน งานอีกส่วนที่เธอให้ความสำคัญ คือการหล่อเลี้ยงหัวใจของครูด้วยกันเอง

“กระบวนการดูแลครูอย่างหนึ่งที่สำคัญมากๆ คือวงพูดคุย ให้พวกเขาได้ฟังเสียงของกันและกัน ครูไม่ได้มีปัญหาแค่เรื่องของเด็กหรอก แต่ยังมีปัญหาส่วนตัว ปัญหาชีวิต เพราะถึงอย่างไรพวกเราคือมนุษย์ ต้องมีรูปแบบนี้เพื่อหล่อเลี้ยงหัวใจกัน

“ถ้าอยากสร้างบรรยากาศการทำงานให้ดี ไม่ต้องมีอะไรมาก เอาแค่เข้าชั้นมา ให้ครูรู้สึกอยากไปทำงาน แค่นั้นพอแล้ว”

ขั้นต่อมา - การเป็นทัพหน้าในการสื่อสารกับผู้ปกครอง แต่ต้องสื่อสารด้วยกระบวนการที่ชาญฉลาดและ ‘สนุก’

“ครั้งแรกที่จัดประชุมผู้ปกครอง มีคนมาประชุม 30 คน จาก 80 คน แค่นั้นก็เกิดความคาดหวังของเราแล้วนะ วิธีการของเราไม่ได้ให้ผู้บริหารขึ้นพูดแล้วผู้ปกครองนั่งฟัง แต่ชวนผู้ปกครองเล่นเกม เช่น เรากำหนดกติกา ยื่นผ้าให้ 1 ผืน แล้วให้ลองคิดว่า ‘ผ้าผืนนี้ จะเอาไปเล่นกับลูกได้อย่างไรบ้าง?’ บางคนพับบางคนเอาผ้าไปโยน 30 คน ก็ 30 วิธี มีผู้ปกครองคนหนึ่ง เขาเอาผ้ามาเล่นคล้ายนักมายากล สนุกมาก เด็กๆ ที่ติดสอยห้อยตามผู้ปกครองมาวันนั้นก็หัวเราะกันสนุก ครั้งต่อไปที่เราเชิญผู้ปกครองมาประชุมก็ง่ายขึ้น เพราะเขารู้แล้วว่าไม่ใช่การเชิญผู้ปกครองมานั่งฟังผู้อำนวยการพูด

“โครงการที่เราอยากจะทำต่อไปก็คือ สร้างสนามเด็กเล่นที่โรงเรียน เราสื่อสารกับผู้ปกครองว่าการเล่นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็กวัยนี้ ทั้งพัฒนาการกล้ามเนื้อเล็กมัดใหญ่ ทั้งจินตนาการของเด็ก และไม่ใช่เพียงแค่เอาเครื่องเล่นมาตั้งที่โรงเรียน แต่คือสนามเด็กเล่นที่ใกล้ชิดและเป็นธรรมชาติ ผู้ปกครองก็เข้าใจและมาช่วยกันสร้างสนามเด็กเล่นในโรงเรียน โรงเรียนซื้อทรายให้ แต่ผู้ปกครองมาช่วยกันขน ช่วยกันไปเอาไม้จากบ้านมาทำชิงช้า นี่ก็เป็นอีกเรื่องที่ค่อยๆ ลงตัว ผู้ปกครองเข้าใจว่าเราทำอะไรอยู่”

นี่เป็นเพียงตัวอย่างของกระบวนการที่ครูอ้อมเลือกหยิบใช้ แน่นอนว่าคงมีวิธีอีกมาก เพราะหากตั้งต้นจาก ‘จุดหมายปลายทาง’ ไม่ใช่ ‘พิธีการ’ กิจกรรมที่คิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์เพื่อการสื่อสารที่เข้าใจตรงกัน ก็ไม่จำเป็นต้องน่าเบื่อ หรือประหลาดประหลาดกันเหมือนที่ครูกับผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นกัน

ก่อนการครู: อำนาจ 3 ระดับ ห้องเรียนเวกเมนต์ และศาสตร์แห่งสมอง

ช่วงเวลาที่ครูอ้อมย้ายมาประจำการที่โรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่โครงการ ‘ก่อนการครู’ ตีตประกาศรับสมัคร แม้คุณสมบัติไม่ตรงกับเกณฑ์ที่คณะกรรมการตั้งไว้ว่า ผู้สมัครต้องเป็นครูจากโรงเรียนมัธยมเท่านั้น แต่ด้วยความตั้งใจอยากเป็นหนึ่งในขบวนการเปลี่ยนแปลง ใบสมัครของเธอจึงถูกร่างและส่งถึง

“จริงๆ เราพอมีเครื่องมืออยู่แล้ว แต่สนใจเรื่องเครือข่าย ถ้าได้เข้าโครงการก่อนการครู จะทำให้เราได้รู้จักกับเครือข่ายใหม่ๆ ที่จะมาช่วยกันสนับสนุนงานด้านการศึกษาแน่ๆ และต้อง ‘มัน’ แน่นนอน (หัวเราะ) เราเองก็ยังคงต้องการเครื่องมืออีกชุดเพื่อมาทำงานต่อกับครูที่โรงเรียนใหม่ด้วย โชคดีที่ผู้อำนวยการ (ประสิทธิ์ สมศักดิ์ ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู) เข้าใจ ช่วยสนับสนุนความตั้งใจของเรา

“มันมาก การไปเจอคนนี่มันมาก” เธอย้ำ

เห็นและเจออะไร ในก่อนการครูบ้าง? – เราถาม

“เห็นบางคนบาดเจ็บ บางคนไฟแรง เห็นหัวใจของครูที่เต้นตุบๆ เพราะอยากเปลี่ยนแปลง อยากทำ แต่ติดกับดัก มันรู้สึกแบบ... ‘ฮึ้ย’ (น้ำเสียงอัดอั้น) พอได้แลกเปลี่ยนกัน ฟังสิ่งที่เขาอยากทำแต่ติดคำว่า ‘ทำไม่ได้’ เราบอก ‘ทำได้ ทำไม่ จะไม่ได้ มา... ลองมาคุยกันดู’ ซึ่งจังหวะที่ได้คุย เราได้เสริมพลังแรงใจซึ่งกันและกันมากๆ”

ในฐานะผู้อำนวยการ ผู้ที่วางแผนพัฒนากลยุทธ์หรือสนับสนุนครู การได้ฟังความเห็นเช่นนั้นทำให้ลุกคิด และมองเห็นถึง ‘อำนาจ’ ในหลายแง่มุม

“โมดูลแรก สิ่งที่ติดใจเราคือเวิร์คช็อปในห้องหนึ่ง เขาพูดถึงอำนาจในห้องเรียนและในองค์กร แบ่งอำนาจเป็น 3 ระดับ คือ อำนาจเหนือ อำนาจร่วม และอำนาจภายใน แม้จะเป็นคำว่า ‘อำนาจ’ แต่อำนาจทั้ง 3 อย่างมีความหมายในตัวเอง ไม่ได้บอกว่าจะอะไรดีหรือไม่ดี แต่เราจะใช้อำนาจอย่างไรให้มีความหมายกับนักเรียนและต่อเพื่อนครู

“การเข้าใจในอำนาจสามารถช่วยเตือนคนที่เป็นผู้บริหารอย่างเรานะ เพราะมันง่ายอยู่แล้วที่จะใช้อำนาจเพื่อสั่งการ เวลาพูดถึงอำนาจ ก็เป็นเรื่องเดียวกับความ

มันคงภายใน ไม่ใช่แค่ในบทบาทครูนะ แต่เราในฐานะคนธรรมดาาก็จำเป็นต้องรู้จักใช้เหมือนกัน อีกแง่หนึ่ง การรู้จักอำนาจ ทำให้เรารู้ตัว ใช้ชีวิตช้าลง อยู่กับปัจจุบัน ขณะ เวลาที่ไม่ได้ตั้งใจก็กลับมาดูตัวเองก่อนว่าเราขาดอะไร จะพัฒนาอะไรต่อ อันนี้ก็ถือเป็นอำนาจภายในในการกลับมาที่ตัวเอง”

ต่อมาในโมดูล 2 ครูอ้อมเลือกลงวิชา ‘เวทมนตร์คาถาในการสร้างการเรียนรู้ที่เปี่ยมความหมาย’ (Magical Classroom: meaningful learning) และ ‘ศาสตร์แห่งสมอง สู่การเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม’ (Holistic Neuro-Education)

“เราเป็นคนชอบศาสตร์แห่งจิตวิญญาณหรือศาสตร์ภายในอยู่แล้ว และชื่อวิชาก็ทำให้เรา ‘เอ๊ะ’ ด้วยว่ามันคืออะไร จะไปยังไงต่อ อีกริชาเราเลือกลง ‘ศาสตร์แห่งสมอง’ ก็เพราะอยากให้สมดุลกันระหว่างวิทย์และศิลป์ แต่พอเรียนไปแล้ว กลับพบว่าทั้งสองเรื่องไม่ได้หักล้าง แต่ร้อยโยงเป็นเหตุเป็นผล เป็นเรื่องเดียวกัน”

ห้องเรียนเวทมนตร์ที่ครูอ้อมว่า ที่จริงแล้วก็คือการอ่านใจ อ่านบริบท อ่านพลังงานของพื้นที่ที่อยู่อาศัย เธอเล่าว่านำเคล็ดวิชาไปใช้บ่อยเมื่อต้องควบคุมบรรยากาศในที่ประชุมหรือการทำงานในฐานะกระบวนกร หลายครั้งยังใช้ศาสตร์นี้กับเพื่อนครูรุ่นน้องที่มักเกร็งเวลาเข้ามาพูดคุย เพราะเห็นว่าเธออยู่ในตำแหน่งผู้บริหาร

“คงเสี่ยงไม่ได้เนอะ เวลาเด็กๆ มาคุยกับเราเขาก็จะเกร็ง เราก็มักใช้ทักษะนี้เพื่อ

กระบวนการดูแลครูอย่างหนึ่ง
ที่สำคัญมากๆ คือวงพูดคุย
ให้พวกเขาได้ฟังเสียงของ
กันและกัน ครูไม่ได้มีปัญหา
แค่เรื่องของเด็กหรือ
แต่ยังมีปัญหาส่วนตัว
ปัญหาชีวิต เพราะถึงอย่างไร
พวกเราคือมนุษย์ ต้องมี
วงแบบนี้เพื่อหล่อเลี้ยงหัวใจกัน

รับรู้และจัดบรรยากาศให้เขาหายเกร็ง ไม่ให้รู้สึกอึดอัด หรือบางทีคุยงานแล้วไม่เข้าใจกันบางอย่าง เราก็ใช้เวทมนตร์ในการจัดบรรยากาศระหว่างกันได้ พูดย่างๆ เหมือนเป็นศาสตร์ที่ทำให้เราอยู่กับคนรอบตัวได้อย่างมีความสุข”

ส่วน ‘ศาสตร์แห่งสมอง’ ยิ่งเป็นประโยชน์ต่อครูอ้อมเพราะต้องทำงานกับเด็กเล็ก ทั้งช่วยให้นำไปออกแบบกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาสมองของเด็กๆ ได้

“อย่างที่บอก ตอนแรกเราตั้งใจลงสองวิชานี้เพื่อสร้างความสมดุลซึ่งกันและกัน แต่เอาเข้าจริงแล้วกลับเป็นคำตอบของกันและกัน หลายศาสตร์ในห้องเรียนเวทมนตร์ยิ่งไปกระตุ้นการทำงานของสมองส่วนต่างๆ ให้ทำงานดีขึ้น พอกลับมาที่โรงเรียน แม้เราไม่ได้จัดกระบวนการเพื่อถ่ายทอดเรื่องเหล่านี้อย่างเต็มรูปแบบ เพียงแต่ถ่ายทอดว่าเราไปรับรู้เรื่องอะไรมาบ้าง ชวนคุยกันว่าเขาเด็กทำกิจกรรมแบบไหน จัดบรรยากาศในห้องอย่างไรที่จะไปกระตุ้นประสาทส่วนหน้า ส่วนกลาง ความทรงจำระยะสั้น ระยะยาว ของเด็กๆ”

ครูอ้อมยกตัวอย่างวาระสำคัญของโรงเรียน คือปัญหาการติดโทรศัพท์มือถือของเด็กๆ สิ่งที่ครูอ้อมนำเข้าไปประชุมไม่ใช่นโยบายห้ามเด็กๆ พกโทรศัพท์มาโรงเรียน แต่ใช้วิธีชวนครูๆ มาดูข้อมูลและงานวิจัยชุดหนึ่งที่ชี้ว่า การเล่นโทรศัพท์จะส่งผลกระทบต่อหลังสารในสมองตัวเดียวกับการใช้สารเสพติด และถ่ายทอดกระบวนการและเคล็ดลับที่ได้จากห้องเรียนเวทมนตร์และห้องเรียนศาสตร์แห่งสมอง แต่ไม่ได้กำหนดนโยบายตรงๆ ว่าต้องทำอะไร

“เราไม่ได้บอกว่าคุณต้องทำอะไร เพียงแต่ชวนครูคุยว่าเป็นเรื่องสำคัญนะ หลังจากนั้นเราเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลง เวลากินข้าว เด็กๆ ไม่ค่อยหยิบโทรศัพท์ขึ้นมาเล่น เราไม่รู้หรอกว่าคุณเขาพูดคุยกับเด็กๆ อย่างไร เพียงแต่บอกเล่าสิ่งที่เราได้มาจากในห้องเรียนทั้งสองห้องนี้แก่ครูที่โรงเรียน”

ครูอ้อม: เวลาที่เหลือจะขอ ‘ทำสวนของเราต่อไป’

เวลาที่คุยกัน ครูอ้อมมักไม่บอกว่าอะไรเป็นปัญหา หรือเล่าความทุกข์ยากของการเป็นครู ทำให้อยากรู้ว่าเคยมีเหตุการณ์ไหนที่ทำให้ครูอ้อมเจ็บจนไม่ลืมบ้างไหม?

“โอ๊ย... มีมาตลอด ไม่เคยราบเรียบเลยนะ” เธอตอบพร้อมเสียงหัวเราะและ ย้ำว่า “อย่าคิดว่าการเป็นผู้บริหารนั้นง่ายดายเชียว!”

“ครั้งหนึ่งตอนเป็นครู ในวิชาบูรณาการของเด็กๆ ชั้น ป.3-4 เราเรียน โครงสร้างการบริหารเทศบาลกัน เมื่อเรียนเนื้อหาแล้วก็ควรพาเด็กๆ ไปเจอ ประสบการณ์จริง อยากทำความเข้าใจของเด็กหนองแวงด้วย เป็นความรู้สึกแบบ... อยากให้ไปลองนั่งเก้าอี้นายกฯ ดูว่าหนูอยากทำงานแบบนี้ไหม แล้วเทศบาลก็อยู่ ห่างจากโรงเรียนแค่นี้เอง เราประสานงานกับเทศบาลว่าเราจะพาเด็กไป ซึ่งเขา ยินดีให้พาเด็กๆ เข้าไปดู

“แต่พอไปจริง เด็กๆ อะเนอะ เขาก็เฮลละโลกัน คนที่ไม่เข้าใจก็จะเราเลย ‘ที่นี่เป็นที่คนทำงาน ไม่ใช่ให้เด็กมาดูงาน’ อะไรแบบนี้ เราก็ซ็อกเหมือนกัน เพราะ คนที่พูดคือคนทำงานด้านการศึกษา เราหน้าชา ทำอะไรไม่ถูก เลยเดินไปกินน้ำ เพื่อตั้งสติ เสร็จแล้วก็พาเด็กไปดูต่อ ผ่านไปนานแล้วแหละ แต่เหตุการณ์นี้ก็ฝังใจ”

ส่วนความยากลำบากในฐานะผู้บริหาร ซึ่งหลายคนเข้าใจว่าการทำงาน คงซับซ้อนน้อยกว่า ทุกข์น้อยกว่าหน่วยปฏิบัติงานอย่างคนเป็นครู (แน่นอนว่า

ความทุกข์ของคนเปรียบเทียบกับไม่ได้) แต่จริงๆ ไม่ใช่

ครูอ้อมถ่ายทอดว่าความยากอย่างหนึ่งของฝ่ายบริหาร คือการเป็นกันชนระหว่างหน่วยปฏิบัติงานและผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป การนำสิ่งที่ทั้งตัวเองและคณะครูอยากทำไปปิดพริกเพื่อให้คณะทำงานเชิงระบบเข้าใจได้ และแน่นอนว่าความอดทนสูงสุดคือ ความอดทนต้องทำงานบนพื้นฐานวัฒนธรรมแบบไทย

“บางที่เราคิดนะว่า ‘อะไรกันเนี่ย’ ต้องขนาดนี้เลยเหรอ มีเรื่องที่ต้องปะทะกันเป็นประจำ ไม่มีอะไรราบเรียบ ต้องทน ต้องเพียร เวลาที่เจออะไรแบบนั้น บอกตัวเองไว้ว่าเดี๋ยวก็ผ่านไป ยังมีหลายคนที่เขาเห็นด้วยและสนับสนุนเรา ที่ไม่เห็นด้วยก็ไม่ต้องอยู่ในพื้นที่นั้นนานๆ เดี่ยวขาดทุน” เป็นอีกครั้งที่เธอตอบพร้อมรอยยิ้ม

ทุกวันนี้ครูอ้อมยังคง ‘สนุก’ กับการทำงานและยังขยันลุกขึ้นดูแลไฟฝันทั้งของตัวเองและเพื่อนร่วมงานไม่ให้ดับมอดลง นอกจากทำงานในเขตรั้วโรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู ครูอ้อมยังทำงานร่วมกับเครือข่ายครูในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น สร้างกิจกรรมเวิร์คช็อปเพื่อแลกเปลี่ยนกับเพื่อนครูและจัดแสดงผลงานนักเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีแผนการจัด ‘ก่อการครู’ ในเขตพื้นที่ภาคอีสานต่อไปอีกด้วย

“หนึ่งในสิ่งที่ชอบที่สุดในการเป็นครูคือ กัลยาณมิตร ไปตรงไหนก็มีแต่เครือข่ายเพื่อนพ้องทำงานด้านการศึกษา ทั้งกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ศรีสะเกษ และเราก็คงเป็นอีกคนที่เป็นกัลยาณมิตรของเขา การทำงานการศึกษาก็เลยสนุกมาก”

ถามว่าจะทำงานตรงนี้ไปอีกนานเท่าไร? ครูอ้อมตอบอย่างหนักแน่นว่า

“ตอนนี้เหลืออายุราชการอีก 18 ปี ถือว่าไม่เยอะนะ ก็อยากใช้ 18 ปีนี้ให้มีคุณภาพ อยากสร้างประวัติศาสตร์กับงานที่ทำอยู่

“เริ่มจากจุดเล็กๆ และค่อยๆ ไปด้วยกัน เราทำตรงนี้ สร้างเครือข่ายและจับมือกัน เริ่มจากพื้นที่ของเราก่อน แล้วค่อยๆ ขยายขึ้นไป แต่สิ่งที่ต้องทำ ข้อแรกต้องเข้าใจตัวเองว่าเป้าหมายของเราคืออะไร สอง ทำห้องเรียน ทำพื้นที่ของเราให้ชัดเจน ให้มีคุณภาพ แล้วคนอื่นจะเห็นเอง”

ห้องเรียนไร้ผู้คุม

ยังจำห้องเรียนวิชาภาษาไทยกันได้ไหม?

ยืนตรง ทำความเคารพ นั่งลง เปิดหนังสือ และเจียบ – เป็นอย่างนั้นมา โดยตลอด จนหลายคนถอนหายใจเมื่อถึงคาบวิชานี้ แต่สำหรับ ‘ครูแซ’ อัมพิกา ไกรอ่ำ อาจารย์ประจำวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้น ม.5 โรงเรียนเชียงคำวิทยาคม จังหวัดพะเยา ไม่ปล่อยให้ห้องเรียนมีเพียงเสียงลมหายใจกับเสียงพลิกหน้ากระดาษเท่านั้น

“ห้องเรียนแบบนี้ล้าสมัยไปแล้ว” เธอว่า

สำหรับครูแซ พื้นที่ภายในห้องเรียนไม่ควรยึดนักเรียนติดกับที่นั่งหรือถูกควบคุมด้วยคำสั่ง แต่ห้องเรียนควรเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวาด้วยทุกคนในห้อง ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนหรือครู ผ่านสารพัดกิจกรรมที่ครูเลือกมา ทำให้เวลา 1 ชั่วโมงผ่านไปอย่างรวดเร็วเพราะความสนุก

บ่ายวันนั้นครูแซมมีสอน 2 ห้อง ครูเริ่มต้นห้องแรกด้วยการพูดนี้มๆ หลังมองดูปฏิกิริยาของทุกคน

“ครูอยากให้นักเรียนลองหลับตา แล้วนึกถึงระดับความเครียดก่อนสอบของตัวเองในตอนนี้อายุที่คะแนนเท่าไรระหว่าง 1 ถึง 4 แล้วค่อยๆ ยกนิ้วขึ้นมาให้ 4 เป็นจำนวนที่เครียดมากที่สุดนะ”

เสียงหัวเราะคิกคักเริ่มเจียบลง ขณะที่มือของแต่ละคนค่อยๆ ชูขึ้นมาส่วนใหญ่ชู 3-4 นิ้ว จากนั้นจึงค่อยๆ ลืมตาตามคำบอกของครูแชนและส่งยิ้มให้เพื่อนข้างๆ บางคนก็ตบปากกันเบาๆ ก่อนที่ครูแชนจะบอกให้ทุกคนจับกลุ่ม 4 คนที่ตัวเองไม่ค่อยได้คุยด้วยในช่วงนี้ และให้แบ่งปันเรื่องราวในหัวข้อ ‘3 สิ่งที่ตัวเองทำได้ดีที่สุด’ กับ ‘1 สิ่งที่ทำให้วิตกกังวลมากที่สุดในตอนนี้อะ’ กับเพื่อนในกลุ่ม ก่อนจะให้ทุกคนร่วมกันพูดคุยว่าสองกิจกรรมนี้ให้ประโยชน์อย่างไร

“ห้องนี้เป็นห้องคิง เขามีความเครียดสูงโดยเฉพาะในช่วงใกล้สอบ ครูเลยอยากให้เขาหันกลับมาทบทวนตัวเอง อยู่กับตัวเองสักนิด ให้เขาได้รับรู้ว่าไม่ได้ทุกข์คนเดียว เหมือนได้แบ่งปันกันจะได้ลดความทุกข์ของตัวเองลงบ้าง”

ขณะที่อีกห้อง ครูแชนใช้กิจกรรมหลังจบละคร ‘มัทนะพาธา’ ของเด็ก ๆ

โดยชวนนักเรียน ม.5 ทั้งชายหญิงพูดคุยกันเรื่อง ‘ความรัก’ ในทัศนะของพวกเขา เชื่อมโยงเข้ากับเรื่องราวของสุเทพณ์และนางมีทนา ท่ามกลางรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ ซึ่งถ้าเป็นเมื่อก่อน ห้องเรียนจะมีแต่ความเงียบ น่าอึดอัด และไม่มีบรรยากาศกระตือรือร้นแบบนี้

“ห้องเรียนที่เงียบ ให้เด็กคอยฟังแต่คำสั่งครู เป็นการสร้างกรอบที่ทำให้เด็กคิดไม่เป็น” ครูเขบอก “วิธีการใหม่ที่ครูนำมาทดลองใช้ในห้องเรียนคือ ให้นักเรียนอ่านวรรณกรรมมาสักเรื่องหนึ่ง แล้วให้ลองออกแบบตอนจบในแบบของตัวเอง ถ้าเราเป็นคนเขียน เราอยากให้เรื่องนี้จบลงแบบไหน

“ช่วงแรกเด็กๆ ทำไม่ได้เลย เพราะเขาเคยชินกับการถูกควบคุมความคิดผ่านคำสั่งว่าต้องทำอย่างนั้นต้องทำอย่างนี้ เมื่อชีวิตมีแต่คำว่า ‘ต้อง’ ก็ไปต่อไม่ถูก”

ครูเขบอกว่า ปีนี้เป็นปีที่เธอพลิกการสอนเป็นแบบใหม่เต็มรูปแบบ เพราะห้องเรียนที่เอาแต่เงียบมันไม่สนุกนะสิ – เธอว่า

ห้องเรียนภาษาไทย ใครว่าสร้างสรรคไม่ได้

“เรียนภาษาไทยก็ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์นะ” ครูเขว่าอย่างนั้น

วิชาภาษาไทยของครูเขอาศัยความ ‘เนียน’ โดยใช้เกมเข้ามาร่วมในการเรียน ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากไอเดียบรรเจิดของเด็กๆ ในห้องเรียนนั่นเอง

“เราให้พวกเขาลองออกแบบการเรียนตามที่ตัวเองต้องการ” ครูเขยิ้ม “ให้เด็กๆ จับกลุ่มและจับฉลาก แต่ละกลุ่มจะออกแบบเกมการเรียนรู้เรื่องนั้นเพื่อมาสอนเพื่อนๆ จากนั้นก็ให้เพื่อนในห้องประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์ไหม เกมนี้มีจุดเด่นอย่างไร และถ้าเล่นคราวหน้าจะต้องปรับเปลี่ยนอย่างไร ทั้งหมดนี้ให้พวกเขาได้แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่ในห้องเรียน”

รวมถึงการแสดงละครตามหัวข้อที่กำหนดให้ด้วย “ตอนเรียนเรื่อง ‘ลิลิตตะเลงพ่าย’ เราให้แต่ละกลุ่มเอาแผนการสอนที่ตัวเองคิดมาเสนอขายให้เพื่อนๆ หน้าห้อง และให้โหวตโดยใช้ไม้ไอศกรีม กลุ่มที่ได้รับไม้มากที่สุดก็ทำหน้าที่แทนครูไปเลย”

ถ้าเรานั่งในระนาบเดียวกับเด็ก เราจะได้
สบตาและมองหน้าทุกคน ระดับสายตา
ที่ตรงกันจะทำให้เราสามารถเชื่อมโยง
พลังงานบางอย่างกับเขาได้ ไม่อย่างนั้น
พลังของเด็กจะมาไม่ถึง แล้วเราก็จะ
เข้าไม่ถึงความรู้สึกของเขาได้เลย

ครูแชนไม่ได้บอกว่าวิธีการนี้ทำให้เข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้น แต่บรรยากาศในห้องเรียนจะสนุกกว่าเดิม และนั่นสำคัญกว่าการท่องจำ

“สำคัญคือเด็กเขารู้จักเลือกที่จะเอาบางอย่างมาใช้กับเพื่อน เช่น ใช้โทรศัพท์มือถือถือมามีส่วนร่วมในเกม ทำให้เราได้เห็นและเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากเด็ก ผ่านวิธีการที่เขาเลือกมาใช้กับเพื่อนๆ”

หลายครั้งที่ ‘กิจกรรม’ กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในชั้นเรียนของครูแชน เกมแรกสุดที่เธอนำมาใช้เป็นเกมนับเลขง่ายๆ โดยให้นักเรียนนั่งเป็นวงกลม นับเลขผสมกับปรบมือ และจะมีคนที่ไม่ว่าก็รอบก็ยังคงนับผิด เธอจึงชวนคุยถึงความรู้สึกของนักเรียนคนนั้น ท้ายที่สุดเขาพูดออกมาว่าเสียความมั่นใจในตัวเอง

“ขณะเดียวกัน การยอมรับผิดของเขากลับทำให้เพื่อนๆ กล่าวโทษว่าทำให้นับเลขวนอยู่ที่เดิม เจ้าตัวก็โทษตัวเอง เราจึงชวนคุยว่าแล้วจะโอเคไหมถ้าเรายังกล่าวโทษคนอื่น ทั้งที่มีวิธีอื่นที่ดีกว่าการมองว่าใครเป็นคนผิด และชวนคิดว่าจะโอบอุ้มเพื่อนอย่างไรแทนที่จะเอาแต่กล่าวโทษกัน”

ครูแชนบอกว่า กิจกรรมคือกลยุทธ์การสอน และบางครั้งก็ไม่อาจใช้เพียงกลยุทธ์เดียว เพราะเด็กๆ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขาล้วนเปลี่ยนแปลงไปทุกวัน คนเป็นครูจึงต้องแสวงหาสิ่งใหม่มาปรับใช้เสมอ

“ยกตัวอย่างนักเรียนห้อง ม.5/5 ชอบเล่นโทรศัพท์มือถือ เราก็ใช้มือถือ นั่นแหละเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในห้อง โดยให้เด็กๆ ถ่ายเซลฟี่ตัวเองทุกอิริยาบถในทุกๆ 2 ชั่วโมง ตั้งแต่ตื่นจนเข้านอน จากนั้นให้ปริ้นท์แล้วแปะที่หลังห้องเรียน ใครอยากให้ครูดูรูปก็เสนอตัวแล้วมาพูดคุยกันถึงความสมดุลในการใช้ชีวิต สิ่งที่เขาได้ก็คือ การมองเห็นตัวตนของตัวเองจากภาพถ่าย จนตอนนี้เด็กๆ รู้และวิ่งมาหาเราครึ่งละคนสองคน”

กิจกรรมที่ใช้โทรศัพท์มือถือ – อุปกรณ์ของคู่กายที่วัยรุ่นมีกันแทบทุกคน ไม่ได้มีแค่นั้น

“แม้แต่การสอนเขียนสารคดี เราก็ไม่ได้สอนแบบเดิม” ใช้...วิชาภาษาไทยของครูไม่ได้แค่เรียนรู้ภาษา แต่รวมถึงการสร้างนักเขียนตัวน้อยๆ ขึ้นมาด้วย

“หัวข้อคือให้ทุกคนถ่ายรูปพระอาทิตย์ขึ้นกับพระอาทิตย์ตก และวิถีชีวิตในหมู่บ้านของตัวเอง ตั้งแต่ตื่นตอนเช้าให้ปั่นจักรยานรอบหมู่บ้าน เห็นผู้คนทำอะไรก็ถ่ายภาพเก็บไว้ ไม่ว่าเขาจะกินข้าว ไปไร่ไปสวน กลับจากทำงาน ทั้งหมดไม่เกิน

10 ภาพ แล้วทำเป็นอัลบั้มไว้ ชื่อว่า ‘หมู่บ้านอันเป็นที่รักของฉัน’ ก่อนจะนำไปสู่ การแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม เพื่อเลือกหมู่บ้านที่น่าสนใจและเขียนสารคดีเกี่ยวกับ เรื่องราวในหมู่บ้านนั้น”

กลยุทธ์ของครูแซช่วยดึงเด็กๆ ออกจากเส้นทางเดิมๆ ที่มีแต่บ้าน โรงเรียน ห้องนอน และโทรศัพท์มือถือ ให้ออกไปเดินรอบหมู่บ้าน เรียนรู้สังเกตชุมชน ตัวเองอย่างน้อยหนึ่งรอบ

“ให้เขาได้สัมผัสความรู้สึกอื่น ๆ ในชีวิตบ้าง อย่างน้อยพระอาทิตย์ขึ้นกับ พระอาทิตย์ตกก็สวยดีใช่ไหมล่ะ”

แต่หนึ่งกิจกรรมเชื่อว่าจะใช้ได้กับทุกๆ ห้อง เพราะเป็นเรื่องของพลังงานที่ นักเรียนในแต่ละห้องมีไม่เท่ากัน รวมถึงพลังงานจากตัวครูแซเองด้วย เธอบอกว่า การเรียนรู้ในห้องเรียนขึ้นอยู่กับพลังงานที่จะสื่อถึงกันระหว่างครูและนักเรียน นั่นทำให้ครูแซมักเลือกที่จะนั่งในระดับเดียวกับเด็กๆ โดยเฉพาะนั่งบนพื้น

“ถ้าเรานั่งในระดับเดียวกับเด็ก เราจะได้สบตาและมองหน้าทุกคน ระดับ สายตาที่ตรงกันจะทำให้เราสามารถเชื่อมโยงพลังงานบางอย่างกับเขาได้ ไม่

การรับฟัง ไม่ใช่เพียงแค่ในหมู่นักเรียน
ด้วยกันเท่านั้น ทุกคนต้องรับฟัง
อย่างให้เกียรติกัน ไม่ว่าจะครูกับนักเรียน
นักเรียนกับครู หรือนักเรียน
กับเพื่อนร่วมห้องก็ตาม เมื่อทุกคน
รับฟังกันอย่างให้เกียรติ โดยไม่ตัดสิน
ล่วงหน้าจากสิ่งที่ได้ฟัง การเปิดใจ
ที่จะเรียนรู้และผลงานบวก
ในห้องเรียนก็เกิดขึ้นได้ไม่ยาก

อย่างนั้นพลังของเด็กจะมาไม่ถึง แล้วเราก็เข้าไม่ถึงความรู้สึกของเขาได้เลย”

ครูแจะให้ความสำคัญกับพลังงานในห้องเรียนเป็นอันดับแรก เพราะถือเป็นใบเบิกทางให้เด็ก ๆ เข้าถึงการเรียนรู้ในแต่ละวัน เธอเคยสัมผัสได้ถึงความอึดอัดคับข้องใจในห้องเรียนบางห้อง ซึ่งต้องสลายสิ่งเหล่านี้ก่อนถึงจะเริ่มสอนได้ไม่อย่างนั้นเด็ก ๆ ก็จะปิดกั้นตัวเองเหมือนอยู่หลังกำแพงทึบ

เธอบอกว่า วิธีง่ายที่สุดคือลุกขึ้น ลองย้ายไปนั่งในที่ที่เราอยากนั่ง หรือไปยืนจุดไหนสักจุดในห้อง เสร็จแล้วให้จับมือและหัวเราะดัง ๆ หรือกระโดดตบมืออะไรก็ได้ที่ทำให้เขาสามารถปลดปล่อยและผ่อนคลายพลังงานตึงเครียดเหล่านั้น

“เด็ก ๆ ตื่นเต้นมากกับวิธีการสอนแบบนี้ 3 สัปดาห์แรกของการเปลี่ยนวิธีสอน เราไม่เน้นวิชาการ ไม่มีเรื่องตัวชี้วัดใดๆ เราทยอยใส่เรื่องกิจกรรมเพื่อปูให้เด็กรับรู้ ว่า วิชาภาษาไทยของครูอัมพิกาเป็นแบบนี้”

นियามการสอนของครูแจะเป็นแบบไหน? – เราถาม

“แบบที่ทุกคนเท่าเทียมและเสียงของทุกคนดังเท่ากัน ฉะนั้น ครูต้องฟังอย่างเปิดใจและใส่ใจโดยไม่แทรกแซง และตัวนักเรียนเองก็เช่นกัน เพราะหลายครั้งที่นักเรียนพูดแทรกกระหว่างเพื่อนกำลังพูด จนทำให้คนพูดหยุดชะงัก ทั้งลืมและหมดความตั้งใจที่จะพูดต่อ ทั้งหมดนี้ถือเป็นการเรียนรู้การให้เกียรติคนอื่นด้วย”

“การรับฟัง ไม่ใช่เพียงแค่ในหมู่นักเรียนด้วยกันเท่านั้น ทุกคนต้องรับฟังอย่างให้เกียรติกัน ไม่ว่าจะครูกับนักเรียน นักเรียนกับครู หรือนักเรียนกับเพื่อน

ร่วมห้องก็ตาม เมื่อทุกคนรับฟังกันอย่างให้เกียรติ โดยไม่ตัดสินล่วงหน้าจากสิ่งที่ได้ฟัง การเปิดใจที่จะเรียนรู้และพลังงานบวกในห้องเรียนก็เกิดขึ้นได้ไม่ยาก”

เธอย้ำว่า ห้องเรียนควรเป็นสถานที่ที่เด็กๆ รู้สึกปลอดภัย ผ่อนคลายมากพอที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ซึ่งเกมและการสัมผัส ถือเป็นขั้นแรกที่จะปรับเปลี่ยนพลังงานในห้อง และทำให้ทุกคนเปิดประตูใจถึงกันได้

‘อึม’ จนอยากเปลี่ยนแปลง

เมื่อการเรียนการสอนไม่ขยับไปข้างหน้า ขณะที่โลกหมุนตลอดเวลา วันหนึ่งเมื่อ 5 ปีก่อน ความอึมในการสอนเกือบ 4 ทศวรรษ จึงเริ่มกัดกินความรู้สึกจนครูถามตัวเองว่า “เกิดอะไรขึ้น?”

“เหมือนไม่ขยับไปไหน ก็เลยเริ่มรู้สึกว่าการสอนแบบนี้ไม่ถูกทาง ผลที่ออกมากลายเป็นว่าเด็กไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เพราะกลัวผิด ทุกคำถามไม่เคยได้คำตอบกลับมา มีเพียงความเงียบที่รอคำสั่งอย่างเดียวโดยไม่ยอมเปิดเผยความเป็นตัวเอง เพราะไม่อยากถูกตัดสิน”

แต่ก่อนที่จะเปลี่ยนห้องเรียนและเด็กๆ ครูแชนขอเริ่มเปลี่ยนจาก ‘ภายใน’ ของเธอเอง

“เราเครียดเวลาสอนไปไม่ได้ตั้งใจ พลังงานลบจากเราก็กทำให้เด็กเครียดไปด้วย แล้วกลายเป็นว่านักเรียนต้องเป็นฝ่ายผิดประจำในบรรยากาศตึงเครียดนี้ ขณะที่เราใช้คำพูดจิกกัดต่อว่ากับความผิดพลาดของเด็ก จนเมื่อมาลองคิดดูแล้วเราก้กำลังสืบทอดความคิดว่า ครูคือผู้ควบคุมห้องเรียน สืบทอดความคิดเรื่องอำนาจปกครอง ทำให้เกิดคำพูดทำนองว่า ‘ครูคุมห้องเรียนไม่อยู่’ ทั้งที่จริงแล้ว ห้องเรียนไม่ใช่สถานที่ที่ต้องมีผู้คุมเลยด้วยซ้ำ”

ความคิดภายในของครูแชนตอนนี้คือ “เราต่างดูแลห้องเรียนร่วมกัน”

ถึงอย่างนั้น การเปลี่ยนแปลงก็ไม่ได้เกิดขึ้นง่ายๆ ครูแชนเล่าว่า เธอผ่านการฝึกฝนตั้งแต่เข้าฝึกอาณานิพนสติ เกิดความคิดอยากรวมกลุ่มเด็กวัยรุ่นในหมู่บ้าน มาทำค่ายกิจกรรม จนได้สัมผัสการทำกิจกรรมที่ดูเข้าใจเด็กๆ และเธอเองก็เริ่มสนใจจนได้เริ่มก้าวแรกจากการเรียนรู้เรื่องกระบวนการของเสมสิกขาลัย มูลนิธิ

เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป สถานที่ที่สอนให้เธอรู้จักฟังอย่างลึกซึ้ง ยอมรับ
ความเห็นของคนอื่นด้วยหัวใจที่แท้จริงโดยไม่มีถูกผิด และนำไปสู่ ‘การสื่อสาร
อย่างสันติ’ (Nonviolent Communication: NVC)

หลักการของ NVC คือ ทุกคนต่างมีความต้องการที่นอกเหนือจากปัจจัยสี่
ไม่ว่าจะเป็นอิสรภาพ เป้าหมาย ความเอาใจใส่ ความไวใจ ความร่วมมือ และความ
เคารพ ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุของคน

“ไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทไหน อนาคตต่างทำให้เราตัดสินใจคนและเรื่องราวก่อน
ที่เขาจะพูดจบ แต่การสื่อสารอย่างสันติได้ทำลายอคติลง ทำให้เราได้เริ่มสังเกต
พูดตามข้อเท็จจริงที่เห็นโดยไม่ตัดสินเหมือนมองผ่านกล้อง เช่น เมื่อเห็นคนใส่
เสื้อสีเขียวก็บอกว่าเขาใส่เสื้อสีเขียว แต่ไม่ตัดสินว่าเขาใส่แล้วสวยหรือน่าเกลียด
สีเขียวก็คือสีเขียว”

เช่นเดียวกับการส่งการบ้านของนักเรียน เธอเปลี่ยนจากคำพูดแบบ
เดิมๆ ว่า “ทำไมไม่ส่งการบ้าน หายไปตั้ง 3 ครั้ง อย่างนี้สอบตกแน่ๆ” มาเป็น
“ครูรู้สึกไม่สบายใจเลย เพราะคะแนนเธอหายไป 3 ช่อง ลองปรับแก้งานได้ไหม
หรือครูช่วยอะไรได้บ้าง”

“เรามักใช้ประโยคเนียนๆ ไป เช่น ถ้างานของเขาไม่โอเค เราจะบอกว่า ครู
เข้าใจนะว่าหนูตั้งใจทำมาก แต่ครูเสียใจที่ต้องบอกว่างานหนูไม่ผ่าน ลองไปปรับ

แก้เหนื่อยดีไหม ... ฟังอย่างนี้แล้วรีบนูกว่าไซ้ไหมล่ะ” ครูเขย้ม

“ครูไม่สบายใจเลย” - ครูเขย้มก็ใช้ประโยคทำนองนี้เปิดบทสนทนา

“เพราะการสื่อสารต้องเริ่มมาจากความรู้สึกก่อน บอกความรู้สึกแล้วก็บอกความต้องการ และถ้าไม่ได้ตามความต้องการหรือความต้องการถูกปฏิเสธ เราจะมีวิธีจัดการกับความรู้สึกอย่างไร แต่ในห้องเรียนเราโอเคนะ เพราะส่วนใหญ่เวลาเราร้องขอเด็ก เด็กก็มักจะฟัง เช่น ครูรู้สึกไม่สบายใจเลยที่พวกเขาไม่ฟัง เขาก็จะเริ่มเสียบลง”

หยุดบ่น เลิกจิกกัด พุดตามข้อเท็จจริงโดยไม่ปรักปรำ แล้วการพัฒนาจะเกิดขึ้นทั้งภายในจิตใจของเด็กๆ รวมถึงจิตใจของครูด้วย - ครูเขย้มบอก

ฟังด้วยหัวใจ

ห้องเรียนของครูเขย้มวันนี้มีช่วงเวลากำหนดนำเสนอผลงานทั้งสองห้อง เสียงกระซิบพุดคุยลอยมาเป็นระยะ จนเมื่อเสียงเริ่มดังเกินไป แทนที่ครูเขย้มจะสั่งให้ห้องเงียบ เธอกลับปรบมือหนึ่งครั้งและบอกว่า “ให้ความสำคัญกับเพื่อนหน้าคนหน้าห้องคือคนสำคัญนะ”

“คนที่กำลังพุดก็ยอมหวังให้คนอื่นฟังไซ้ไหมล่ะ โดยเฉพาะในห้องเรียน การไม่รับฟังจะทำให้พวกเขาเสียโอกาสทั้งในเนื้อหาและโอกาสในการรู้จักคนอื่น เหมือนเป็นเรื่องง่ายๆ แต่จะมีสักกี่ครั้งที่เราใส่ใจฟังคนตรงหน้าเราจริงๆ”

ในห้องเรียน ครูเขย้มจะปล่อยเวลาให้เด็กๆ ได้ลองนึกและพุดถึงสถานะทางอารมณ์ของตัวเองในขณะนั้น เพื่อชวนให้ทุกคนสะท้อนความรู้สึกตัวเองและแบ่งปันกัน ซึ่งจะช่วยบรรเทาบรรยากาศตึงเครียดให้ลดลง เช่นเดียวกับผั่งครูก็สามารถเปิดเผยความรู้สึกต่อนักเรียนได้

จากประสบการณ์การสอนมายาวนาน ครูเขย้มบอกได้เลยว่า คำคำไม่ทำให้เด็กเสียบและเปิดใจฟัง แม้ว่าครูหวังดีแค่ไหนก็ตาม แต่การบอกความรู้สึกต่างหากที่จะทำให้เขารับรู้และยินดีที่จะเสียบเอง รวมถึงยังทำให้เด็กๆ กล้าแถมประตูความรู้สึกให้ครูได้รับรู้ด้วย

“เขากล้าบอกกับเราว่าวันนี้เหนื่อยมาก เราก็ปรับกิจกรรมเรียกพลัง ทำให้

ความเหนื่อยหายไป การเปิดเผยความรู้สึกตรงนี้ทำให้เราเข้าใจสภาวะของเด็กๆ ตรงหน้า และคิดหาวิธีช่วยให้เขารู้สึกดีขึ้น บางครั้งอาจเป็นการนอนเป็นวงกลม ผ่อนคลายสัก 10-15 นาที หลังจากนั้นจึงค่อยเรียกพลังกลับคืนมาและพร้อมเข้าสู่การเรียนรู้ต่อไป

“ช่วงแรกๆ บางคนอาจมีท่าที่ไม่ตอบรับกับวิธีของเราเท่าไรๆ ไม่ยอมเปิดเผยตัวเอง เพราะยังติดภาพครูแบบเดิมๆ แต่ผ่านไปสัก 2-3 เดือน เขาก็เปลี่ยนจนเรารู้สึกได้ว่าเขาใกล้ชิดเรามากขึ้น กล้าถามคำถามบ่อยๆ และผ่อนคลายตัวเองลง คงด้วยความไวใจที่เพิ่มขึ้นด้วยนั่นแหละ แม้จะยังไม่ใช่ว่าทุกคนก็ตามแต่ไม่เป็นไร เราแค่ทำต่อไป เพราะเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทุกคนได้อยู่แล้ว ก็ต้องเข้าใจในส่วนนั้นด้วย”

ครูแซมมองว่า คนเราจะเผยความรู้สึกในพื้นที่ที่รู้สึกปลอดภัย และการรับฟังอย่างใส่ใจ เข้าใจ จึงจะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในห้องเรียน ไม่ใช่เพียงเข้าหูแล้วผ่านไปเลย

แต่ทั้งหมดนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครูเลิกคิดว่าตัวเองเป็นผู้คุมกฎและกำหนดกรอบความถูกต้องในห้องเรียน แต่เปลี่ยนมาใช้หัวใจรับฟัง เคารพความคิดเห็นและความต้องการโดยไม่ตัดสินว่าเด็กตรงหน้าเป็นเพียงลูกศิษย์ในไอวาทหรือแค่เด็กน้อยด้อยประสบการณ์

“ให้อะไรไปก็ได้กลับมาอย่างนั้น เมื่อเราให้เกียรติเขา เด็กๆ ก็จะให้เกียรติเรากลับมา”

เวทมนตร์ ‘ก่อกำหนดครู’ จิ๊กซอว์เต็มเต็มห้องเรียน

จริงอยู่ที่ความเปลี่ยนแปลงของครูแซมเริ่มก่อตัวก่อนพบโครงการ ‘ก่อกำหนดครู’ แต่เธอบอกว่าสิ่งที่ได้รับจากโครงการนี้ คือส่วนเติมเต็มกระบวนการให้สมบูรณ์ขึ้น

“ช่วงนั้นเรากำลังรื้อนวิชา คอยมองหาโครงการที่จะเพิ่มพูนแนวทางใหม่ๆ ให้เราได้นำมาใช้กับนักเรียน และก่อกำหนดครูก็ตอบโจทย์ที่เราต้องการจริงๆ”

คอร์ส ‘เวทมนตร์’ ที่เธอได้เข้าร่วมช่วยเสริมกระบวนการออกแบบเกมการ

เรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในห้องเรียน เกิดเป็นหลายๆ กิจกรรมที่สร้างความเปลี่ยนแปลง
ในชั้นเรียนภาษาไทย เช่น เรื่องเล็กๆ อย่างการแบ่งกลุ่ม จากเดิมที่เคยบอกให้แบ่ง
กลุ่ม 5 คน ก็เปลี่ยนมาเป็นจับกลุ่มคนที่ฝ่ามือเท่ากันมา 5 คนแทน

“การแบ่งกลุ่มโดยใช้วิธีแบบนี้ทำให้เด็กๆ ตื่นเต้นมากเลยนะ ทำให้เขาได้
เข้าถึงกัน จากที่เคยมีระยะห่างมากเหมือนมีอะไรบางอย่างขวางกั้นไว้”

ก่อนการครูเพิ่มพลังให้เรา – ครูบอกอย่างนั้น

“สิ่งที่ได้จากเสมสิกขาลัย คือการฟังอย่างสันติ แต่สิ่งที่ได้จากการครู คือ
เรื่องของการแบ่งอำนาจการตัดสินใจและอำนาจในการจัดการ อย่างการแบ่งกลุ่ม
นี้เราก็ไม่ใช่คนเลือก แต่เป็นเด็กๆ เอง เช่น กลุ่มที่ฝ่ามือเท่ากัน เกิดวันเดียวกัน
สร้างความเชื่อมโยงให้เกิดขึ้นในห้องเรียน”

ครูเขเล่าพลางหัวเราะว่า ถ้าวันไหนเห็นว่าห้องเรียนเงียบเหงาเกินไปก็จะ
บอกนักเรียนให้หันหน้าเข้าหากัน ทำตาหวานแล้วพูดคุยชมเพื่อนในแบบที่อีก 3 ปี
เขาก็จะยังไม่ลืม หรือถ้านักเรียนเกียงกันเรื่องใครจะออกไปนำเสนอผลงานก่อน
ก็จะวางไม้ตรงกลางแล้วหมุน หยุดที่กลุ่มไหนกลุ่มนั้นก็ต้องออกมานำเสนอ
ทุกคนก็ยอมรับกฎนั้นโดยไม่ได้แย้งและออกมาอย่างเต็มใจ

“ไม่มีขีดข้อยืดออกเพราะพลังจักรวาลเป็นคนเลือกแล้ว พอบอกอย่างนั้น
เด็กๆ ก็หัวเราะและออกไปนำเสนอองานแต่โดยดี”

เช่นเดียวกับการให้นักเรียนเลือกระยะเวลาในการทำงานแต่ละชิ้นโดยไม่กำหนด เพียงแต่รักษากติกาของการเลือกนั้น และให้ทุกคนร่วมสรุปหลังการนำเสนอของเพื่อนๆ ผ่านตาราง 3 ช่อง คือ สิ่งที่เราอยากชมเพื่อน สิ่งที่เราอยากให้เพื่อนปรับปรุง และความเชื่อมโยงต่อชีวิตประจำวันของเรา

และนั่นคือการแบ่งอำนาจการตัดสินใจไปอยู่ในมือของนักเรียน (รวมถึงพลังจักรวาล) ผลที่ได้กลับมามีคือ ความตื่นตัวของเด็กๆ

ไม่มีคำว่า ‘ต้อง’ อีกแล้วหลังกลับมาจากโครงการก่อการครู ทุกอย่างในชั้นเรียนของครูแซคือ การตัดสินใจร่วมกัน ไม่เว้นแม้แต่เรื่องวิธีการเรียนการสอน

“ทั้งหมดนี้จะบอกว่าเด็กๆ เปลี่ยนไปอย่างเดี๋ยวก็น่าแปลก ที่เปลี่ยนมากที่สุดคือตัวเรามากกว่า” ครูแซชี้ตัวเอง “เราผ่อนคลายมากขึ้น พอเราเปลี่ยนเด็กจึงเปลี่ยนไงล่ะ”

ความรักในทัศนะของครูแซ

ตอนท้ายของการแสดงละครมีทนะพาธา ครูแซลงนั่งบนพื้น ห้อมล้อมด้วยนักเรียนทั้งหมดหลังขยับโต๊ะไปชิดหลังห้อง เธอถามทุกคนว่า “คิดว่าความรักคืออะไร?”

เด็กๆ วยใส่หัวเราะเขินอาย แต่ก็ทยอยตอบออกมาที่ละคนตามความเข้าใจของตัวเองโดยไม่ขัดข้อง ครูแซได้แต่ยิ้มรับ พยักหน้า และหัวเราะไปกับนักเรียนก่อนจะโยนเข้าถึงเรื่องราวของมีทนะพาธา ตำนานดอกกุหลาบในช่วงก่อนถึงวันวาเลนไทน์

ความรักของครูแซคืออะไร? – เราถามบ้าง

“การปล่อยวางละมั้ง” เธอตอบหลังหยุดคิด “ความคาดหวังมากๆ จะยิ่งทำให้เราเป็นทุกข์ เหมือนที่เราเคยคาดหวังว่าสั่งงานไปแล้วเด็กต้องทำได้ หรือตั้งเป้าหมายแล้วเด็กต้องไปถึง คาดหวังกับการทำงานจนเสียสมดุลและป่วย จนต้องกลับมามองดูตัวเอง โชคดีที่ได้มีโอกาสเข้าคอร์สเรื่องสมดุลธาตุ สมดุลชีวิต ทำให้มองเห็นคุณค่าของสุขภาพกายและใจของตัวเอง”

ถึงตอนนี้ บทบาทของครูควรปฏิบัติอย่างไรต่อเด็กๆ? – เราถาม

“ไม่ใช่ผู้คุมก็แล้วกัน” ครูแซตตอบพลางหัวเราะ “เราว่าครูควรเป็นคนแบ่งปัน
สิ่งดีๆ ให้กับเด็ก”

‘สิ่งดีๆ’ ของเธอไม่ใช่สิ่งของหรือรางวัล แต่เป็นพื้นที่แสดงศักยภาพตามที่
เด็กวัยนี้ต้องการ เพื่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ไปพร้อมๆ กัน

“เวลาเข้าชั้นเรียนทุกครั้ง เราไม่มองว่าเป็นการสอนเลย แต่เป็นพื้นที่ที่เราได้
เรียนรู้ร่วมกัน ครูก็ได้เรียนรู้จากนักเรียน เขาก็ได้เรียนรู้จากเรา กลายเป็นพื้นที่
การเติบโตทั้งของเด็กและครู”

การจะเติบโตจากภายในได้ต้องอาศัยการชำระสิ่งที่ติดค้างในใจแต่ละครั้งเสีย
ก่อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวทุกข์ร้อนของเด็กๆ ปัญหาในห้องเรียน ความวิตกกังวล
ของกิจกรรมที่อาจไม่ได้ผลในบางห้องหรือกับเด็กบางคน ครูแซตต้อง ‘เคลียร์’ ใจ
ของตัวเองให้สงบก่อนทุกครั้ง

“ครูก็ยังเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีรัก โลก โกรธ หลง ต่อให้เราสอนมา 30 กว่า
ปี ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเก่งฉกาจจนรองรับความรู้สึกของทุกคนได้ตลอดเวลา
การเคลียร์สิ่งค้างค้างในใจแต่ละวันจึงเป็นเรื่องจำเป็นมาก

“เคยมีนักเรียนชายคนหนึ่งเข้ามาปรึกษาส่วนตัวท้ายคาบเรียนถึงอารมณ์
โมโหรุนแรงของเขาและวิธีจัดการ” ครูแซเล่า “เราแนะนำวิธีของเราไปว่า ให้พูด
กับตัวเองที่กำลังโมโห ได้รับความรู้สึกของตัวเองและอย่าละทิ้งมันไป เราเข้าใจดี
ว่าอาจทำไม่ได้ในครั้งแรก แต่ทุกอย่างในโลกนี้ก็ต้องใช้ความพยายาม เรียนรู้ และ
ฝึกฝนทั้งนั้น” ...เช่นเดียวกับการ ‘เคลียร์’ จิตใจตัวเองด้วย

“สอนมาตั้ง 37 ปีแล้ว ถามว่าเหนื่อยไหมกับการเปลี่ยนแปลงห้องเรียนตอน
นี้ เหนื่อยนะ เพราะเราเองก็อายุมากแล้ว แต่เราไม่เห็นด้วยหรือกเวลาใครกังวลว่า
เปลี่ยนแปลงไม่ได้เพราะเกินกำลัง ถ้าเปลี่ยนทั้งระดับโรงเรียนยังไม่ได้ ก็เริ่มต้น
กันในห้องเรียนเราเองนี่แหละ”

ครูแซยังบอกอีกว่า “เด็กๆ เขามี ‘ของ’ นะ ถ้าทำห้องเรียนให้รู้สึกปลอดภัย
เปิดพื้นที่ให้เขาแสดงความคิดเห็นสร้างสรรค์ออกมา รับรองว่าเขาปล่อยของออกมา
เพียบเลยล่ะ”

ประชาธิปไตยเถียงกันได้ ในห้องเรียน

“คุณไทยมาจากไหน?”

คำถามนี้นักเรียนรุ่นสนิมยังไม่เคาะในวิชาสังคมศึกษาจะตอบว่า ‘เทือกเขาอัลไต’ และเป็นคำตอบที่หลุดออกมาจากตำราเดียวกันก่อนวันที่ข้อมูลใน Google จะมาเฉลยในการค้นหาลำดับต้นๆ ว่า “ไม่ใช่”

แต่ก่อนที่จะมีชุดข้อมูล หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย และการเข้าถึงข้อมูลที่ง่ายมากพออย่างทุกวันนี้ นักเรียนยุคก่อนอินเทอร์เน็ตก็เจ็บปวดกันมากกับความไม่รู้ วิชาสังคมจึงไม่ต่างอะไรกับการท่องจำแล้วนำไปสอบ ที่เข้าไปกว่านั้นคือเด็กช่างสงสัยบางคนอยากรู้ อยากถกเถียง กระทั่งตั้งคำถามว่า รูปขวานนั้นเป็นดินแดนของเราทั้งหมดจริงไหม แต่สุดท้ายแม้แต่คำอธิบาย เด็กๆ ก็ไม่ได้รับอนุญาต

ต่างจากคาบสังคมและประวัติศาสตร์ของ ‘ครูไอซ์’ ศักดิ์รินทร์ ยาวิชัย โรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร จังหวัดระยอง คาบนี้นักเรียนเถียงได้ แย้งได้

สู้กันด้วยข้อมูลและหลักฐานอย่างแฟร์ๆ เพราะครูเองก็ผิดได้ และเด็กๆ ไม่ได้มีหน้าที่แค่เชื่อฟังแล้วปฏิบัติตาม

อีกอย่าง...บางคำถามครูก็ยังคงค้นหาคำตอบอยู่เช่นกัน

เรียนประวัติศาสตร์จากตัวของตัวเอง

ความตั้งใจของครูไอซ์ตรงเหมือนไม้บรรทัดตั้งแต่แรกแล้วว่า จะไม่นำหลัก ‘อำนาจนิยม’ มาใช้กับเด็กนักเรียน เพราะครูไอซ์รู้สึกไม่โอเคกับระบบการศึกษาในโรงเรียนมาตั้งแต่ชั้น ม.6 หลายครั้งถึงขั้นขมวดคิ้วกับครูที่เข้มงวด และใช้วาทกรรมที่ว่าด้วยความหวังดีมาอ้าง จนกลายเป็นว่าบางครั้งตัดสินเด็กอย่างไม่สมเหตุสมผล

“หวังดีนะ” ครูไอซ์เล่า แต่คำคำนี้ก็ไม่ได้เปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ค่อย หรือ แลกเปลี่ยน

ตอนนั้น ครูไอซ์ไม่ได้โผผางขนาดที่จะเข้าไปเถียงกับครูซึ่งๆ หน้า เขาได้

แต่ตั้งคำถาม ศึกษาเรื่องสังคมและการเมือง เมื่อเจอสิ่งที่แปลกแปร่งไปจากข้อมูล
ที่ครูสอนแล้วก็เก็บไปสงสัยต่อว่า ความรู้มันมีชุดเดียวหรือเปล่า

เด็กชายศักดิ์รินทร์บ่มความสงสัยนั้นเรื่อยมา จนอุดมการณ์พัฒนาให้เข้า
เรียนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเจอเพื่อนร่วมสงสัยจำนวน
มากพอที่จะตั้งกลุ่ม ‘พลเรียน’

“หัวใจหลักของกลุ่มพลเรียนคือ การศึกษาเชิงวิพากษ์ เราวิจารณ์ทุกอย่าง
เช่น ตอนที่เราคิดขบถกับอาจารย์สาขาตัวเองในมหาวิทยาลัย การที่เราไม่โอเคกับ
ระบบไซตัส แต่คณะอาจารย์เองก็ไซตัสและพยายามสร้างภาพให้เป็นบ้าครูดีดี ทั้ง
ในกระบวนการสอนและการผลิตครู ซึ่งมันย้อนแย้งในตัว

“เราไม่โอเคกับการที่อาจารย์ไม่รับฟังเสียงนักศึกษา เราไม่โอเคกับการที่คุณ
บอกว่า active learning แต่คุณก็ยังไม่ active มันทำให้เห็นเลยว่าสถาบันผลิตครู
ยังยึดติดกรอบเดิมมาก ๆ

“การศึกษานอกระบบหรือการศึกษารูปแบบอื่น ไม่ได้ให้โอกาสที่คนจะเข้าไป
ในรั้วมหาวิทยาลัยเพื่อไปไต่ถามทักทายหรือจัดการการเรียนรู้แบบอื่นได้เลย เรา
ถูกออกแบบมาให้ผลิตครูที่อยู่ในระบบเท่านั้น จึงไม่มีความหลากหลายเกิดขึ้น
เราจึงพยายามวิพากษ์ระบบ สถาบันตัวเอง คณะตัวเอง การสอนสังคมศึกษาหรือ
หลักสูตรก็เป็นประเด็นมาเรื่อยๆ”

จนทำให้วันนี้เขาต้องมายืนอยู่หน้านักเรียนชั้น ม.2 ชวนทำกิจกรรมเสนา
ภายใต้เนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์เข้มข้นที่โรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร

“ถ้าเราเป็นคนนอกแล้วบอกว่าการศึกษามันไม่ดีแบบไหนบ้าง น้ำหนักการ
พูดอาจจะน้อย แต่การที่เราเข้ามาอยู่ในระบบ เราอาจจะค่อยๆ เปลี่ยนวัฒนธรรม
การเรียนรู้เชิงอำนาจที่ครูมีอำนาจเหนือในขณะที่นักเรียนมีอำนาจน้อยในห้องเรียน
ได้ เราจึงพยายามจะปรับทิศทางให้มีพื้นที่และพลังการเรียนรู้ที่แชร์กันระหว่าง
ครูกับเด็กได้ พอมองเห็นจุดนี้แล้วจึงตัดสินใจมาเป็นครูที่สร้างจุดเปลี่ยน ทำทาย
ตัวเองด้วย แล้วก็ทำทายระบบอย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วย”

เช่นนั้นแล้ว ครั้งแรกของการเข้ามาทำงานเป็นครูอย่างจริงจังเป็นอย่างไร
ไปลูกสนใจไหม?

“ภาพที่คิดไว้คือ เราต้องมีเวลาวางแผนหากิจกรรม ทำกระบวนการให้เต็มที่
ต้องได้คุยกับเด็กและศึกษาเป็นรายๆ ไป แยกแยะได้ว่าใครชอบหรือใครถนัดแบบ

ไหนด แต่พอเจอสถานการณ์การสอนจริงๆ ก็พบว่าเวลาที่เราจะจัดการการเรียนการสอนขนาดนั้นมันมีข้อจำกัดมาก เพราะพอเริ่มลงตัวกับการทำงานก็มักมีงานเสริมอื่นๆ เข้ามาแทรก

“อีกอย่างจำนวนเด็กต่อห้องเยอะมาก เราสอนทั้งหมด 14 ห้อง การที่เราจะโฟกัสเด็กแต่ละห้อง แต่ละกลุ่ม หาความชอบหรือหาสิ่งที่เป็นความสามารถของเขาออกมามันยาก เพราะปริมาณและเวลามันถูกจำกัด”

ครูไอซ์เลยจัดแบ่งสรรปันส่วน ใช้วิธีการที่ว่าบางคาบเน้นเนื้อหาไปเลย สำหรับคนที่ชอบบรรยายเป๊ะๆ อีกคาบหนึ่งก็สลับมาทำกิจกรรม งานกลุ่ม หรือดูวิดีโอบ้าง เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการสอน และหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะไปตรงกับเด็กที่อาจจะถนัดไม่เหมือนกัน

คาแรคเตอร์ของเด็กที่ต่างกันก็เป็นอีกหนึ่งโจทย์ที่ทำให้ครูสังคมนั่งเน้นการปรับจากรากฐานอย่างเขาต้องทำงานหนักขึ้น ทั้งในแง่ความคิดสร้างสรรค์เพื่อจูงใจผู้เรียน และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีมิติมากกว่าการสนับสนุนชาตินิยมหรือความภูมิใจในแผ่นดินเกิด

“ถ้ากับกลุ่มเด็กที่เล่นกิจกรรมแล้วเวิร์ค เราก็จะเล่นกับกิจกรรม กลุ่มไหนที่เด็กอาจจะไม่มีทักษะในการคิดต่อให้ลึกขึ้น เราก็ต้องไปช่วยกระตุ้น ตั้งคำถามให้เขาลองคิดเพิ่ม แต่ต้องลดกิจกรรมลงหน่อย เน้นเรื่องของการค่อยๆ ปูพื้นฐานก่อน

“ถ้าเป็นกิจกรรมที่อยากได้คอนเซ็ปท์ เช่น จะทำอย่างไรให้เด็กเข้าใจคอนเซ็ปท์ที่ว่าข้อมูลจากอดีตมาถึงปัจจุบันมันเปลี่ยนแปลงได้นะ ไม่ต้องสนใจเรื่องเนื้อหา เราอาจใช้กิจกรรมปริศนาทายภาพ ให้ 1 คน คอยดูภาพข้างหลังแล้วพูดส่งต่อข้อมูลให้อีกคน ไปสู่คนที่ 2 3 4 5 แล้วคนสุดท้ายจะต้องวาดภาพออกมาให้มีลักษณะใกล้เคียงกับภาพปริศนา”

พอเฉลยภาพออกมา ภาพที่เด็กคนสุดท้ายของแต่ละกลุ่มวาด ปรากฏออกมาไม่เหมือนกันเลย

“เด็กจะเห็นว่าทำไมต่างกันจังเลย แต่การส่งต่อ 4-5 คน ในช่วงเวลา 30 นาที ข้อมูลมันเปลี่ยนไปเยอะมาก แล้วเราก็อชวนเด็กขยับไปคิดต่อว่า ถ้าเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ มันผ่านมาก็ปี ก็คนแล้ว คิดว่ามันเปลี่ยนไปไหม และเปลี่ยนไปมากแค่ไหน”

ความยากของการสอนวิชาประวัติศาสตร์คือพูดถึงเรื่องที่ผ่านมาแล้ว บางครั้ง

เราไม่โอเคกับการที่อาจารย์ไม่รับฟัง
เสียงนักศึกษา เราไม่โอเคกับการที่คุณ
บอกว่า *active learning* แต่คุณ
ก็ยังไม่ *active* มันทำให้เห็นเลยว่า
สถาบันผลิตครูยังยึดติดกรอบเดิมมากๆ

เด็กอาจจะจินตนาการไปไม่ถึงว่าเป็นแบบไหน ครูจึงต้องมีภาพหรือสื่อที่คัดมาเพื่ออธิบายบริบทที่ผ่านมาแล้วให้เด็กได้เห็น

หรือง่ายที่สุดก็จำลองให้เด็กเห็นเลยจากการเรียนการสอน ณ ปัจจุบัน แม้จะปรับจนได้ยาก เพราะเจอเด็กแค่อาทิตย์ละคาบเดียว คาบหนึ่งกินเวลาเพียง 50 นาที ดังนั้นการเปลี่ยนวัฒนธรรมของทั้งครูและเด็กจึงเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยเวลา

“เราจะสร้างกติการ่วมกันในห้อง ตั้งแต่ครั้งแรกที่เจอกันเลย ว่าครูจะทำอะไร หรือนักเรียนทำอะไรได้บ้าง แล้วพยายามใช้ภาษาเชิงบวกกับเขา แต่ไม่ใช่ว่าเราเสริมเขาอย่างเดียว ต้องลดคำว่า ห้าม อย่า รวมถึงทำทางหรือคำพูดของเราที่อาจไปกดทับเขาอยู่

“เราจะให้แต่ละกลุ่มคิดมาแล้วโหวตกันว่า จะเลือกกฎข้อไหนมาใช้กับห้องเรา ซึ่งแต่ละห้องก็จะแตกต่างกัน เราก็เขียนชาร์ตขึ้นมาเลย แล้วให้เขาร่วมแสดงความเป็นเจ้าของโดยการลงชื่อร่วมกัน เปรียบเทียบให้เขาเห็นว่านี่ก็เหมือนการร่างกฎหมายนะ ในสภาฯ เขาก็ทำประมาณนี้ ถ้าเด็กบอกว่าครูห้ามตี เราก็ต้องยอมรับตรงนั้นด้วย”

นอกจากการตั้งกติกาห้องเรียนร่วมกัน ครูไอซ์เชื่อว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เข้าถึงได้ดีที่สุดคือการเรียนรู้จากตัวเอง

“อยากให้เขาปูพื้นตั้งแต่ประวัติศาสตร์ส่วนตัวของเขาผ่านหลักการประวัติศาสตร์ เคยให้เด็กลองทำ timeline ชีวิต ลองหาหลักฐานที่บ่งบอกตัวตนว่าเราเป็นใคร ไทยจริงหรือเปล่า แล้วทุกวันนี้ไทยจริงไม่จริงเขาดูกันอย่างไร หรือมันผสมปนเปไปหมด ชวนเด็กคุย ดุคิลิปต์ไอส์สัน แล้วเอาหลักฐานมาลองคุยกัน

“เราเคยได้ยืมการศึกษาของฝั่งตะวันตกเหมือนกันนะ อย่างอเมริกาเขาบอกว่า พื้นฐานต้องเริ่มจากตัวเองและครอบครัวแล้วค่อยขยายไปสู่ชุมชน ระดับประเทศ ระดับโลก จึงเป็นแนวคิดที่ว่าเด็กจะต้องรู้จักตัวเองก่อนโดยใช้วิธีการที่นักประวัติศาสตร์ศึกษา”

หนทางในการเป็นนักตั้งคำถามหรือนักประวัติศาสตร์น้อยทำได้หลากหลายรูปแบบ ครูไอซ์ลองให้เด็กวิเคราะห์กิจกรรมเรื่องโครงสร้างทางอำนาจ แล้วถอดลำดับออกมาว่าคนเหล่านี้เป็นใครบ้างในสังคม สุดท้ายเด็กจะมองเห็นว่าทำไมตัวเราเล็กนิดเดียว คำถามที่จะเกิดขึ้นตามมาก็คือ...

คิดว่าคนตัวเล็กตัวน้อยจะมีโอกาสพูดอะไรได้ไหม หรือมีแต่คนข้างบนที่พูดได้อยู่ฝ่ายเดียว

ตั้งคำถามใหญ่ๆ ในห้องเรียนประชาธิปไตย

นี่คือการสอนหลักประชาธิปไตยอย่างเนียนๆ หรือเปล่า?

“การสอนเรื่องประชาธิปไตยไม่ใช่เป็นการสอนแค่เนื้อหา ที่ผ่านมาริชา สังคมถูกทำให้เป็นการเรียนการสอนแบบท่องจำว่าประชาธิปไตยคืออะไร แต่มันไม่ได้กลายเป็นวิถีใจ มันอยู่ที่วิถีที่ครูปฏิบัติกับเด็กกว่าในห้องเรียนของเราเป็นประชาธิปไตยใหม่ ฟังกันและกันใหม่

“ผมว่าเด็กจะมีทักษะในการพูดคุยและเจรจาต่อรอง ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานของประชาธิปไตยที่ว่า ถ้าฉันรู้สึกกดดัน เสียเปรียบ ฉันมีสิทธิพูดได้ เปิดเผยได้ เหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ปมเพาะให้เด็กกล้าคิด กล้าแสดงออก และไม่ทนต่อการกดขี่ในรูปแบบอื่นๆ โดยพื้นฐานของเหตุผลในมุมมองของเขา”

ครูไอซ์มองเห็นว่า ศักยภาพที่จะทำให้การศึกษากับการเมืองเป็นเรื่องเดียวกันสามารถทำได้

“ใช่ มันคือเรื่องเดียวกัน การเมืองถ้ามองในเชิงความสัมพันธ์ทางอำนาจก็มองได้ทั้งในระดับโรงเรียน ห้องเรียน และทุกระดับ ครูกับเด็กจะหาจุดสมดุลกันอย่างไรในห้องเรียน หรือครูกับ ผอ. และครูท่านอื่นจะหาจุดสมดุลกันอย่างไรในโรงเรียน”

ครูไอซ์ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ได้เข้าร่วมกับโครงการ ‘ก่อการครู’ ก็เป็นกิจกรรมที่ทำให้เขาเห็นอำนาจในห้องเรียน เช่น ในคลาสของการแอกชั่นละครที่ให้ชื่อนี้เดินตาม คนที่ 1 ชี้ไปคนที่ 2 3 4 5 คนที่ 1 ขยับอย่างไร คนเหล่านั้นก็ต้องขยับตาม

“จากนั้นเราก็อธิบายให้เด็กสะท้อนว่า ในโรงเรียนคิดว่าใครเป็นหมายเลข 1 2 3 เด็กก็จะมองเห็นแน่นอน แล้วฉันล่ะอยู่ไหนหมายเลขอะไร อ้อ ฉันอยู่ล่างสุดเลย เด็กจะเห็นโครงสร้างอำนาจในโรงเรียนแล้วว่า ฉันเป็นคนที่มีอำนาจน้อยที่สุดทั้งๆ ที่มีจำนวนเยอะที่สุด แต่ไม่มีใครฟังเสียงฉันเลย แล้วชวนเขาเขยิบไปคิดว่า ในสังคมนี้ใครมีอำนาจสูงสุด”

พูดถึงผู้มีอำนาจ ไม่ใช่แค่ตัวเด็ก ครูไอซ์เองก็มีความใส่ใจกับหลักสูตรทางประวัติศาสตร์ที่ออกแบบมาจากมุมมองของผู้มีอำนาจในสังคม จนเขารู้สึกว่าเด็กต้องได้รับข้อมูลที่กว้างกว่านั้น

“เอาเฉพาะตำราประวัติศาสตร์ ก็คือประวัติศาสตร์ที่เขาบอกให้เรียนรู้ในมุมของชนชั้นนำเยอะมาก หรือชาตินิยมที่มุ่งเน้นความเกลียดชังกับเพื่อนบ้าน เราอยากจะทำภาพการเรียนประวัติศาสตร์ที่ไม่ต้องเอาเนื้อหามากองกันเยอะขนาดนี้ ให้เรียนเป็นประเด็นก็ได้ ค่อยๆ แต่ไปที่ละอย่างแล้วให้เห็นความเชื่อมโยงว่าเรื่องราวประวัติศาสตร์มันไม่ได้ตายตัว เช่น มีแต่พม่ายึดไทย พม่าเผาไทยเท่านั้น มีเหตุผลอีกร้อยแปดมากมายที่มีคนอธิบายไว้ อยากให้เด็กเห็นความหลากหลายของชุดข้อมูลมากกว่า เด็กจะเห็นหลากหลายมุมมองของแต่ละคน ความเป็นมนุษย์ของแต่ละคนก็จะแตกต่างกันไป ประวัติศาสตร์ไม่ควรตายตัว”

แล้วตัวครูเองพาเด็กไปถึงจุดที่ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ได้หรือยัง? ครูไอซ์ตอบว่า แค่เด็กเริ่มสงสัยก็น่าชื่นใจแล้ว

“เด็กเริ่มสงสัยว่า แล้วประเทศไทยหรือคนไทยจริงๆ อยู่ที่ไหน หรือแม้แต่จุดเล็กๆ น้อยๆ เด็กก็จะเริ่มตั้งคำถามขึ้นมาจากสิ่งที่เขาถูกกดขี่อยู่ แค่นี้เราก็โอเคแล้วนะ แสดงว่าเขาเริ่มเข้าใจแล้วว่ามันมีระบบ โครงสร้างบางอย่างครอบงำเขาอยู่ สิ่งที่อยู่ๆ จะชวนทำต่อไปคือ แล้วเขาจะอยู่กับมันอย่างไร หรือจะเปลี่ยนมันไปอย่างไรในรุ่นของเขา”

แล้วถ้ามีเด็กสักคนมาบอกว่า เขาสนับสนุนระบอบเผด็จการอำนาจนิยมจะอธิบายอย่างไร? ครูไอซ์บอกว่า หน้าที่ของครูคือไม่ตัดสินถูกผิด แต่จะส่งคำถามไปให้เด็กคิดต่อ

“ส่วนใหญ่เราจะใช้คำถามให้เด็กกลับไปคิดทบทวนเอง แต่ไม่ได้ไปยึดเยียดว่าความคิดแบบนี้มันชั่วหรือเลว เช่น ถ้าเด็กบอกว่าแบบนี้มันสงบดีนะครู เราก็จะถามกลับว่าที่มันสงบอยู่ เหมือนครูสั่งให้เธอเงียบ ห้องสงบ แล้วเธอกดดันใหม่ให้เขาลองเปรียบเทียบจากเรื่องใกล้ตัวดูว่า ทุกวันนี้มันสงบเพราะว่าเขาสั่งให้มันสงบหรือว่าเราอยู่อย่างมีความสุข”

ขบถต่อระบบ ต้องนิ่งและแน่นด้วยเหตุผล

การสอนสังคมและประวัติศาสตร์ที่ต่างออกไปของครูไอซ์ อาจจะทำให้ครูคนอื่นในโรงเรียนตั้งคำถามอยู่บ้าง แต่ครูไอซ์หนักแน่นกับคอนเซ็ปต์ที่นี้มากพอที่จะบอกว่า เด็กต้องลองวิพากษ์หรือหาข้อโต้แย้งกับข้อมูลที่มี เพื่อที่เขาจะนำไป

เราจะให้แต่ละกลุ่มคิดมาแล้วโหวตกันว่า
จะเลือกกฎข้อไหนมาใช้กับห้องเรา
ซึ่งแต่ละห้องก็จะแตกต่างกัน เราก็เขียน
ชาร์ตขึ้นมาเลย แล้วให้เขาร่วมแสดง
ความเป็นเจ้าของโดยการลงชื่อร่วมกัน
เปรียบเทียบให้เขาเห็นว่านี่ก็เหมือน
การร่างกฎหมายนะ ในสภาฯ เขาก็ทำ
ประมาณนี้ ถ้าเด็กบอกว่าครูห้ามตี
เราก็ต้องยอมรับตรงนั้นด้วย

ใช้ได้ในอนาคต แน่หนอนว่ามันไม่ง่ายเลยสำหรับครูที่เพิ่งมีชั่วโมงบินได้ไม่นานและ
อยากเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่ผลิตซ้ำกันมาจนแทบจะเขียนเป็นประวัติศาสตร์
เล่มหนาได้อีกหลายเล่ม

“ครูคนอื่นก็คงเห็นความขบถบางอย่างในตัวเราแหละ แต่เราก็วางตัวแบบ
เคารพให้เกียรติเขา โฟกัสที่งานและเด็ก เลยทำให้เขาไม่ต่อต้านหรือมองเรา

แปลกแยก เรารับผิดชอบงานโรงเรียนตามความสามารถ ส่วนงานสอนเราก็ทำไป
ในสไลด์ของเรา ซึ่งเขาก็รับรู้”

วันนี้ครูไอซ์ของเด็กๆ อาจจะไม่เจอแรงเสียดทานมหาโหดจากโรงเรียน
แม้จะเบียดแต่งตัวให้ถูกระเบียบในวันทำงานบ้าง หากในภาพใหญ่กว่านั้น เขาก็
ไม่อยากเขียนประวัติศาสตร์การเป็นครู (ที่เพิ่งมีไม่กี่หน้า) ของตัวเองด้วยเหมือน
กันว่าสุดท้ายจะโดนระบบการศึกษาแบบเก่ากลืนลงไป

“คิดอยู่กับตัวเองเหมือนกันว่า เราจะโดนกลืนไปกับวัฒนธรรมเก่าไหม ถ้า
ภาพรวมในบริบทโรงเรียน เราอาจจะไม่มีอำนาจไปทำอะไรได้มากขนาดนั้น แต่ถ้า
ในห้องเรียน เราสื่อสารกับเด็กรู้เรื่องและตั้งใจที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ไปด้วยกัน
กับเขา

“แต่ก็ค่อนข้างหนักใจเพราะอยู่ในห้องที่เป็นกลุ่มเสียงค่อนข้างเยอะ ทาง
โรงเรียนและหัวหน้าระดับค่อนข้างเข้มงวดกับกฎระเบียบ เราก็ต้องดูในภาพรวม
ว่าถ้าเหตุการณ์ปกติ เราก็ปกติไป แต่ถ้ามีเหตุการณ์น่าเป็นห่วงขึ้นมา เราก็ต้องนั่ง
และพยายามคุยด้วยเหตุผลเป็นหลักก่อนที่เด็กจะถูกส่งไปลงโทษ แต่เราก็มองใน
มุมมองของคนที่เป็นหัวหน้าระดับเช่นกันว่า ถ้าเขาไม่ทำแบบนี้เขาก็คุมเด็กไม่ได้ ก็ยัง
เป็นภาวะย่อนแอทั้งในตัวของเราและระบบด้วย”

การเป็นครูที่ปรึกษาประจำห้องเด็กที่พื้นฐานทางครอบครัวน่าเป็นห่วง หลาย
ครั้งภาระหน้าที่ของการสอนจึงต้องขยายออกไปเป็นการแก้ปัญหาส่วนตัวหรือ
ปัญหาใดๆ ก็ตามที่จะกระทบต่อภาพลักษณ์ของโรงเรียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ครูไอซ์ต้องนั่งตีลกับประเด็นทางจารีตของเด็ก เช่น เด็กมัธยมต้นมี
เพศสัมพันธ์กันแล้วครูต้องเข้าไปจัดการไกล่เกลี่ย วิธีการแก้ปัญหาละเอียดอ่อน
และส่วนตัวมากๆ เหล่านี้คือการเปิดใจทั้งครูและเด็ก ที่สำคัญคือให้เกียรติเด็ก
โดยการให้เขาแสดงความคิดเห็นต่อผลลัพธ์หรือต้นตอของเหตุการณ์ที่ตัวเอง
สร้างขึ้น

“เด็กก็มีทักษะในการคิด เรื่องแบบนี้มันห้ามกันไม่ได้ เพราะเขาก็มีชีวิตของเขา
แต่เราก็ต้องคุยร่วมกันกับครูแนะแนวตัวต่อตัวด้วยว่าต้องป้องกันหรืออะไร
แล้วเด็กก็สะท้อนว่าเป็นเรื่องของอารมณ์ เราก็เปรียบเทียบให้เขาเห็นข้อดีข้อเสีย
หรืออธิบายว่าจะเดือดร้อนไปถึงใคร เรามีความสุข แต่ถ้าเราลองมองไปอีกนิดมัน
จะไปกระทบความรู้สึกใครอีกบ้าง พอเด็กรู้ตัว ทั้งผู้ชายและผู้หญิงก็จะเริ่มเข้าใจ

ว่าเขารักกันได้ แต่อย่างน้อยที่สุดก็ต้องเซฟ”

ประเด็นที่เกิดขึ้นในโรงเรียนแต่ละวัน บางครั้งหนักกว่าการต้องเตรียมสอนหรือตกเตียงกับระบบใหญ่ ราวกับว่าเป็นคำถามที่เกิดขึ้นในวิชาชีพตลอดไปไม่มีหยุด ต้องวิเคราะห์ว่าตัวเองทำหน้าที่ครูได้ดีพอหรือยัง เพราะมีทั้งเคสที่เอาอยู่และเอาไม่อยู่

แน่นอนว่าครูไอซ์ต้องให้ความสำคัญกับการเล่าเรียนไว้ก่อน หากมีเคสที่เด็กไม่ต้องการมาเรียน เขาย่อมต้องเดือดร้อน เพราะเชื่อมั่นว่าการได้รับการศึกษาคือเส้นทางที่ดีที่สุดสำหรับอนาคตเด็ก

“มีเด็ก ม.2 คนหนึ่งไม่ยอมมาเรียน ผมก็ตามไปถึงบ้าน คุยกับผู้ปกครอง ต่อเนื่อง 3-4 ครั้ง เพื่อชักจูงให้กลับมาเรียน แต่ผลสุดท้ายเด็กก็ไม่กลับมาเรียน ผู้ปกครองก็บอกว่าช่างมันเถอะ บทบาทของเราก็เลยหยุดอยู่แค่นั้น เพราะผู้ปกครองกับเด็กปฏิเสธแล้ว เราก็กลับมาทำใจว่าเราเต็มที่แล้วนะ ถ้าเขาเลือกวิถีอีกแบบก็ต้องยอมรับการตัดสินใจ”

เด็กนักเรียนวิ่งกันไปมาเจี้ยวจ้าวตามอาคาร แววดตาของครูหนุ่มก็อ่อนแสง

ลงบ้างหลังจากที่บอกว่ำนับตั้งแต่วันแรกจนถึงวันนี้ไฟก็ติดๆ ดับๆ ขึ้นๆ ลงๆ เหมือนกัน ราวกับจะสื่อสารว่าในฐานะมนุษย์ เขาเองก็ล้ากับปัญหาในห้องเรียน แต่การต่อสู้ก็ยังคงดำเนินต่อไป ถ้าครูเองมั่นใจว่าจะไม่ปล่อยมือ

“ต้องใช้พลังงานตัวเองให้เยอะขึ้น ละเอียดในการดีไซน์แต่ละคาบเรียนที่เราอยากจะทำให้มันดี พุดง่าย ๆ คือต้องยอมเหนื่อยกว่าคนอื่น กลับบ้านไปบางทีก็ทำต่อ

“แต่ก็ไม่รู้ว่าวันหนึ่งถ้าเรามีครอบครัวแล้วเราจะไหวไหม ครูบางคนมีครอบครัวแล้วอาจจะหนักกว่าครูที่โสดและมีเวลาได้ดีไซน์การสอน เพราะเขาต้องรับผิดชอบชีวิตครอบครัวและภาระหลายอย่าง แล้วครูยังจะต้องมาเป็นโมเดลที่ดีให้กับเด็ก ครูในแบบ ‘ครูดีดี’ มันจะเป็นภาระให้ครูไปอีกเยอะมากไหม เด็กเขามีไอเดอลตัวเองอีกก็ตั้งเยอะแยะ”

เขียนประวัติศาสตร์ครูให้ ‘อยู่กับตัวเอง’

ปัญหาของระบบการศึกษาแบบไทยๆ หนึ่งในนั้นคือตัวชี้วัดจากกระทรวงศึกษาธิการ และการวัดผลที่ล้มครืน สวนทางกับความพยายามในการสร้าง active learning ของครูไอซ์ ซึ่งตั้งธงไว้ที่การสร้างหลักคิดในทางประชาธิปไตย พา

นักเรียนไปให้ถึงด้วยกิจกรรมและการถกเถียงที่หลากหลายในชั้นเรียน

แต่สุดท้ายก็ต้องพ่ายให้กับข้อสอบปรนัย เน้นกากบาท ไม่เปิดโอกาสให้อธิบาย...

“ในแง่ของตัวชีวิต เราว่าหลักสูตรกลางมันกว้าง เขาก็ไม่ได้ลือการสอนไว้อย่างชัดเจน เช่น เขาก็เปิดกว้างให้ศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อให้รู้สึกถึงว่าเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นมาและมุ่งให้เกิดความภาคภูมิใจ แต่เราก็สามารถเอาหลักฐานอะไรก็ได้มาให้เกิดวิเคราะห์ได้ เช่น เรื่องศึยกุทธหัตถี หลักฐานของไทยบอกแบบหนึ่ง หลักฐานพม่ากับต่างชาติบอกแบบหนึ่ง เราลองมาคุยกันสิว่าคิดเห็นอย่างไร

“แต่ที่สำคัญคือต้องเปลี่ยนตั้งแต่กระบวนการไปจนถึงการวัดประเมินผล เรา active ให้เด็กได้คิดก็จริง แต่ผลสุดท้ายโรงเรียนก็บอกว่าใช้ข้อสอบปลายภาคแบบกากบาทนะ ก็ตกม้าตายอยู่ดี”

เรื่องราวยุ่งยากยังไม่หมดเพียงเท่านั้น หน้าที่ครูในบริบทของระบบการศึกษาไทยไม่ได้มีเพียงแค่เตรียมการสอน แต่ต้องแบ่งเวลาให้งานสารพัด ทั้งงานเอกสาร คุมเด็กทำเวร กิจกรรมโรงเรียน และอื่นๆ อีกมากมายที่จะค่อยๆ ลบไฟกัศ ต่อการสอนที่มีคุณภาพของคุณครูคนหนึ่งให้ดับมอดลง

“ตื่นเช้ามา ต้องมาคุมเด็กทำเวรประมาณ 7 โมง ใช้คำว่าคุมเลยนะ เพราะเขาเช็ช้ชื่อครู เสร็จแล้วคุมแถว เคาร์พรงชาติ แล้วก็สอน ระหว่างสอนก็จะมีงานผมทำงานฝ่ายบุคคล ทำงานหมวด หรือโครงการต่างๆ ซึ่งจะต้องเวลาเราไป พอเลิกงานก็ต้องตรวจการบ้าน ตรวจงานเด็ก เคลียร์โครงการ ทำงานฝ่ายตัวเอง 24 ชั่วโมงเนี่ยใช้คุมมากเลยนะ

“ระบบประเมินที่บอกว่าจะลดเอกสาร ก็กลายเป็นว่าเรียกหาหลักฐานมากขึ้น มันเลยบันทึกความใส่ใจออกไปเยอะมาก ถ้าเราไม่ทำก็ถือว่าไม่ปฏิบัติหน้าที่ ถ้าเป็นเรื่องของผลงานความก้าวหน้า ระบบมันออกแบบมาให้เราต้องเก็บเอกสารทุกอย่าง ถ้าเราไม่เก็บแล้ววันหนึ่งที่เราอยากก้าวหน้า เงินเดือนเพิ่ม แต่เราไม่ทำงานตามที่โรงเรียนสั่งมา การประเมินขึ้นเงินเดือนเราก็ไม่ได้ เหมือนถูกแซ่แข่งไว้ หรือถูกถอยแพไป”

ประชาธิปไตยและโอกาสการได้รับการศึกษาที่ดีของเด็กนั้นสำคัญ แต่ครูเองก็ต้องมีชีวิตที่ดีด้วย นำไปสู่คำถามตรงๆ ว่า วันนี้ครูไอชย์ยังมีไฟอยู่ไหม?

“ผมเข้าใจว่างานการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลา แล้วก็ใช้ความ

อีด อาศัยเครือข่าย ความสัมพันธ์และแนวร่วม ถ้าในโรงเรียนมีคนที่คล้ายตาม มากขึ้นก็จะดี และในกลุ่มพลเรียนก็จัดกิจกรรมเรื่อยๆ โดยส่วนตัวเราจะลองจัด ห้องเรียนเชิง active learning หรือสร้างบรรยากาศเชิงประชาธิปไตย สรุปคือเรา ทำงานสองส่วน เป็นครูด้วยและเป็นนักกิจกรรมด้วย”

ครูไอซ์ยอมรับว่า พอได้เข้าห้องเรียนก่อนการครูไฟลุกโชนมาก จบโครงการฯ ครูไอซ์ได้ไปหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตัวเอง พร้อมๆ กับกลับมาทบทวนความเป็น มนุษย์ของตัวเอง

“ก่อนการครูทำให้เราเชื่อมั่นว่า สิ่งที่เราคิดและทำมันถูกต้องและมีคนเห็นร่วม กับเราเยอะ เรามั่นใจได้ว่าการที่เราไม่ได้เป็นครูแบบดั้งเดิมก็ไม่ได้ผิดอะไร เป็น ธรรมชาติที่ต้องเปลี่ยน ทำให้ความมั่นใจของเราเพิ่มขึ้นไปอีก”

หากถามว่า ทำไมการศึกษาต้องออกนอกกรอบ? ครูไอซ์ตอบว่า

“ก็ต้องย้อนถามเขาดูว่า แล้วเราอยู่ในกรอบมากี่ปี แล้วมันดีไหม เราอยู่ใน ลู่ทางเดิมๆ แล้วเราบอกว่าเราอยากได้ผลลัพธ์ใหม่ แต่เราก็ยังทำแบบเดิมๆ นี่มัน ยังโอเคอยู่ไหม ดังนั้นถ้าเราตั้งเป้าใหม่ สร้างลู่ทางใหม่ แล้วทำให้มันสำเร็จขึ้นมา ไม่ดีกว่าหรือ”

ในก่อนการครู เราคือเพื่อนกัน

มากกว่านั้น สำหรับครูไอซ์ความพิเศษของการได้เข้าร่วมโครงการก่อนการครู คือ การได้เห็นตัวตนของตนเอง และพลังของครูอีกหลายคนที่กำลังทำสิ่งเล็กๆ แต่ยิ่งใหญ่

เมื่อเห็นว่ามีคนที่มีแนวคิดขบถเช่นเดียวกันทั่วประเทศ นั่นก็คือความหมาย ที่ว่า ‘เราคือเพื่อนกัน’ มีพลังที่ได้เห็นคนมาร่วมเป้าหมายเดียวกัน

“สิ่งสำคัญเลยก็คือการเปลี่ยนแปลงการศึกษา ยิ่งเราอยู่ในระบบและระบบ ทำให้เรารู้สึกแปลกแยกโดดเดี่ยว โครงการก่อนการครูจะ empower ทำให้เห็นว่า สิ่งที่เราเชื่อหรือคิด ไม่ใช่เรื่องผิด แต่กลับเป็นสิ่งที่ทำทนาย ซึ่งโลกปัจจุบันและ อนาคตก็เรียกร้องว่าควรเปลี่ยนได้แล้วนะ

“ครูจะต้องเปลี่ยนวัฒนธรรมของตัวเอง ปรับความเป็นมนุษย์ให้คิดบวก

มากขึ้นให้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นระหว่างทางการเรียนการสอน”

เหนือสิ่งใด ครูควรจะได้รับ การปลดล๊อคจากสังคมเสียก่อน หมายความว่า ครูต้องเป็นตัวของตัวเองให้ได้ก่อนจะไปปลดปล่อยเด็ก

ครูไอซ์พยายามตั้งคำถามว่า ทั้งตัวระบบเองและค่านิยมสังคม ให้อิสระแก่ ครูมากแค่ไหน

“พูดไปก็เหมือนนวนอยุ่ในอ่าง การศึกษาถูกทำให้เป็นปัญหาการเมือง การเมืองก็ย้อนมาสร้างปัญหาการศึกษาและสังคม”

ครูไอซ์บอกว่า ‘ภาพจำ’ ของครูถูกกำหนดไว้ชัดเจนมากในสังคมไทย ซึ่งอาจจะ เป็นความจงใจของรัฐที่ต้องการสร้างให้พลเมืองเป็นแบบนั้นแบบนี้

“เขา (รัฐ) ดีไซน์ฟังก์ชันต่างๆ ของสังคมให้เป็นแบบนี้ เขาต้องการทำให้ เด็กเชื่อ อยู่ในระเบียบ ฟัง ไม่เถียงไม่ถาม ทำตามอย่างเดียว ซึ่งเขาก็ต้องดีไซน์ ตั้งแต่วิธีการที่จะทำอะไรให้ครูไม่เถียงไม่ถาม แล้วครูก็จะถ่ายทอดไปยังศิษย์ ให้ไม่เถียงไม่ถาม ทำตามอย่างเดียว”

ทุกอย่างถูกออกแบบมาหมดแล้ว คำถามสำคัญคือ แล้วตัวครูเองมองเห็น หรือเปล่า?

“มีอยู่สองขั้วคือ คนที่เห็นว่ามีปัญหาและยังทำอยู่ เขาอาจจะทำไปตามหน้าที่ ก็ได้ กับอีกคนหนึ่งเชื่อสุดจิตสุดใจเลยว่ามันดีอยู่แล้ว ต้องพิทักษ์รักษาไว้ ซึ่งถ้า คิดแบบนี้ก็จะค่อนข้างอันตราย เพราะถูกกล่อมไปแล้วจนมองไม่เห็นอย่างอื่น ที่สำคัญยังกลายเป็นผู้ผลิตซ้ำด้วยความเชื่อที่ว่ามันดี ฉันหวังดีนะ”

ท่ามกลางความกว้างใหญ่ของรั้วโรงเรียน ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการ ศึกษาและแผนการสอนจากผู้มีอำนาจที่ต้องการโรยข้อมูลด้านเดียวให้กับนักเรียน ในฐานะพลเมืองรัฐ หรือการเมืองเรื่องครูที่แสนยับยั้งชั่งใจจนปวดหัว อาจทำให้ครู จำนวนไม่น้อยต้องรู้สึกสับสนกับสมดุลในการเป็นครู แม้ในใจจะพยายามลบรื้อ ของเก่า แต่ก็ต้องก้มหน้าก้มตาทำหน้าที่ของตัวเองต่อไป

สำหรับครูไอซ์ เขาพยายามเขียนบทบันทึกของตัวเองในหน้าประวัติศาสตร์ ใหม่ของการเป็น ‘ผู้ให้ความรู้’ และเป็นผู้ชี้ชวนให้เด็กรู้จักสงสัยและไม่หยุด ตั้งคำถามกับระบบโครงสร้างการศึกษาและสังคมที่บิดเบี้ยวอยู่ ณ ตอนนี้อย่างไร จะเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นสักวัน

ครูคือคุณอำนวย ไม่ใช่คุณอำนาจ

เป็นเวลา 1 เทอมเต็มแล้วที่ ‘ครูยอร์ช’ **ณัฐพงศ์ อนุสนธิ์** ไม่ได้ตีเด็ก

จะว่ารู้สึกผิดก็ไม่เชิง แต่เพราะถูก ‘อะไรบางอย่าง’ เขย่าอยู่ข้างในมากกว่า ความตั้งใจที่จะไม่ตีของคุณครูวิชาวิทยาศาสตร์วัย 27 เป็นเพียงปลายทางของคำถามใหญ่ๆ ที่วนอยู่ในหัวครูยอร์ชตลอดเวลาว่า “ที่ผ่านมาเราสอนดีแล้วจริงๆ หรือ?”

คำถามของมนุษย์ครูผู้ไม่เคยตีคำถาม

ย้อนกลับไป 3 ปีที่แล้ว วันแรกๆ ที่ไปเป็นครูอัตราจ้าง ณ โรงเรียนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ครูยอร์ชคิดว่า ทุกหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นสิ่งที่ต้องทำ

ไม่เคยคิดตั้งคำถาม ที่สำคัญครูยอร์ชไม่เคยคิดว่านั่นเป็นปัญหา

“คิดว่าถ้าเราทำได้ ทำสิ่งที่เขาสั่งหรือทำตามที่เขาปฏิบัติกันมา เราจะเป็นครูที่ดีและเก่ง เป็นครูที่มีประสิทธิภาพคนหนึ่ง ทั้งที่ตอนนั้นทำงานเยอะมาก ถึงขั้นต้องทำพร้อมกัน 7-8 คำสั่ง ถึงอย่างนั้นผมก็ไม่รู้สึกเลยว่ามันหนักไป”

หน้าที่ของครูยอร์ชในเวลานั้น เป็นทั้งหัวหน้าฝ่ายไวนิล ช่วยคีย์ข้อมูลนักเรียน ลงระบบ หรือไปปฏิบัติหน้าที่นั้นโน่นนี่ที่ไม่เกี่ยวกับงานสอน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ไม่ได้เตรียมการสอน ความเหนื่อยจากงานอื่นกินเวลาคุณภาพไปเสียหมด การสอนที่ดีที่สุด ณ ตอนนั้นของครูยอร์ชคือ ถือนั่งหนังสือหนึ่งเล่มไปอ่านให้เด็กๆ ฟังว่าเรื่องนี้มีเนื้อหอะไรบ้าง

จนเมื่อเดินมาถึงจุดที่เรียกว่า ‘เหนื่อยมาก’ ครูยอร์ชถึงเริ่มตั้งคำถามว่า เพราะอะไร

“ทำไมเราต้องทำอะไรๆ เยอะมาก จนรู้สึกว่าคำสั่งเยอะไปไหม พอคำสั่งมา เราต้องไปทำเลย ปรีक्षाใครก็ได้ ผมตัดสินใจตอนมหา’ลัย ทำอะไรต้องคุยกัน ปรีक्षाกัน เพื่อนๆ ที่เรียนมาด้วยกันก็เจอปัญหาแบบนี้ บางคนเจอระบบแบบนี้ เข้าไปถึงกับเป็นโรคซึมเศร้า นี่จึงเป็นจุดเปลี่ยน ทำให้เราเริ่มอยากหาพื้นที่ใหม่ๆ”

เมื่อสนามสอบ ‘โครงการครูคืนถิ่น’ เวียนมาถึง ครูยอร์ชไม่รอช้า เพราะอยากกลับไปเป็นครูที่บ้านเกิด...สุพรรณบุรี

เราเห็นโครงสร้างอำนาจระหว่างคนที่มีอำนาจมากกว่ากับคนที่มีอำนาจน้อยกว่าถามว่าเรา (ครู) อยู่ในตำแหน่งไหนบ้าง ผมพบว่า ผมนี้โคตรใช้อำนาจกับเด็กเลยที่เรือดอันกับระบบเพราะระบบกดเรามาอีกทีหนึ่ง แล้วเราก็ก๊วไปกดเด็กต่อ

โรงเรียนวัดบางขวาง อำเภอสามชูก คือที่ที่ครูยอร์ชได้มาบรรจุเมื่อเกือบ 3 ปีที่แล้ว เริ่มต้นด้วยตำแหน่งครูผู้ช่วยสอนวิทยาศาสตร์ ชั้น ม.1-3 ควบสอนวิชาประวัติศาสตร์ สังคม และหน้าที่พลเมือง

ด้วยความที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้ภาระหน้าที่ที่เน่บบางลง มีความเป็นอิสระมากขึ้น มีเวลาให้กับงานสอนมากขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ยังเหมือนเดิมคือ โครงสร้างการบริหาร การทำงานตั้งแต่ตัวใหญ่ไล่ไปจนถึงตัวเล็ก ทั้งหมดต้องเป็นไปตามคำสั่ง

นอกจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนวัดบางขวางยังเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ครอบครัวยและชุมชนที่นี้ให้ความสำคัญเรื่องปากท้องมากกว่าจะให้ลูกมาโรงเรียน

“เขามาเรียนให้เราก็บุญแล้ว พ่อแม่ของเด็กที่นี้มีอาชีพร้อยพวงมาลัย ลูกก็ช่วยร้อย อาทิตย์เดียวได้เงิน 500-600 แล้ว ไปเที่ยวได้ ไม่เห็นจำเป็นต้องมาเรียนเลย พ่อแม่บางคนค้ายา บ้านค่อนข้างมีปัญหา เด็กทั้งห้องมี 26 คน มาเรียนให้เราสัก 20 คน ก็ถือว่าสุดยอดแล้ว”

สไต้ล้การสอนปีแรกๆ อะไรที่คิดว่าดี ถูกต้อง ครูยอร์ชจัดมาทั้งหมด แต่นักเรียนกลับไม่สนุกด้วย ซ้ำร้าย เด็กๆ ยังทยอยหายไปทีละคนสองคน

“เด็กๆ ที่กรุงเทพฯ เขาพร้อมที่จะเรียน แต่ที่นี้ไม่ เข้ามาใหม่ๆ ผมเลยทั้งดีทั้งเสียใจ ผมใช้อำนาจอยู่คนเดียว บรรยากาศอึดอัดมากขึ้นเรื่อยๆ จนเด็กเริ่มหลุดจากเราไปทีละคนสองคน มีอยู่ครั้งหนึ่ง ผมตีเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง เป็นเด็กเรียนดี เรียบร้อย เพราะไม่ได้เอาแปรงสีฟันมาแปรงหลังกินข้าวกลางวัน ผมเดินไปหยิบกิ้งไม้มา แล้วผมไม่เห็นว่ามันมีเส้น ตีลงไป มือเด็กแตก เลือดไหลเลย”

แน่นอน ความตกใจเกิดขึ้น แต่ครูยอร์ชตอบคำถาม “ทำไมถึงต้องตี” ไว้ว่า “ผิดแล้วดีเลย คิดว่าถูกต้องด้วยนะ แต่ตอนนั้นเราเหมือนคนเอาแต่ใจ เด็กจะเป็นยังไง เราไม่สนเลย คนไหนไม่ทำตามที่เราสั่ง คนนั้นผิดมหันต์ ต้องกำราบ ต้องกดให้เขาเชื่อเราด้วยวิธีใดก็ได้”

เพราะคำว่า ‘ครูที่ดี’ ในความหมายของครูยอร์ชตอนนั้นคือ ครูที่เคี่ยวเข็ญเด็กจนเชื่อ ทำตามคำสั่งอย่างเต็มที่ ทำจนล้นเกินก็ยิ่งเป็นครูที่ดี

แต่ภายใต้การทำตามคำสั่ง ครูยอร์ชก็สงสัยและตั้งคำถามมาตลอดว่า ทำไมคำสั่งหลายอย่างๆ ครูมีหน้าที่เพียงรับมาและปฏิบัติไป กระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือ หรือออกแบบร่วมกัน มันอยู่ตรงไหน เอาจริงๆ สามารถคุยกันก่อนลงมือทำได้หรือเปล่า

“ความที่ตัวเองก็เผด็จการ เจอเรื่องไม่เข้าใจก็ถาม เพราะการทำงานมาจากการสั่งโดยที่เราไม่เข้าใจ ผมอึดอัดมากๆ เลยทะเลาะกับผู้ใหญ่หลายเรื่อง ถึงขั้นมีปัญหากัน ไม่คุยด้วย”

ทั้งที่ตัวเองก็เผด็จการกับเด็ก แต่กลับวิไลคำสั่งจากฝั่งบริหาร ความย้อนแย้งที่วุ่นๆ สับสนมาเรื่อยๆ จนกลายเป็นความอึดอัดมากขึ้นๆ ประกอบกับการได้พูดคุยปรับทุกข์กับเพื่อนครูที่เรียนมาด้วยกัน ทำให้ครูยอร์ชเริ่มกล้าตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดกับตัวเองมากขึ้น แต่ก็ยังไม่รู้ต้นสายปลายเหตุ และสรุปออกมาไม่ได้ว่า ‘ระเบิดเวลา’ ที่วุ่นๆ คืออะไร

ระเบิดที่ ‘ห้องเรียนแห่งอำนาจ’

ครูยอร์ชพยายามหาวิธีปลดความอึดอัดที่วุ่นๆ ด้วยการไปอบรมตามที่ต่างๆ จนได้มาค้นพบที่ ‘ก่อการครู’ ในหัวข้อ ‘ห้องเรียนแห่งอำนาจ’ ของ ‘ก๊วย’ พงษ์สพหลกุลบุตร หัวเรือใหญ่แห่งกลุ่มละครมะขามป้อม

“มีกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เราเห็นโครงสร้างอำนาจระหว่างคนที่ม้อานาจมากกว่ากับคนที่ม้อานาจน้อยกว่า พี่ก๊วยถามว่า เรา (ครู) อยู่ในตำแหน่งไหนบ้าง ผมพบว่ามีใครใช้อำนาจกับเด็กเลย ที่เราอึดอัดกับระบบเพราะระบบกดเรามาอีกทีหนึ่ง แล้วเราก็ไปกดเด็กต่อ”

ระเบิดเวลาที่ว่านั้นถูกจุดชนวน ณ ตอนนั้น ถ้าเปรียบเทียบความเสียหาย ก็เท่ากับระดับ ‘ทำลายล้าง’

“มันอิมแพคกับผมมากๆ รู้สึกว่า กูทั้งนั้น ทุกอย่างมันเริ่มจากเราทั้งนั้นเลย จึงไม่แปลกเลยว่าทำไมเราถึงอึดอัดกับระบบ เพราะพี่ก็พยายามมาให้เราเห็นทีละเปลาะๆ ด้วยน้ำเสียงการเล่าที่ธรรมดามาก”

ครูยอร์ชอธิบายโมเมนต์ ณ ขณะนั้นให้ฟังว่า ขณะที่ทุกคนกำลังจด แต่ครูยอร์ชยังนั่งอิงอยู่กับคำพูดที่ว่า “คนที่ยังนั่งเฉย ถือเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา”

“ผมเป็นคนหนึ่งที่อยู่ในระบบอย่างภักดี และเป็นผู้ส่งต่อความรุนแรง ส่งต่ออำนาจให้กับนักเรียน” ประโยคนี้ที่ดังก้องในหัวครู

ถ้าเป็นถนนเส้นหนึ่ง นี่คือจุดยุติที่สำคัญของครูยอร์ช ให้หันกลับมามองปัญหา ตรวจสอบตนเอง ก่อนจะพบว่า ที่ผ่านมามีผิดทั้งหมด

“พอรู้โครงสร้างอำนาจ มองเห็นตัวระบบ ผมก็เริ่มกล้าตั้งคำถาม กล้าแตะระบบ โอ้โฮ! ทุกอย่างที่เคยมีอยู่ในตัวเราพังพริ้วออกมาหมดเลย เด็กแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน เรามัวไปสร้างพื้นที่แห่งอำนาจอยู่ทำไม พื้นที่ปลอดภัยต่างหากที่เด็กต้องการ และครูอย่างผมสร้างได้”

คือครูก็เป็นคุณอำนวย ไม่ใช่คุณอำนาจ

เมื่อครูยอร์ชกลับมาพร้อมกับคำตอบว่า ‘กูทั้งนั้น’ ห้องเรียนที่เคยเป็นพื้นที่แห่งอำนาจ ก็ค่อยๆ ใช้ ‘หัวใจ’ ปรับให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย

“จากที่เป็นคนยืนอยู่หัวสุดและเด็กต้องอยู่ข้างล่าง ก็เปลี่ยนมานั่งกับเด็ก อยู่กับเด็ก ซึ่งตอบโจทย์ของเด็กที่นี้ได้ เพราะก่อนหน้านี้เด็กรู้สึกไม่ปลอดภัยตั้งแต่อยู่บ้านแล้ว สังคมที่นี่ไม่ค่อยโอเค เด็กก็ไม่พร้อมที่จะเรียน ผมเลยเปิดพื้นที่เป็นวงกลม ลองเปลี่ยนจากการสอนแบบบังคับมาเป็นวิธีที่ทำให้เขาอยากตอบ อยากเรียน อยากคุยกับเรามากขึ้น กลายเป็นว่าทุกอย่างเริ่มดีขึ้น”

วิธีของครูยอร์ชคือ ทำให้เด็กรู้สึกสบายใจขึ้น เช่น ถามเด็กว่าวันนี้มีอะไรดีๆ เกิดขึ้นบ้าง เล่นบทผู้ฟังมากกว่าผู้พูด

“ตอนที่เขากำลังนึกว่าวันนี้มีอะไรดี ซื้อมันมันจืดประกาย มันบันดาลใจเรามาก มีความสุขมาก รู้สึกว่าทำไมเราไม่ทำแบบนี้ตั้งแต่แรก ถึงขั้นอยากออกแถลงการณ์บางอย่างเลยนะตอนนั้น (หัวเราะ)”

ถามว่าทำไมจึงรู้สึกสุขมากขนาดนั้น?

ครูยอร์ชนั่งคิดพักหนึ่งก่อนจะตอบว่า เพราะวิธีคิดที่เปลี่ยนไป ซึ่งมาพร้อมกับความรู้สึกว่าไม่ต้องแบกอะไรไว้อีกแล้ว

พอรู้โครงสร้างอำนาจ มองเห็นตัวระบบ
ผมก็เริ่มกล้าตั้งคำถาม กล้าแตะระบบ
โอ้โฮ! ทุกอย่างที่เคยมีอยู่ในตัวเรา
พรั่งพรูออกมาหมดเลย
เด็กแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน
เรามัวไปสร้างพื้นที่แห่งอำนาจอยู่ทำไม
พื้นที่ปลอดภัยต่างหากที่เด็กต้องการ
และครูอย่างผมสร้างได้

“เมื่อก่อนผมยังรู้สึกที่ต้องสอนให้ได้ หรือบังคับให้เด็กเรียนตามตัวชี้วัด แต่พอเรามาทำความเข้าใจเรื่องความแตกต่าง ตัวชี้วัดก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป ผมไม่ต้องซีเรียส ผมก็มีกำลังใจมากขึ้น มีแรงออกแบบการสอนที่ตรงกับเรา ตรงกับเด็ก ยิ่งทำให้พื้นที่ในห้องเรียนสบายมากขึ้น เด็กก็รู้สึกสนุก...หรือเปล่า ต้องไปถามมัน (หัวเราะ)”

‘พื้นที่ปลอดภัย’ สไตลครุยอร์ช คือการลดอำนาจครู ใช้วิถีตามไถ่แทนการสั่ง เริ่มต้นคาบเรียนด้วยคำพูดเชื้อเชิญ เช่น ครูอยากให้ลอง อาจจะ ฯลฯ

“พอคำเหล่านี้มาอยู่ในตัวผม ทำให้ผมทำงานง่ายขึ้นกว่าเดิมเยอะมาก มันสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ถึงแม้ว่าเด็กจะไม่ได้ยินหรือไม่เข้าใจ แต่เราก็รู้สึกว่า มันเป็นการสร้างความเป็นไปได้ใหม่ๆ ให้กับเด็ก”

จากการสอนแบบเดิม ทำให้เด็กๆ ติดหรือเคยชินกับการตอบให้ครูชอบ ให้ครูรัก โดยที่ไม่รู้ว่าข้างใน ‘จริง’ แค่ไหน การสะท้อนซึ่งกันและกันจึงไม่เคยเกิดขึ้น

ด้วยความเป็นนักกิจกรรมและนักสนทนาการมาก่อน ครูยอร์ชจึงค่อยๆ ขยับขยายพื้นที่ปลอดภัยให้ไกลมากขึ้น ด้วยการชวนนักเรียนออกไปวิ่งเล่นนอกห้อง

“ตั้งแต่ตอนเริ่มคิดกระบวนการใหม่ๆ การเรียนในห้องเริ่มไม่ตอบโจทย์แล้ว ก็ไม่สนุกด้วย เพราะเป็นพื้นไม้ เสียงดัง บางที่ต้องมีการกระโดด แสดงออก จะกระทบห้องอื่นๆ เลยพาออกมานอกห้องเรียน จนเด็กๆ เริ่มเคยชิน จนทุกวันนี้

เด็กจะถาม ครูจ้ะ วันนี้เรียนที่ไหน เด็กเขาคงชอบละมั้ง (ยิ้ม)”

เสียงสะท้อนของเด็กๆ อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้ดี อย่างเช่น...

“ผมชอบแบบนี้ครับ ครูจะถามก่อนทุกครั้งว่าเด็กๆ อยากทำอะไร” ‘อาร์ม’
ด.ช.กฤษณะ จันทร์บาง ชั้น ม.2 เล่าหลังครูยอร์ช

วันนี้เป็นอีกวันที่อาร์มได้ออกมาเรียนนอกห้อง เด็กชายตอบว่าชอบมาก
เพราะรู้สึกว่าได้อะไรมากกว่าในห้องเรียน

“ครูจะสอนจากหนังสือ แต่ไม่ได้ให้ท่องหนังสือ ให้ทำกิจกรรมมากกว่า หนู
ว่ามันจำได้ไวดี” ด.ญ.ภาวิณี จันทนา หรือ มินท์ ชั้น ม.2 ขอเล่าบ้าง

ในทุกๆ คาบ ครูยอร์ชจะพยายามใช้ ‘ฐานกาย’ ควบคู่กับ ‘ฐานใจ’ นักเรียน
เองอาจจะไม่รู้ตัว รู้แต่ว่าการทำอะไร ‘บ้าง’ ในวิชาไม่ใช่เรื่องผิดบาป หากคือสิ่ง
ที่ควรทำด้วย

ครูยอร์ชจะเริ่มตักกิจกรรมด้วยการชวนเด็กๆ ‘เช็คอิน’

ไม่ใช่เช็คอินผ่านโลกโซเชียลมีเดีย แต่เป็นการเช็คอินเสมือนเข้าห้องเรียน
ด้วยการให้นักเรียนจับมือกันเป็นวงกลม ครูยอร์ชก็อยู่ในนั้นด้วย แล้วชวนเด็กๆ
ออกท่าทางอะไรก็ได้พร้อมตะโกนความรู้สึกในตอนนั้นออกมา เด็กๆ ชอบบ้าง
อายบ้าง ออกอาการบ้างหลุดโลกบ้าง แต่อย่างน้อยชั่วโมงนี้เด็กๆ ก็ได้นับหนึ่งจาก
การแสดงความรู้สึกของตัวเองก่อน

“ผมคิดว่าเขาใช้สมองมาหลายวิชาแล้ว มาถึงวิชาเราก็ผ่อนๆ สมองได้
ฐานกายผมจะแทรกในทุกๆ คาบ เด็กๆ เขาต้องการแสดงออกอยู่แล้ว จะได้ไม่ท้อ
กับการเรียน ผมเชื่อทฤษฎีที่ว่าสมองจะทำงานได้ดีก็ต่อเมื่อกายได้ขยับ ที่สำคัญ
การเรียนการสอนปัจจุบันไม่ทำให้เขารู้สึกหรือแสดงออกอะไรได้ ทำให้เวลามาอยู่
ในพื้นที่ (นอกห้องเรียน) เด็กเลยอยากพูด อยากแสดงออก นี่คือสิ่งที่ผมคิดเอง”

ส่วนฐานใจ คือช่วงที่อนุญาตให้เด็กๆ ปลดปล่อยความรู้สึกออกมา ซึ่ง
ครูยอร์ชไม่ลืมที่จะสอดแทรกเอาไว้ในทุกคาบ ผ่านการสอนแบบ ‘เรียนรู้ซึ่งกัน
และกัน’ โดยครูไม่วางตัวเป็นผู้สอนอยู่ฝ่ายเดียว นอกเหนือจากนี้ ครูยอร์ชยังหยิบ
ฐานใจมาใช้ช่วงที่นักเรียนมีปัญหาทะเลาะกันในห้องอีกด้วย

“วิธีของผมคือ จะทิ้งคอนเทนต์ไปเลย แล้วช่วยกันคิดแก้ปัญหา ถาม
ทุกๆ ฝ่าย เพราะการตัดสินใจมาจากการตีตรา คาบนั้นจะอยู่กับแบบนี้”

พอถึงช่วงสอบปลายภาค การวัดผลแบบครูยอร์ชจะไม่มีคำถามข้อไหนที่

เข้าข่ายวัดผล แต่จะให้เด็กๆ สะท้อน ‘ช่วงเวลา’ ที่ผ่านมามากกว่า

“ไม่มีสอบอะไรแล้ว แคให้เด็กๆ สะท้อนว่า มีกิจกรรมอะไรที่จำได้บ้าง ชอบตอนไหน ไม่ชอบตอนไหน รู้อะไรบ้าง เอาหัวข้อมาอย่างเดียว ไม่ต้องอธิบายเหมือนเด็กได้ระบาย”

‘ปิง’ ด.ช.มนตรี ชานตะปะ ชั้น ม.2 ลูกศิษย์คนสนิทของครูยอร์ช ก็เป็นอีกคนที่ชอบการสอบที่ไม่ได้สอบแบบนี้

“ข้อสอบของครูจะไม่มีให้กา ให้เขียนบรรยายมากกว่า ครูบอกว่า ไม่ว่าเรื่องไหน ไม่มีทางที่จะมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว”

เข้าใจระบบ-คน-ครู สู่การเข้าใจตนเอง

กับเด็กและงานสอน เหมือนครูยอร์ชได้คลี่คลายจนสบายใจแล้ว เหลือก็แต่ งานรับคำสั่งและบริหารความสัมพันธ์กับรุ่นน้อง รุ่นเพื่อน และรุ่นพี่ในโรงเรียน

จากความรู้สึกว่าไม่ต้องแบกอะไรไว้อีกต่อไป และความเข้าใจในระบบจาก ห้องเรียนแห่งอำนาจ ส่งผลกลายเป็นให้ครูยอร์ชเห็นอกเห็นใจผู้บังคับบัญชามากขึ้นว่า เขาก็ถูกกดลงมาอีกที่ไม่รู้กี่ชั้นต่อกี่ชั้น

และมีบางเหตุการณ์ให้คนผิใจได้เคลียร์กัน...

“ผมมีปัญหาเกี่ยวกับครูที่เขาทำโทษเด็กแรงเกินไป ผมไม่โอเค เลยไปบอก ผู้อำนวยการ กลายเป็นโอกาสที่ได้เปิดใจคุยกันทุกเรื่อง ผมพูดว่าอยากให้เราได้คุยกัน จะเอาอะไรก็ได้ ผมทำงานถวายหัวอยู่แล้ว ขอแค่บรรยากาศการคุยกัน และจุดแข็งของ ผอ.คนปัจจุบันคือ บริหารแบบมีส่วนร่วม ไม่เอาตัวเองเป็นที่ตั้ง มีงานอะไรก็จะดึงครูเข้ามา พอเขารู้ว่าผมมีแนวคิดแบบนี้ หลังๆ มาจะไม่มีการสั่งการแบบผลิผลลาม แต่จะถามทุกคนก่อน ทุกอย่างดีขึ้นเยอะมากๆ (ยิ้ม)”

เมื่อได้เปิดใจ ครูยอร์ชก็เห็นอะไรมากขึ้นจากที่ไม่เคยมอง

“ดีที่ผู้บริหารไม่ค่อยซีเรียสกับการประเมิน ปกติแล้วโรงเรียนจะต้องทำรายงานเป็นเล่มๆ จัดนิทรรศการ เสนอนวัตกรรมเยอะแยะ แต่ที่นี้ขอแค่ถึงเวลาก็ส่งผลการประเมินจากครูที่เลี้ยงให้เย็บเล่ม ส่งเขตพื้นที่การศึกษา ทำให้ครูมีเวลาให้กับการสอนเต็มที่”

ครูทุกคนต่างมีเวทมนตร์ในตัวเอง

เพื่อให้การสอนเป็นไปได้อย่างอิสระ วิธีการหนึ่งที่ครูยอร์ชใช้คือ สร้างผลงาน ผลงานเด่นของครูยอร์ชคือ พาเด็กไปคว้ารางวัลชนะเลิศบนเวที Science Show - ละครวิทยาศาสตร์ ปีล่าสุด

Science Show คือ นำการทดลองทางวิทยาศาสตร์มาผูกเรื่องใหม่ให้น่าสนใจ น่าติดตามมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็สอดแทรกความรู้เข้าไปแบบไม่ยัดเยียด แรงผลักและแนวคิดสำคัญของเรื่องนี้ น่าจะมาจาก ‘ห้องเรียนแห่งเวทมนตร์’ ที่ครูยอร์ชได้ซึมซับมาจากการอบรมก่อนการครู ภายใต้ความเชื่อที่ว่าครูทุกคนต่างมีเวทมนตร์ในตัวเอง - เด็ก ๆ ก็เช่นกัน

“แนวคิดนี้ได้ปรับมุมมองที่เรามีต่อนักเรียนแบบเปลี่ยนไปเลย ชนิดถึงแก่น ทั้งตัวเรา ทั้งนักเรียน ทำให้เราเห็นความสำคัญของความแตกต่างและพลังที่มีอยู่ในแต่ละคน พอกลับมาจากอบรม ผมเริ่มมองเด็กแต่ละคนว่ามีพลัง ทำให้เราจัดการห้องเรียนได้ง่ายขึ้น วิธีแบบไหนที่เหมาะสมกับเด็ก ๆ กลุ่มนี้ และสามารถดึงเอาพลังของเขามาใช้ร่วมกันได้ เช่น เล่นละคร เด็กมีพลัง เพราะเขาได้พื้นที่ในการปลดปล่อยพลัง”

เมื่อครูयरชมองเด็กเป็นกลุ่มพลัง ก็สังเกตเห็นพลังต่างๆ มากมาย ทั้งพลังตลก พลังความไร้เดียงสา พลังความซื่อมือ พลังเพี้ยวฟ้าว โจทย์สำคัญก็คือ “เราจะออกแบบสนามพลังอย่างไรให้พลังเหล่านี้มาอยู่ด้วยกันและไปด้วยกันได้”

ในห้องเรียนแห่งเวทมนตร์ สอนให้ครูเริ่มต้นจากการค้นหาพลังในตัวเองก่อน โดยให้เลือกจากภาพภาพหนึ่ง คราวนั้นครูयरเลือก ‘ไมโครโฟน’ กับ ‘ตัวตลก’

“ส่วนตัวผมชอบละคร ชอบ Science Show เลยลองชวนเด็กมาเล่นละคร แต่วิธีการของผมก็จะซับซ้อน เติ้จการเลยแหละ (ยิ้ม) แต่ให้เด็กๆ เลือกการทดลองมาก่อนว่าจะเล่นเรื่องอะไร จากนั้นผมจะเขียนบทให้และ build ทุกอย่าง ให้เด็กเห็นตรงเดียวกัน เช่น เราไปได้ไกลหรือทำได้ดีมากกว่านี้นะ เสริมแรงกันไป เอาบิงซูมาล่อบ้าง (หัวเราะ)”

หลังจาก build เด็กๆ จนคว้าวางวัลกลับมาฝากโรงเรียน กลายเป็นว่าครูयरซึ่งทำอะไรได้คล่องตัวมากขึ้น เหมือนมีรางวัลเป็นเกราะป้องกันความยุ่งยากต่างๆ จนอดคิดไม่ได้ว่านี่คือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมครู

“ทั้งๆ ที่เราทำอะไรเยอะเยาะ สอนก็มากมาย ไม่มีความหมายเท่ากับเราไป
ชนะระดับนี้มา โชคดีที่ผมชนะ”

ด้านหนึ่งจึงส่งผลให้ครูยอร์ชรู้สึกโดดเดี่ยวด้านการสอน

“การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน คือหัวใจสำคัญของการจัดการ
ศึกษาต่างหาก เด็กชอบแบบไหนก็ถามเด็กสิ ครูและผู้บริหารเองก็ควรคุยกัน
โดยยึดข้อนี้ แต่เป็นเพราะวัฒนธรรม โครงสร้างบริหารทางราชการ ที่ทำให้เรา
ต้องการแบบต่างๆ เล่นใครเล่นมัน เลยทำให้ผมรู้สึกโดดเดี่ยว ทั้งๆ ที่เป็นเรื่อง
ที่คุยกันได้ ช่วยกันได้”

กำแพงสูงสำหรับครูยอร์ชคือ การไม่ก้าวท้าวกันของเพื่อนครู บางคนถึงกับ
ออกตัวว่าสอนแบบนี้ไม่ได้ เพราะเรามีความสามารถที่ต่างกัน

“อ้าว แล้วเด็กไม่ต่างกันหรือ อันนี้ผมแอบเถียงในใจ”

ครูยอร์ชจึงเลือกไม่บอกให้ใครเปลี่ยน แต่ใช้วิธีทำให้เห็น และดึงเด็กๆ มา
เป็นที่มเวิร์ค จะดีหรือไม่ดี ให้เด็กๆ ส่งเสียงเองดีกว่า

อาจมีบ้างที่เพื่อนครูได้แลกเปลี่ยนกัน แต่ก็ต้องรอให้ตะวันตกดินไปแล้ว

“จะมีวงเหล้าตอนกลางคืน ที่ผมได้แชร์แลกเปลี่ยนเรียนรู้มากๆ เลย พอเขา
เมา ผมก็ถาม เขาก็ฟัง กลายเป็นว่าวงแบบนี้ช่วยได้เยอะเลย ขณะที่การทำงาน
แบบนี้ (ภาคปกติ) เราเข้าถึงกันยากจังเลย”

จนถึงวันนี้ คำว่า ‘ครูที่ดี’ ของครูยอร์ช เปลี่ยนแปลงไป

“เป็นครูที่รับรู้ถึงศักยภาพของเด็กว่าเขามีความสามารถเท่านี้ ไม่ไปเค้น หรือ
บีบคั้นเขามากมาย แต่ทำให้รู้ว่าความสามารถที่เขามี ไปได้ไกลกว่านั้น”

ครูต้องเล่นบทบาท facilitator หรือ ‘คุณอำนวย’ ช่วยจัดบรรยากาศให้ได้ๆ อยู่
กับครู พร้อมเรียนรู้ไปกับครู ตลอดจนกระทั่งให้เกิดคำถามใหม่ๆ มีแง่มุมต่างออกไป
ไปโดยการเรียนรู้ไปด้วยกัน ย้า! ไปด้วยกัน

แต่ครูก็คือมนุษย์ หลายครั้งครูยอร์ชภาคเผด็จการก็หลุดออกมาบ้าง วิธี
จัดการที่ง่ายที่สุดคือ ยอมรับและขอโทษ

“ทุกวันนี้ก็ยังชินกับความเป็นเผด็จการที่หล่อหลอมตัวเรามา วัฒนธรรม
หลายอย่างฝังอยู่ในตัวผม ผมก็ทำงานกับมัน สู้กับมันไปเรื่อยๆ ผมยังมีความเป็น
ครูรุ่นใหม่ที่ผสมกับครูรุ่นเก่า ซึ่งต้องใช้เวลา และสักวันน่าจะเปลี่ยนได้

ทุกครั้งที่ทำพลาดหรือทำผิด เช่น ใช้อารมณ์กับเด็กจนเกินไป ผมจะบอกตัวเองเสมอว่า เราผิดได้ ไม่ตายๆ ผมกล้าขอโทษ กล้ายอมรับกับนักเรียนว่าเราเป็นแบบนี้ กำแพงที่มีก็ลดลง ไม่ต้องแบกอะไรอีก สิ่งเหล่านี้ทำให้ผมออกแบบการเรียนรู้ออกมาได้มากขึ้น (ยิ้ม)”

ห้องเรียน: พื้นที่การเปลี่ยนแปลง ที่ออกแบบได้

ห้องเรียนวิชาเคมีของ ‘ครูโบว์’ ลัดดาวรรณ เหล่าเกียรติกุล อาจารย์ประจำวิชาเคมี โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า นนทบุรี ไม่ใช่แค่ให้นักเรียนชั้น ม.4-6 นั่งเรียนอยู่ในห้องเคมีซ้ำๆ กันทุกคาบ แต่บางวันยังเปลี่ยนบรรยากาศไปใช้พื้นที่ห้องแนะแนว ห้องสมุด ห้องคหกรรม กระทั่งโรงยิมและสนามบาส

“สนามบาสเป็นที่ประจำค่ะ นักเรียนชอบขอลงมาเรียนข้างล่าง เพราะบอกว่าเวลาเรียนในห้องหรือห้องเคมีแล้วอึดอัด” ครูโบว์อธิบายหลังนักเรียนห้อง ม.6/4 เกือบ 20 คน ทอยยเข้าจับจองที่นั่งบริเวณม้านั่งได้ร่มไม้ใหญ่ข้างสนามบาสพื้นที่ปูนขนาดย่อม

“กลับจากค่ายอนุรักษ์ พวกหนูคิดว่าไง ชอบไหม? รู้สึกยังไงกันบ้าง?” ครูโบว์เปิดคาบเรียนด้วยคำถามปลายเปิดซึ่งไม่เกี่ยวกับวิชาเคมีและอุปกรณ์การเรียนที่เธอเตรียมมา อาจเพราะนี่เป็นคาบแรกที่ครูโบว์ได้เจอกับนักเรียนห้องนี้หลังเด็กๆ กลับจากค่ายอนุรักษ์

แม้ไม่เกี่ยวกับวิชาเรียนโดยตรง แต่ครูโบว์คิดว่าเรื่องราวระหว่างการเข้าค่าย ความรู้สึกสดใหม่หลังการเรียนรู้นอกสถานที่ เป็นสิ่งที่ต้องรับฟัง หลังจบคำถาม ครูโบว์ เสียงนักเรียนก็ดังเจี๊ยวจ๊าวสนุกสนานเพราะแย่งกันตอบ จนกลบเสียง ลูกบาศก์ที่กระทบพื้นสนามข้างๆ

“จริงๆ นักเรียนจะได้ทำแบบประเมินหลังเข้าค่ายอยู่แล้ว แต่แบบประเมินนั้น แค่นี้ก็ให้คะแนน ส่วนช่องข้อเสนอแนะ นักเรียนมักจะเว้นว่างไว้ ส่วนใหญ่เด็กๆ จะทำแบบประเมินนี้แค่พอส่ง เพราะรู้ว่ามันจะไม่ถูกรับฟัง แต่โบว์คิดว่าทุกๆ กิจกรรม ควรให้เขาได้สะท้อนว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร รู้สึกยังไง เขาได้เรียนรู้อะไร และต้อง เป็นบรรยากาศที่เด็กๆ รู้สึกว่าปลอดภัยที่จะเล่าให้ฟังด้วย” ครูโบว์หันมาอธิบาย ให้ฟังหลังนักเรียนเริ่มจับกลุ่มทำงานตามที่มอบหมายไว้

ถ้าพูดเป็นภาษาวิชาการ วิธีสอนแบบนี้คือ ‘การสะท้อนคิด’ หรือ ‘reflection’ แต่ครูโบว์บอกว่านี่เป็นแค่การถามเพื่ออยากเข้าใจว่า ‘หนูรู้สึกยังไง’ ซึ่งเธอจะใช้ วิธีการนี้คล้ายเป็นแบบประเมินการทำงานทุกครั้งหลังนักเรียนทำโครงการใหญ่ ในแต่ละเล่ม

แต่ ‘การรับฟัง’ ไม่ใช่เหตุผลเดียวที่ทำให้ครูโบว์ ซึ่งสวมหมวกอีกใบเป็นครู ฝ่าย ‘กิจการนักเรียน’ (หน้าที่คล้ายครู ‘ฝ่ายปกครอง’ ทุกความหมาย!) เป็นที่รักของ นักเรียนทั่วไป วัดคะแนนนิยมด้วยการลองเดินข้างครูตลอดเวลา เราจะพบกับจังหวะ การเดินชนิด ‘เดินๆ หยุดๆ’ เพราะถ้าครูไม่เข้าไปพูดคุยกับนักเรียนเอง ก็ต้องมี นักเรียนวิ่งเข้ามาทักทาย (เมาท่มอย) ไม่ขาดสาย ไม่เว้นแม้แต่เด็กที่ดูภายนอก แล้วบอกได้ทันทีว่า ‘เฮี้ยว’ ก็ยังไม่วิ่งหนี แต่เดินเข้ามาทักทายอย่างสนิทสนม แม้จะได้รับค้อนงามๆ ของครูโบว์ไปสักที่สองที่

พอคล้อยหลังเด็กๆ ไป ครูโบว์หันกลับมาบอกชื่อพร้อมประวัติคร่าวๆ ของ พวกเขาได้เกือบครบทุกคน บ้างใช้ยาเสพติด บ้างเป็นโรคซึมเศร้า และบ้างมี พฤติกรรมต่อต้านกลุ่มครูที่ชอบใช้อำนาจและความรุนแรง ด้วยการสะท้อนกลับ ความรุนแรงที่เกือบเท่ากัน

“เพื่อนครูหลายคนบอกว่าโบว์ชอบเข้าข้างเด็ก แต่จริงๆ โบว์อาจเป็นแค่ครูที่ ขวนเขาคูยและถามว่า ‘เขา รู้สึกยังไง’ เพราะถ้าเรายังไม่เข้าใจเขา เราจะแก้ปัญหา กันต่อยังไง” ครูโบว์อธิบาย

คงไม่เป็นการเกินเลยที่จะบอกว่าครูโบว์คือครูที่ ‘ดีที่สุด’ หรือเป็นครูในดวงใจ

ของนักเรียนทุกรุ่นทุกคน เพราะในคำว่า ‘ดี’ นั้นแล้วแต่ใครนิยาม แต่การทำงานตลอด 14 ปี เธอผ่านมาแล้วทั้งดีร้าย ตั้งแต่การถูกอำนาจในระบบการศึกษากดทับคำถามที่เกิดขึ้นเสมอ “ยังอยากเป็นครูอยู่รึเปล่า?” ความคาดหวังจากสังคมต่ออาชีพคนเป็นครู หรือกระทั่งการรู้อยู่เต็มอกว่าระบบการศึกษาที่เป็นอยู่มีปัญหาแต่ไม่รู้ว่าอะไรจะเปลี่ยนแก้ได้อย่างไร สิ่งเหล่านี้กดดันเธอมาตลอดอายุงาน

“โบว์ทำงานมา 13 ปี ก่อนมาเจอ ‘ก่อการครู’ ในปีที่ 14 ตอนนั้นโบว์แย่มาก (เน้นเสียง) หลังจากที่เราปะทะกับอำนาจ เราบาดเจ็บ เราเหนื่อย มีคำถามที่ตอบไม่ได้หลายอย่าง เกรียดยจนที่บ้านถามว่า ‘ลาออกไหม ถ้าทรมานมากก็ออกเถอะ’

“ตอนนั้นเราคิดอยู่สองอย่างคือ ถ้าไม่ลาออก ก็จะมีตัวเองให้เล็กที่สุด จะกลายเป็นร่างจาก ‘ครู’ เป็นแค่ ‘ผู้สอน’ จนมาเจอโครงการก่อการครู ที่บอกว่า ‘ครูคือแรงบันดาลใจ จุดไฟการเรียนรู้’ และ ‘ครูคือมนุษย์’ โดยเฉพาะคำว่า ‘ครูคือมนุษย์’ เราเข้าใจตอนนั้นเลยว่า เออ...ที่เราเจ็บปวดแบบนี้ก็เพราะเรายังเป็นมนุษย์ไง”

ก่อนจะไปตามติดชีวิตครูโบว์ว่าเธอมีเทคนิค เคล็ดลับ หรือวิถีคิดในการสอนอย่างไร อาจต้องกลับไปเริ่มจากประสบการณ์การทำงานเกือบครึ่งชีวิต และปัญหาทั้งในและนอกห้องเรียน

14 ปีชีวิตครู กับคำถามซ้ำๆ “เราอยากเป็นครูจริงๆ หรือ?”

“โบว์ไม่เคยอยากเป็นครู แต่เพราะตอนที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยเป็นช่วงฟองสบู่แตก จังหวะนั้นเราสอบทุนของมหาวิทยาลัยได้หลายโควตา หนึ่งในนั้นคือโครงการ สควค. (โครงการส่งเสริมการผลิตครูที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์) ในสาขาเคมี ข้อแม้คือต้องเป็นครู เราก็ตั้งใจว่าจะเอาหรือไม่เอา แต่เพราะที่บ้านประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ก็เลยตัดสินใจเลือกเรียนครู

“4 ปีในมหาวิทยาลัยกับการเรียนวิทยาศาสตร์ ไม่มีปัญหาเลย แต่พอปี 5 ที่ต้องเรียนเกี่ยวกับการสอน เราตั้งคำถามกับการเป็นครูมาก อาจารย์ท่านหนึ่งบอกว่า ‘ครูต้องรู้วิธีสอนเยอะๆ ถ้าเด็กเรียนไม่ดี ครูต้องปรับวิธีสอน’ แต่ตอนนั้นเรา

อย่างเคสล่าสุด เป็นกรณีที่
เด็กใช้ยาเสพติด ก่อนจะมาเจอเรา
เขาก็โดนครูในหมวดหลายคน
จัดการด้วยอำนาจไปก่อนแล้ว
พอมีโอกาสเราก็ชวนนั่งคุยกัน จุดหนึ่ง
เด็กบอกว่า “ครูครับ ทุกคนพูดกับผม
แต่ไม่มีใครฟังผมเลย” เราสะอึกเลย
แต่ก็บอกว่า “ครูฟังนะ”
เขาถามกลับว่า “ครูอยากฟังอะไร”
เราตอบ “อยากฟังทุกอย่าง
เล่าให้ครูฟังหน่อย”

ไม่ได้คิดแบบนั้น เราเป็นสไตลด์เด็กวิทย์ ที่เชื่อว่า ‘เด็กที่เก่ง เรียนกับครูคนไหน ด้วยวิธีไหนก็ได้ ถ้านักเรียนตั้งใจ ยังไงก็รู้เรื่อง’

“แต่พอเป็นครูเองจึงเข้าใจ เพราะมีปัจจัยหลายอย่างมากที่เราต้องควบคุม โดยเฉพาะการเรียนการสอนที่ต้องบาลานซ์ระหว่างเด็กที่ไปได้ไว กับเด็กกลางๆ และเด็กที่ค่อนข้างช้า ไดนามิกในห้อง กระทั่งความรู้สึกของเด็กๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างเรียน”

เมื่อเรียนจบ บรรจุเป็นข้าราชการครูได้ไม่ถึง 1 ปี ก็ย้ายมาประจำที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า นนทบุรี โรงเรียนขนาดกลางที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่นั้นอนุปริญญาถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ราว 1,000 คน กล่าวได้ว่าตลอดชีวิตข้าราชการครู เธอทำงานที่โรงเรียนเดิมตั้งแต่เรียนจบจนถึงวันนี้เป็นเวลา 14 ปีแล้ว

แม้จะยื่นหยัดเป็นครูมายาวนานขนาดไหน คำถามที่ว่า “อยากเป็นครูจริงหรือเปล่า?” กลับไม่เคยหายไป เมื่อถามว่าเหตุผลอะไรที่ทำให้ยังเป็นครูอยู่ ครูโบว์อธิบายไปที่ละสเต็ป สเต็ปแรกเริ่มต้นที่...

“เพราะต้องใช้ทุน 5 ปี” ครูโบว์ตอบพร้อมเสียงหัวเราะ แต่ข้อเท็จจริงภายใต้มุกตลกมีอยู่ว่า ช่วงที่ต้องตัดสินใจว่าจะอยู่หรือไปหลังผ่านงานสอนมา 5 ปีไม่เคยราบรื่น เพราะโจทย์การทำงานไม่ได้มีแค่การควบคุมการเรียนการสอนในห้อง

ครูโบว์เล่าบริบทโรงเรียนให้ฟังว่า ข้อเท็จจริงของโรงเรียนขนาดกลางและของชุมชนคือ โรงเรียนจะเป็นตัวเลือกอันดับ 2 กรณีที่นักเรียนสอบเข้าที่โรงเรียนอันดับแรกไม่ได้ก็จะมาอยู่ที่นี้ นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่สร้างแรงจูงใจให้อยากเรียน บ้างต้องแบกรับปัญหาจากในครอบครัวหรือชุมชน

ดังนั้น โจทย์ใหญ่ของโรงเรียนคือ การทำงานกับเด็กเพื่อสร้างแรงจูงใจให้อยากเรียนรู้ มากกว่าการปั้นเด็กให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ

ย้อนกลับไปยังคำถามเดิม “อะไรทำให้ครูโบว์ยังอยู่?” และเป็นคำถามซ้อๆ จากเด็กๆ

“ตอนเรียนครู เราก็เรียนแค่หลักการสอนทั่วไป จิตวิทยาหรือทฤษฎีการอยู่กับเด็ก แต่ไม่เคยมีใครบอกเลยว่า เราอาจไม่มีอิสระในการออกแบบการสอน ต้องถูกกดดันจากระบบ ต้องมีภาระครูในทางวิชาการอื่นๆ ที่ดึงครูออกจากห้องเรียนหนักสุดคือ เคยมีนักเรียนบอกโบว์ว่า ‘ครูรู้ไหม แค่ผมเดินเข้ามาในโรงเรียนก็

อึดอัดแล้ว’ เจ็บปวดมาก ทำไมเขาถึงรู้สึกแบบนี้ เราไม่ใช่ผู้คุมนะ

“จากที่เคยตั้งคำถามว่า ‘อยากเป็นครูจริงหรือเปล่า?’ ก็ยิ่งรู้สึกเข้าไปใหญ่ ว่าไม่อยากเป็นครู หรือเคยคิดว่า เราอาจจะเป็นครูที่ดีไม่ได้ พอสอนครบ 5 ปี ซึ่งต้องคิดแล้วว่าจะไปต่อหรือเปล่า โบว์บอกกับเด็กๆ ไปว่า ‘ครูจะไม่สอนแล้วนะ’ เด็กๆ ถามกลับว่า ‘แล้วหนูจะเรียนกับใคร ใครจะรับฟังหนู?’

“จากคำถามนั้นทำให้ตอบตัวเองได้ว่า เราอยากเป็นครูนั้นแหละ แต่เราแค่ อึดอัดกับปัจจัยอื่น เช่น การเรียนการสอนที่ถูกตีความให้แคบ ต้องสอนด้วยวิธี ตามหลักสูตร อำนาจในระบบผู้อาวุโส ปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนครูด้วยตัวเอง”

จึงหะที่ตัดสินใจว่าจะเป็นครูต่อ จัดการความคิดและความอึดอัดอย่างไร?

- เรากลาม

“เราต้องกลับมาโฟกัสที่นักเรียน โฟกัสที่การสอน สร้างบรรยากาศการเรียน ให้เด็กๆ ไม่อึดอัดจนไม่อยากเรียน ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวถูกทิ้ง เช่น ครูใส่ใจเฉพาะเด็ก เรียน โอ้เด็กที่มีปัญหา แล้วกลายเป็นว่าเด็กกลางๆ ถูกทิ้ง ทุกเสียงต้องถูกฟัง เราไปคนเดียวไม่ได้ แต่เด็กและครูต้องไปด้วยกัน”

พื้นที่การเปลี่ยนแปลงของครูโบว์ชั้นแรก จึงเป็นการกลับมาตั้งหลักที่นักเรียน

จะเรียนเรื่องนี้ แต่พูดอีกเรื่องหนึ่ง

เสียงออดบอกรเวลาเข้าเรียนคาบบ่าย นักเรียนชั้น ม.6/1 ทอยเดินเข้าห้องแน่นอนว่าสีหน้าของเด็กๆ หลังกินข้าวมักไม่ค่อย ‘เฟรช’ เท่าคาบเรียนช่วงเช้าตามอาการ ‘หนังท้องตึง หนังตาหย่อน’ พร้อมเสียงโอดครวญของเด็กๆ ว่า “ครูจะสอนจริงๆ เหม?”

ครูโบว์ส่ายหัวพร้อมตอรองกับนักเรียนอยู่สองสามยกก็ตกลงกันได้ว่า คาบเรียนวิชาเคมีจะเกิดขึ้นแน่นอน พร้อมขอให้นักเรียนจัดโต๊ะเก้าอี้ใหม่ จากที่หันหน้าเข้าหากระดาน ให้หันโต๊ะเข้าหากันแล้วนั่งล้อมเป็นวงกลม

“สมมุติว่าแต่ละคนกำลังจะไปซื้อของกินที่ตลาด ขอให้นักเรียนลองนึกว่าในการจ่ายตลาดหนึ่งครั้ง นักเรียนจะได้อะไรบ้าง เช่น ครูไปซื้อไข่พะโล้ สิ่งที่ครูได้กลับมาคือ ไข่พะโล้ ถูพลาสติก หนังสือ ถุงหิ้ว มีอะไรอีกไหมคะ?”

จากนั้นครูโบว์ขอให้นักเรียนแต่ละกลุ่มคิดกันว่า ต่อการไปตลาดหนึ่งครั้ง นักเรียนแต่ละกลุ่มจะซื้ออะไร และได้อะไรกลับมาบ้าง จากนั้นขอให้แต่ละกลุ่มแจกแจงรายละเอียดขึ้นกระดาน

ห้องเรียนของครูโบว์ไม่เคยเงียบ โดยเฉพาะถึงเวลาที่ครูให้สัญญาณออกไปลิสต์รายการที่กระดานไวท์บอร์ด ไม่ใช่แค่ไม่เงียบ นักเรียนยังลุกเดินไปปรึกษากันได้อย่างอิสระ

“เวลาที่เรานั่งในโรงภาพยนตร์หรือที่บ้าน เรานั่งดูกันทำไหน แล้วเราเข้าใจเนื้อหาไหม ถ้าอย่างนั้นแปลว่า ที่เคยถูกสอนว่า เวลาเรียนต้องนั่งหลังตรงเพื่อจะได้มีสมาธิให้มากที่สุด อย่างนั้นก็ไม่น่าถูกต้องเสมอไปใช่ไหม การเรียนการสอนก็เหมือนกัน มันน่าจะอยู่ที่เราเข้าใจและรู้สึกมีส่วนร่วมกับการเรียนแค่ไหนมากกว่าทำนั่งเรียน” ครูโบว์อธิบาย ความตั้งใจที่เธอย้ำเสมอก็คือ การเรียนการสอนต้องไม่ตายตัว

กลับไปสถานการณ์จำลองการจ่ายตลาดในคาบเคมี หลังนักเรียนกระจายกำลังกันไปเขียนคำตอบบนกระดานเรียบร้อย ครูโบว์จุดประเด็นคำถามสั้นๆ ว่า “เราได้สิ่งที่ ‘กินได้’ หรือ ‘กินไม่ได้’ กลับจากตลาดมากกว่ากัน?”

คำตอบปรากฏชัดโดยไม่ต้องมีใครสรุปความ จากนั้นครูโบว์ใช้คำถามเดิม “นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับคำตอบนี้?” แน่นอนว่าคำตอบถูกส่งมาจากทุกมุม

ห้อง หลายคนพยายามให้คำอธิบาย หลายคนตั้งคำถามกลับ “ไม่ทันหายเมาหมัด ครูโบว์ขึ้น mind map อีกหนึ่งหัวข้อ “รู้แล้ว ทำไมไม่ลด?” ถามความเห็นนักเรียน ว่า ทุกคนรู้ว่าปัญหาพลาสติกล้นเกินมีจริง แต่ทำไมเราจึงลดการบริโภคไม่ได้

หลังจ่ายตลาดจำลองเสร็จ ครูโบว์แจกสรุปข่าว ‘วาทพลาสติก’¹ ที่เกิดขึ้นเมื่อปลายเดือนพฤษภาคม 2561 แล้วตั้งคำถามอีกครั้งว่า ทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับการจ่ายตลาด ถุงพลาสติก และสิ่งแวดล้อมอย่างไร

“เทอมนี้นักเรียนต้องเรียนเรื่องประเภทของถุงพลาสติก แต่เราไม่ได้อยากให้นักเรียนเรียนแค่ท่องจำ แต่อยากให้เขาเห็นภาพใหญ่ก่อนว่าปัญหาของเรื่องนี้ ซึ่งเป็นปัญหาของโลกทุกวันนี้ เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเขาแค่ไหน เขารู้สึกอย่างไรกับข่าว และอะไรที่ทำให้พวกเรายังไม่ลดปริมาณการใช้”

เป็นอีกครั้งที่ครูโบว์เอาคำถาม “รู้สึกอย่างไร” เข้ามาใช้ในห้องเรียน

‘แผนที่ความคิด’ ที่ทุกคนต้องเปล่งเสียง อย่างน้อยหนึ่งคำตอบ

อีกหนึ่งวิธีการเรียนการสอนที่ครูโบว์มักใช้ประจำคือ ‘แผนที่ความคิด’ (mind mapping) เพราะทุกครั้งที่มีการระดมความคิด ไม่ว่าจะเรื่องเล็กหรือใหญ่ เกี่ยวกับวิชาเรียนหรือไม่ ครูโบว์จะเริ่มที่ ‘หัวข้อ’ และแบ่งกลุ่มแตกกิ่งก้านสาขาออกไปเรื่อยๆ เหตุการณ์หลายครั้งที่พบคือ เสียงความเห็นของนักเรียนจะพรุ้งพรุ้งเข้ามาพร้อมกันจนครูแทบจดความคิดเหล่านั้นไม่ทัน ต้องแจกปากกาไวท์บอร์ดให้เด็กๆ มาช่วยรับกระสุนคำตอบของเพื่อน

“เราชอบแนวคิดการเขียน mind map มาก โดยเฉพาะการแปลงคำอธิบายเป็นรูป ถึงขั้นเคยอยากไปเรียนวิธีเขียน mind map อย่างจริงจังเลยนะ เพราะรู้สึกว่ามันได้ผลในการสรุปความคิด แต่ติดที่เราวาดรูปน่าเกลียดมาก เลยต้องบอกนักเรียนว่า คิดว่าการเขียน mind map เป็นเรื่องดีนะ แต่ครูวาดรูปไม่เป็น ช่วยกันคิดหน่อยได้ไหมว่าความคิดนี้ควรเป็นรูปอะไรดี แต่ขอรูปง่าย ๆ นะ บางทีไม่รู้

¹ เหตุการณ์ ‘วาทนำร่องคริบสัน’ เกยตื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบถุงพลาสติกในห้องจำนวนกว่า 80 ชิ้น หนัก 8 กิโลกรัม จนเป็นที่มาของความตื่นตัวเรื่อง ‘ขยะพลาสติก’ ในแม่น้ำและทะเลในเวลาต่อมา

จะวาดยังไง ก็วาดเป็นหัวใจ ก้อนเมฆ แล้วใส่หัวข้อไปตรงกลาง จบ (หัวเราะ)”

บางครั้งกระดานไวท์บอร์ดขนาดใหญ่ก็ไม่จำเป็นสำหรับครูโบว์ เพราะสนามบาสหรือห้องเรียนนอกสถานที่ ได้ต้นไม้ใหญ่บางแห่งไม่มีกระดานเป็นอุปกรณ์สื่อสาร นั่นจึงเป็นเหตุผลว่าทำไมตะกร้าอุปกรณ์การเรียนที่ครูโบว์หยิบหิ้วไปมาเสมอ จึงต้องมีกระดาษ A4 สีซอลด์ ปากกาเมจิก สก๊อตเทป และอื่นๆ เพื่อเตรียมพร้อมส่งต่อให้นักเรียนนำไปขีดเขียนระดมสมองกันได้ทุกที่ทุกเวลา

ครั้งหนึ่งครูโบว์ใช้กระดาษ A4 สองแผ่นติดข้างกำแพงโรงยิมต่างกระดานไวท์บอร์ด แล้วให้นักเรียนผลัดกันลุกขึ้นมาจดไอเดียของเพื่อนๆ ในหัวข้อ “ถ้าพูดถึง ‘อะตอม’ จะคิดถึงอะไร?” กติกาไม่ยาก แต่นักเรียน ‘ทุกคน’ ต้องตอบ และต้องเป็นคำตอบที่ไม่ซ้ำกับเพื่อน

“โบว์ชอบใช้วิธีให้นักเรียนตอบคำถามทีละคนและห้ามซ้ำเพื่อน กลับไม่ได้แน่นอน เขาต้องฟังด้วยว่าเพื่อนตอบอะไรไปแล้ว วิธีนี้โบว์คิดว่าจะช่วยให้นักที่ไปไว เด็กกลางๆ และเด็กที่ช้ากว่าเพื่อน เขาไปพร้อมกันได้”

ไม่ว่าเด็กที่ไปได้ไวและเด็กกลางๆ จะเรียนตามทันอย่างที่ครูโบว์ตั้งใจไว้หรือเปล่า เพราะสิ่งที่เห็นตรงหน้า คือยิ่งใกล้คนสุดท้ายเท่าไร คำตอบที่คิดได้นก็น้อยลงเท่านั้น เมื่อนั้นเด็กๆ ทั้งห้องต่างขยับตา ขยับปากแบบไม่มีเสียง หรือช่วยกันใบ้คำตอบให้เพื่อนคนท้ายๆ มากขึ้นเท่านั้น

กวาดดูจากสายตา ไม่มีสักคนที่หลับ หลุดโฟกัส ถ้าไม่เปล่งเสียงเชียร์เพื่อน ก็ต้องเปล่งเสียงหัวเราะออกมา

**ปัญหาส่วนใหญ่ของคุณ
ไม่ใช่ ‘วิธีการสอน’ ครูมีเนื้อหา
และออกแบบวิธีการสอนของตัวเอง
ได้อยู่แล้ว หรือถ้าจะเป็นปัญหาจริงๆ
ก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่สุด สิ่งที่คุณขาด
คือ ‘กำลังใจ’ มากกว่า
ทุกคนพูดเหมือนกันว่าเข้าใจครู
แต่ไม่เห็นมีใครเข้าใจจิตใจครูเลย**

แค่ ‘ถาม’ ไม่ใช่ ‘ต่อว่า’

“แต่ละเทอมโบว์จะมอบหมายให้นักเรียนทำโครงการใหญ่ๆ ใช้เวลาทำหลายเดือน เช่น วิเคราะห์การสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ของประเทศหนึ่ง แล้วให้เด็กๆ หาข้อมูลมาโต้แย้งกันว่า ประเทศนี้ควรสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ไหม ปกติการทำรายงานของเด็กๆ ก็จะก๊อปปี้ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตอยู่แล้วใช่ไหมคะ วิธีการง่ายๆ ก็คือ พอเขาส่งงานมาครั้งแรก เราก็แค่ถามว่าประเทศนี้อยู่ที่ไหน อากาศที่นั่นเป็นอย่างไร เขาแบ่งออกเป็นกี่ภูมิภาค ถามแค่นี้เด็กๆ ก็รู้แล้วนะว่าครูเราจริงทำเล่นๆ ไม่ได้ โดยที่ไม่ได้ต่อว่าเขาเลยว่า ‘ครูรู้แหละ ก๊อปปี้มา’ อะไรแบบนี้ แค่นี้เขาก็เกิดแล้ว

“พอแก้งานกลับมาใหม่ ถามคำถามเดิม ที่นี้เด็กๆ ทุกคนในกลุ่มตอบได้หมด วิธีการวิเคราะห์รายงานของเขาก็เปลี่ยนไป เช่น เขาจะบอกเลยว่า จริงๆ จะผลิตก็ได้นะ แต่ปัญหาคือประเทศนี้ไม่ติดทะเล ซึ่งการทำโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ต้องใช้กระบวนการหล่อเย็น หรือบางกลุ่มเขาก็วิเคราะห์เลยว่า สภาพเศรษฐกิจในประเทศนั้นเป็นอย่างไร โดยอ้างอิงจากตัวเลข GDP”

ต้องบันทึกไว้ด้วยว่า ครูโบว์ตั้งใจสร้างแรงจูงใจต่อเด็กๆ ด้วยการชี้แจงจุดประสงค์ตั้งแต่ต้นว่า รายงานทุกฉบับของทุกกลุ่มจะถูกส่งไปยังสถานทูตของประเทศที่จะสร้างนิวเคลียร์ ด้วยเหตุผลว่า “ข้อมูลของนักเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่ว่ามากเลย” พร้อมให้นักเรียนร่างจดหมายในตอนท้าย เพื่อย้ำให้มั่นใจว่า ข้อมูลในรายงานดังกล่าวจะถูกนำไปใช้จริง

“ไม่อยากจะให้เขาทำแค่เพราะต้องทำ หรือคิดว่าทำไปก็ไม่มีใครอ่าน ไม่อยากให้เห็นว่ามันเป็นแค่คะแนน แต่การทำโครงการนี้จะบอกเป็นนัยว่า ข้อมูลของเขามีประโยชน์ และจะถูกอ่านนะ”

ย้อนกลับไปยังวิธีตั้งคำถามถึงข้อมูลในรายงาน ในแง่นี้หมายความว่า ครูไม่ต้องคอยจ้ำจี้จ้ำไช เพียงแต่หยอดคำถามไปเล็กน้อยว่า ข้อมูลที่หามาได้เป็นอย่างไร วิเคราะห์ออกมาได้อย่างไรบ้าง ทั้งยังเป็นการยิงปืนนัดเดียวได้นกสองตัว เพราะนอกจากจะทำให้ให้นักเรียนเข้าใจวิทยาศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังทำให้ผู้เรียนตั้งคำถามที่มากกว่าคำถามจากครูผู้สอน

“ข้อมูลบางอย่างที่นักเรียนหามา เราไม่ได้คาดหวังเลยนะ เช่น GDP หรือข้อมูล

พื้นฐานทางเศรษฐกิจ แต่พอเขาต้องวิเคราะห์ เราก็จะอยากรู้ข้อมูลให้รอบด้านมากที่สุด”

คำถามสำคัญ ‘รู้สึกอย่างไร’ ไหนเล่าให้ครูฟังซิ

คำถามว่า ‘รู้สึกอย่างไร’ คล้ายจะไม่เกี่ยวข้องกับวิชาเคมี แต่ก็ เป็นคำถามสำคัญที่ครูโบว์ใช้เป็นหนึ่งในแบบประเมินพื้นฐานในการทำงานแต่ละครั้งของเด็กๆ เลยทีเดียว

“แต่ละเทอมโบว์จะให้เด็กเรียนทำโปรเจกต์หรือโครงการใหญ่ๆ สักชิ้นหรือสองชิ้น เพราะอยากให้เขาใช้เวลากับโครงการนานๆ แต่ทุกครั้งที่จบโปรเจกต์เราจะให้เขาทำ reflection เพื่อสะท้อนความรู้สึกจากการทำงาน โบว์คิดว่าเป็นเรื่องสำคัญมากนะ เพราะความรู้สึกก็คือการเรียนรู้อย่างหนึ่ง และหลายๆ ครั้งเราได้ฟังความเห็นดีๆ ความคิดดีๆ จากการ reflection เยอะแยะเลย”

ไม่ใช่แค่การเรียนการสอนในห้องเรียน ในฐานะครูฝ่ายกิจการนักเรียน ครูโบว์ยังต้องใช้คำว่า ‘รู้สึกอย่างไร’ ‘ไหนเล่าให้ครูฟังซิ’ นับครั้งไม่ถ้วน

“อย่างเคสล่าสุด เป็นกรณีที่เด็กใช้ยาเสพติด ก่อนจะมาเจอเรา เขาก็โดนครูในหมวดหลายคนจัดการด้วยอำนาจไปก่อนแล้ว พอมีโอกาสเราก็มานั่งคุยกันจุดหนึ่งเด็กบอกว่า ‘ครูครับ ทุกคนพูดกับผม แต่ไม่มีใครฟังผมเลย’ เราสะอึกเลย แต่ก็บอกว่า ‘ครูฟังนะ’ เขาถามกลับว่า ‘ครูอยากฟังอะไร’ เราตอบ ‘อยากฟังทุกอย่าง เล่าให้ครูฟังหน่อย’

“เขาเล่าหลายเรื่องมาก ตั้งแต่ชีวิตวัยเด็ก เรื่องที่บ้าน เรื่องที่โรงเรียน รู้สึกเลยว่า โอ้โฮ...ถ้าเราเป็นเขา เราจะทนได้ขนาดนี้ไหม เราารู้สึกว่าปัญหานี้ต้องแก้ แต่จะแก้ด้วยวิธีไหน ถ้าเราให้ความไว้น้ำใจเขา ดึงเขากลับมา ปล่อยให้เขา ก็น่าจะได้ผลกว่าการใช้อำนาจ แต่หลายครั้งวิธีนี้ก็ไมทันกับการตัดสินใจแก้ปัญห ของคนอื่น หลายเคสเลยหลุดไป เพราะอยู่เหนือความควบคุมของเรา”

เวลาที่เห็นเด็กหลุดไป ครูรู้สึกอย่างไร? - เราซัก

“โห ยากมาก ทำใจยาก (นั่งคิด) แต่สุดท้ายเราต้องยอมรับให้ได้ว่า มีบางสิ่ง

ที่ครูทำได้ และบางสิ่งที่เหนือความควบคุมของเรา”

แต่ไม่มีวิธีที่ครูโบว์เลือกใช้ ไม่นั่นใจว่าเธอจะรู้หรือไม่ ว่าคำครูที่เธอเคย
ค้าน ‘ครูต้องรู้วิธีสอนเยอะๆ ถ้าเด็กเรียนไม่ดี ครูต้องปรับวิธีสอน’ วันนี้เธอกลับ
ปรับใช้วิธีคิดนั้นเต็มๆ

เคล็ดลับ ‘ก่อการครู’ ไม่ใช่แค่ เทคนิคการสอน แต่คือเครื่องมือชำระจิตใจ

โมดูลที่ 1: สรรวจจิตใจของตัวครูเอง

เรื่องราวข้างต้นนั้นคือเทคนิคส่วนใหญ่ที่ครูโบว์ใช้ในห้องเรียน แน่แน่นอนว่า
แต่ละคาบ แต่ละวิชา แต่ละบริบทย่อมต่างกันไป ครูจึงต้องไวพอจะปรับเปลี่ยน
การเรียนการสอนไปตามธรรมชาติของผู้เรียน แต่หลักคิดในการสอนของครูโบว์
ไม่เคยเปลี่ยน ตั้งแต่ครั้งเป็นนักศึกษาจนเวลาผ่านไปแล้วกว่า 14 ปี

“ทำยังไงก็ได้ ด้วยวิธีการไหนก็ได้ เพื่อให้เด็กอยากเรียนรู้ด้วยความสนใจ
ของเขาจริงๆ ไม่ใช่แค่เพื่อเอาไปสอบ”

แน่นอนว่าวิธีการสอนต้องปรับไปตามผู้เรียน นั่นจึงไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของการ

เป็นครู ปัญหาในความเห็นของเธอคือ ‘สภาพจิตใจ’ คนเป็นครูมากกว่า

“โบว์คิดว่าปัญหาส่วนใหญ่ของครูไม่ใช่ ‘วิธีการสอน’ ครูมีเนื้อหาและ
ออกแบบวิธีการสอนของตัวเองได้อยู่แล้ว หรือถ้าจะเป็นปัญหาจริงๆ ก็ไม่ใช่ปัญหา
ใหญ่สุด สิ่งที่ครูขาดคือ ‘กำลังใจ’ มากกว่า ทุกคนพูดเหมือนกันว่าเข้าใจครู แต่
ไม่เห็นมีใครเข้าใจจิตใจครูเลย เรามีกิจกรรมอบรมครูเกี่ยวกับกระบวนการสอน
เยอะแยะมาก ครูต้องไปอบรมยกระดับผลสัมฤทธิ์ หรือติวการสอบโอเน็ต เยอะ
มากนะ แต่สุดท้ายแล้วมันช่วยเรื่องการสอนได้จริงหรือเปล่า?”

“ก่อนที่โบว์จะเข้าโครงการก่อการครู โบว์ตอบตัวเองได้แล้วแหละว่าเราอยาก
เป็นครูจริงๆ แต่พอผ่านโมดูลแรก (ครูคือมนุษย์ สำรวจภูมิทัศน์ภายในความเป็น
ครู) เราได้คำตอบเพิ่มมาคือ ‘อยากเป็นครูที่อยากเข้าใจเด็ก’ ทีนี้ก็เริ่มชัดเจนขึ้น
แล้วว่า ถ้าอยากเข้าใจต้องทำอะไร”

นอกจากชัดเจนในตัวเอง ครูโบว์เล่าว่าเธอยังได้เครื่องมือหลายอย่างเพื่อนำ
ไปชำระความอึดอัดใจ และดูดซับความเหนื่อยล้าอ่อนแรงของตัวเอง

“เพราะเป้าหมายของโมดูลที่ 1 คือการทำให้ครูเข้าใจตัวเอง เมื่อเข้าใจภาวะ
ที่ตัวเองกำลังเป็นหรือดำรงอยู่คืออะไร ความทุกข์ก็ลดลง แม้ว่าจะต้องกลับไปเจอ
ปัญหาเดิมๆ แต่โบว์ทุกข์น้อยลงเยอะเลยนะ และสะกิดเตือนเราด้วยว่า พื้นที่ใน
ห้องเรียน คือพื้นที่ของครู เราเลิกถามแล้วว่าทำไมระบบถึงเป็นแบบนี้ แต่เปลี่ยน
เป็นถามตัวเองว่า แล้วเราทำอะไรได้บ้าง?”

โมดูลที่ 2: ทักษะการโค้ช และ STEM

อีกหนึ่งเครื่องมือที่ครูโบว์มักหยิบมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและการสอน
คือเทคนิควิธีที่ได้จากโมดูล 2 วิชาที่ครูโบว์เลือกลงคือ ‘ทักษะการโค้ชเพื่อครู’
(Coaching Skills for Teachers) และ ‘การจัดการเรียนการสอนสะเต็มศึกษา
ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนด้วยเทคโนโลยี’ (STEM Instruction in
Technology-Rich Learning Environments)

“เรื่องทักษะการโค้ชที่โบว์ชอบมากและนำไปใช้อยู่บ่อยๆ คือการใช้คำถาม
ปลายเปิด ถามคนที่มาโค้ชกับเราเพื่อให้เขาเข้าใจตัวเอง แต่ขณะที่ถามเพื่อให้เขา
เข้าใจตัวเองนั้น เราก็เข้าใจตัวเองด้วยเช่นกัน สำหรับโบว์ นี่คือการบวนการที่ให้
บุคคลนั้นเข้าใจและตัดสินใจด้วยตัวเองภายใต้บริบทของตัวเอง

นอกจากอยากทำให้ห้องเรียนสนุก
เด็กๆ ไม่อึดอัด ไม่รู้สึกว่าเป็นผู้คุม
โบว์อยากเห็นครูมีไฟ รู้ว่าตัวเองสำคัญจริงๆ
ไม่ใช่แค่เป็นอาชีพที่สังคมยกย่อง
แต่ครูคือคนหนึ่งที่ออกแบบประเทศนี้ได้
เราอยากฝากประเทศนี้ไว้กับคนแบบไหน
ทำเลย ทำโดยไม่ต้องสนใจว่า
ระบบจะเป็นอย่างไร เพราะการปฏิรูปการศึกษา
ต้องเริ่มต้นจากในห้องเรียน

“เอาจริงๆ ก่อนหน้านี้โบว์เหมือนครูทั่วไปนะ คือชอบสอน ชอบเอาประสบการณ์ของเราไปตัดสินเด็กหรือเพื่อนครูด้วยกันว่า ทำแบบนี้ดี ทำแบบนี้ไม่ถูก แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่ เพราะเราต่างมีพื้นฐานไม่เหมือนกัน เราติดนิสัยนี้ไปใช้กระทั่งที่บ้าน จนคนที่บ้านบอกว่าไม่ต้องเป็นครูที่บ้านได้ไหม (หัวเราะ) ซึ่งความจริงแม้จะเป็นครู แต่ไม่จำเป็นต้องสอนก็ได้ แค่ช่วยให้เขาคิดคำตอบของตัวเองได้ก็พอ”

อีกวิชาหนึ่งที่ครูโบว์เลือกในโมดูลที่ 2 คือ การจัดการเรียนการสอนสะเต็มศึกษาในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนด้วยเทคโนโลยี แต่ด้วยวงเล็บว่า เป็นการเลือกแบบตกกระไดพลอยโจน เพราะวิชาที่เธอตั้งใจเลือกจริงๆ คือ ห้องเรียนแห่งความสุข (Dialogue: Happy Classroom)

“จริงๆ อยากเลือกเรียน ‘ห้องเรียนแห่งความสุข’ เพราะเป้าหมายของเราคือทำยังไงก็ได้ให้เด็กๆ สนุกกับการเรียน แต่ตารางเวลาของเราไม่ตรงกัน สุดท้ายจึงเลือกเรียน STEM ซึ่งตอนแรกเราเข้าใจว่าคงเป็นการอบรมเรื่อง STEM ทั่วไป เราเป็นครูวิทยาศาสตร์อยู่แล้ว เราผ่านการอบรมเรื่องนี้ทุกปี เลยไม่คิดว่าจะมีอะไรใหม่ แต่พอเข้าไปเรียนจริงๆ ได้เรียนรู้อะไรเยอะมาก โดยเฉพาะการออกแบบห้องเรียนวิทยาศาสตร์ให้สนุกและใกล้ตัวได้อย่างไร

“สิ่งที่ปรับความคิดโบว์มากๆ คือการใช้ ‘ดอกมูราคามิ’ ออกแบบการเรียน ครูส่วนใหญ่ต้องมีแผนการสอนอยู่แล้ว แต่เป็นแบบฟอร์มราชการ เขียนที่โระจทรมานมาก แต่ดอกมูราคามิทำให้การออกแบบการสอนง่ายมาก แค่เขียนคีย์เวิร์ดลงไปในกลุ่มดอกไม้ ช่องนี้คือ strategy ช่องนี้คือ learning เราแคใส่คำเล็กๆ รอบๆ กลีบดอกไม้เท่านั้นก็พอ ไม่เห็นต้องทำแผนแบบ 7-8 หน้าเลย”

โมดูลที่ 3: พัฒนาและออกแบบกระบวนการเรียนรู้

ไม่ใช่แค่การเปลี่ยน ‘พื้นที่ในห้องเรียน’ แต่ครูโบว์ขยายจากการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทำงานของตัวเอง ‘ครูปล่อยของ นนทบุรี’ คือหนึ่งในโปรเจกต์นั้น

“เห็นงาน ‘ครูปล่อยของ ปทุมธานี’ แล้วอยากทำบ้าง แค้นเลย (หัวเราะ) โอเคเดี๋ยวก่อนมีแค่ เราเห็นว่าครูในนนทบุรีไม่มีพื้นที่ให้แลกเปลี่ยน พูดคุย เจอกัน หรือเป็นพื้นที่ในการแชร์โอเคเดี๋ยวก่อน ซึ่งไม่ใช่การพูดคุยเชิงวิชาการนะ แต่เป็นในลักษณะกัลยาณมิตร”

วิธีการออกแบบกิจกรรมดังกล่าว ครูโบว์เล่าว่าเธอได้แรงบันดาลใจจากโมดูลแรก ‘สำรวจจิตใจของตัวเอง’ มาเต็มๆ สิ่งที่เกิดขึ้นในงานทั้งหมด 7 กิจกรรมภายใน 1 วัน จึงเป็นการชวนคุณครูทบทวนชีวิตและไฟฝันก่อนมาเป็นครู ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนรูปถ่ายแต่ละช่วงชีวิต ชวนแลกเปลี่ยนปัญหา ความอึดอัดใจที่อาจไม่เคยเล่าให้ใครฟัง เล่นบอร์ดเกมชวนคลี่คลายปัญหาในใจ และสุดท้ายคือกิจกรรมชวนออกแบบห้องเรียนสร้างสรรค์

“โบว์เชื่อว่าการกลับมาถามตัวเองว่าเราเป็นใคร รู้ไหมว่ากำลังทำอะไรอยู่ได้ ทบทวนว่าสิ่งที่ทำมา เราเอียงจากเสาเดิมที่เคยตั้งหลักไว้มาไกลแค่ไหน ย้อนกลับมาดูว่าทุกวันนี้ที่เราเป็นครู เราได้เป็นครูแบบที่เคยฝันไว้หรือเปล่า เมื่อคนเราได้ทบทวน เราจะกลับไปสู่จุดที่เคยตั้งใจไว้ได้ไม่ยาก”

ต้องขีดเส้นใต้ไว้ด้วยว่า การจัดกิจกรรมทั้งหมดไม่เคยราบรื่น ตลอดการเตรียมงานมีอุปสรรคนานัปการเกิดขึ้น แต่ครูโบว์เดินหน้าเต็มที่เพื่อให้งานวันนั้นเกิดขึ้น เพื่อวางอิฐก้อนแรกแห่งการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ตัวเองได้สำเร็จ ทั้งยังไม่ย่อท้อ มีแผนจะขยายเครือข่ายการเปลี่ยนแปลงทั้งในและนอกพื้นที่ตัวเองให้ไกลขึ้นเรื่อยๆ

“การเปลี่ยนแปลงต้องใช้ความกล้าหาญ เพราะการอยู่ในที่แบบเดิม น้ำเดิม ทิศทางการไหลของน้ำเป็นทิศเดิม ถ้าไม่เข้มแข็งพอก็ยาก แต่โบว์เชื่อว่า ถ้าโบว์เป็นต้นไม้ต้นหนึ่งที่ยืนต้นอย่างแข็งแรงในบ้านของเราเอง โบว์ก็จะขอแทงรากออกไปนอกรั้ว ให้รากไปโตในพื้นที่อื่น ถ้าพื้นที่ข้างนอกอุดมสมบูรณ์ขึ้นเพราะเรา หรือเพราะต้นไม้ต้นอื่นๆ พื้นที่แห่งแล้งข้างในก็จะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงตาม”

ครอบครัว ‘ครูก่อการ’

แม้จะเป็นเวลาเพียง 2 วันที่ได้ตามติดชีวิตครูโบว์ แต่ก็เป็น 2 วันที่ไม่เคยเห็นโทรศัพท์ของครูว่าง มีสายโทรเข้าออกแทบทุก 1 ชั่วโมง เป็นสายจากนักเรียนที่โทรมาขอต่อรองเพื่อเปลี่ยนสถานที่เรียน ขอบไปเรียนที่สนามบาส ห้องแนะแนว โรงยิม กระทั่งขอไม่เรียนเลยก็มี

ขณะเดียวกันนั้นครูโบว์ก็ต้องสลักร่างเปลี่ยนหมวกไปเป็นครูฝ่ายกิจการ

นักเรียน ตั้งแต่เดินเข้าไปสอบถามนักเรียนด้วยน้ำเสียงหยอกเย้ากึ่งเล่นกึ่งจริงจังว่า “เมื่อก็มีสัตว์ประหลาดหลุดออกมาจากคำพูดของนักเรียนหรือเปล่า?” นักเรียนที่ทั้งเขี้ยว ไม่เขี้ยว ทุกเพศวัย ผลัดแวะเข้ามารายงานความประหลาดด้วยสำนวนวัยรุ่นอยู่ตลอด

หลายครั้งเช่นกัน มีเด็กที่ตกอยู่ในภาวะต่างๆ เช่น ซึมเศร้า ถูกขึ้นบัญชีดำของฝ่ายกิจการนักเรียนว่าเกี่ยวข้องกับสารเสพติด หรือแม้แต่เด็กที่แอบส่งพาสต์ฟูดมากินในรั้วโรงเรียน ต่างก็หนีห้องเย็นแล้วเดินมาเล่าเรื่องราวซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องโดยตรงให้ครูโบว์คนนี้ฟัง

ทั้งหมดนี้จึงไม่แปลกใจเลย เมื่อครูโบว์ตอบคำถามเรื่องความฝันในอนาคตด้วยรอยยิ้มขึ้นว่า “ความฝันหรือ? ฝันอยากหนีออกไปจากบรรยากาศการศึกษาแบบนี้” แต่ยังไม่ทันจบประโยค เธอต้อทายประโยคนั้นว่า

“แต่ถ้าทำแบบนี้ เด็กๆ ที่เหลือจะอยู่อย่างไร” แม้เป็นประโยคคำถาม แต่คล้ายกับการตอบคำถามให้ตัวเอง

กับประโยคคำถามที่ครูโบว์ถามลูกศิษย์บ่อยๆ - “การได้เป็นหนึ่งใน ‘ก่อนการครู’ รู้สึกอย่างไร?”

“รู้สึกไม่โดดเดี่ยว (ตอบทันที) ได้รู้ว่าเราไม่ได้เป็นครูคนเดียวที่อยากรู้ว่าเด็กรู้สึกอย่างไร ไม่ใช่คนเดียวที่ซัพพอร์ตกับระบบ รู้ว่าไม่ได้ต่อสู้เพียงลำพัง แต่ยังมีครูอีกนับร้อยชีวิตที่คิดแบบนี้ ที่สร้างแรงบันดาลใจให้โบว์มากๆ คือครูก่อนการกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นคนรุ่นใหม่หมดเลย แต่นั่นไม่ได้ทำให้โบว์รู้สึกแก่เลยนะ แม้ว่าตอนที่เขาให้ยื่นเข้าแถวตามอายุ โบว์จะยืนอยู่ลำดับท้ายๆ ก็เถอะ (หัวเราะ)”

“เรารู้สึกว่า ถ้าเราไม่ลุกขึ้นมาทำอะไรบางอย่าง ความเชื่อ ความศรัทธาในการสร้างความเปลี่ยนแปลงของครูรุ่นน้องๆ เหล่านี้อาจหมดไป”

ก่อนจากกัน ครูโบว์ตอบคำถามเดิมซ้ำอีกครั้ง - ฝันของครูโบว์ ณ ตอนนี้เป็นคืออะไร?

“นอกจากอยากทำให้ห้องเรียนสนุก เด็กๆ ไม่อึดอัด ไม่รู้สึกว่าเราเป็นผู้คุมโบว์อยากเห็นครุมมีไฟ รู้ว่าตัวเองสำคัญจริงๆ ไม่ใช่แค่เป็นอาชีพที่สังคมยกย่อง แต่ครูคือคนหนึ่งที่ออกแบบประเทศนี้ได้ เราอยากฝากประเทศนี้ไว้กับคนแบบไหน ทำเลย ทำโดยไม่ต้องสนใจว่าระบบจะเป็นอย่างไร เพราะการปฏิรูปการศึกษาต้องเริ่มต้นจากในห้องเรียน”

ครูกับนักเรียน...เคมีที่เข้ากันได้

เสียงของเด็กนักเรียนชั้น ม.1 ดังจ้อแจ้อออกมาจากห้องเรียน คุณธรรมที่ตั้งอยู่กลางโรงเรียนห้วยเม็กวิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

มุมหนึ่งของห้องเรียนคุณธรรม ถูกจัดสรรเป็นโซนร้านค้าไว้แลกของ เด็กๆ จะเอาขยะรีไซเคิลมาแลกเป็นคะแนนหรือข้าวของเครื่องใช้ เช่น กระจกหน้าพลาสติก หมอนอิง ติดไม้ติดมือกลับไป

ห้องเรียนแห่งนี้ก่อตั้งและอำนวยการโดย 'ครูตุ้ม' วิชาวิ พลดี้อ หัวเรือใหญ่ในการผลักดันให้โรงเรียนแห่งนี้กลายเป็นโรงเรียนสิ่งแวดล้อม (Eco School) ตั้งแต่ 2 ปีที่แล้ว นอกจากนี้มีโซนร้านค้าแลกของแล้ว บริเวณกลางห้องยังถูกจัดเป็นพื้นที่กว้างพอให้เด็กได้นั่งเล่นทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเช่น เกม 3R ที่ครูตุ้มและนักเรียนชั้น ม.1 จำนวน 10 คน กำลังนั่งล้อมวงเล่นกันอยู่

กติกาง่ายๆ ของครูตุ้มมีอยู่ว่า เมื่อพูดคำว่า reduce ให้ตบมือไปที่พื้น 1 ครั้ง

ส่วน reuse ให้ตบมือไปที่พื้น 2 ครั้ง ถ้าตบมือด้านซ้าย เพื่อนที่อยู่ด้านซ้ายก็เล่นต่อ แต่ถ้าตบมือด้านขวา เพื่อนที่อยู่ด้านขวาจะได้เล่นต่อ ส่วนคำว่า recycle ให้ตบมือไปที่พื้น 3 ครั้ง ส่งกันไปเรื่อยๆ หากใครตบมือผิดด้านคนนั้นจะเป็นผู้แพ้

เสียงหัวเราะเกิดขึ้นตลอดทั้งเกม เด็กๆ ทั้ง 10 คน ผลัดกันแกล้ง ผลัดกันเอาคืนเพื่อนที่อยู่ข้างๆ ครูตุ้มอธิบายนอกรอบว่า เกม 3R เป็นเกมที่บูรณาการเรื่องการตั้งสติและความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน

“เราใช้คำว่า reduce-reuse-recycle เข้ามาเป็นกิมมิก เพื่อเชื่อมโยงให้เด็กรู้จักทั้งสามคำนี้ เด็กๆ มักพูดกันว่า ใช้น้อย ใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ แต่เขาไม่รู้ว่ามันยังไปต่อ?”

เมื่อใส่คีย์เวิร์ด 3R ลงในเกม จะช่วยกระตุ้นให้เด็กคุ้นเคยและจดจำได้ เมื่อจบเกมครูตุ้มจะขมวดเพื่อโยงเข้าสู่เนื้อหาบทเรียนทันทีว่า reduce-reuse-recycle คืออะไร และแตกต่างกันอย่างไร

เกมต่อมาคือ ‘เกมใบคำ’ ของวิชาพลเมืองเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยคำใบ้ต่างๆ จะถูกนำไปติดด้านหลังของเพื่อน คำที่นำมาใบ้จะเป็นคำเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหมด โดยครูตุ้มปล่อยให้เด็กผลัดกันใบ้คำของกันและกันโดยห้ามใช้เสียง ทำได้แค่แสดงออกผ่านทางท่าทาง เช่น คำว่า ‘ตัดไม้ทำลายป่า’ เด็กบางคนก็ยกมือขึ้นมาทำท่าฟันต้นไม้ และยังมีคำอื่นๆ อีก เช่น โลกร้อน ขยะล้นโลก น้ำท่วม ฯลฯ ทั้งหมดทั้งมวลเพื่อสื่อให้เด็กตระหนักถึงภาวะที่มนุษย์ต้องเจออยู่ทุกวันนี้

เวลาแห่งความสนุกสนานผ่านไปร่วมชั่วโมง ดูจากสีหน้าเด็กๆ แววตาฟ่องอยู่ชัดเจนว่ายังมีใครเบื่อ ทั้งที่เกมเหล่านี้จัดว่าเป็นเกมเน้นสาระทั้งหมด

ครูตุ้มทำได้อย่างไร เป็นคำถามที่ทุกคนอยากรู้

ฉันจะเป็นครู

วิภาวี พลดี หรือ ครูตุ้ม ย้ายมาโรงเรียนนี้ได้ 2 ปีแล้ว เดิมทีครูตุ้มเป็นคุณครูสอนวิชาเคมี ที่เคยสอนทั้งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ในโรงเรียนก่อนหน้า จากนั้นจึงย้ายมาที่โรงเรียนห้วยเม็กวิทยาคม

ครูตุ้มเริ่มสอนตั้งแต่ปี 2547 ย้อนกลับไปถามความตั้งใจสมัยเรียนจบชั้น

มัธยม ครูตุ้มบอกว่ามีอยู่ข้อเดียวคือ “ฉันจะเป็นครู”

แต่พอถามต่อว่า ทำไมถึงอยากเป็นครู ครูตุ้มกลับนั่งคิดและลั้งเลที่จะตอบ

“น่าจะเป็นเพราะเราเคยเป็นคนที่มีความสุขในห้องเรียนล่ะมั้ง ก็เลยอยากเป็นครู เราไม่ใช่เด็กเรียนเก่ง แต่จะทำได้ดีในวิชาที่ชอบ นั่นคือวิชาภาษาอังกฤษ เป็นวิชาเดียวที่เราเตรียมตัวก่อนเรียนทุกคาบเรียน เตรียมท่องคำศัพท์ อ่านเนื้อหาบทเรียนไปก่อน”

แต่อยู่มาวันหนึ่งความสุขของเธอก็หายไป ครูตุ้มเริ่มรู้สึกว่าความตื่นเต้นที่จะเรียนรู้ในแต่ละวันเริ่มลดลง ตั้งแต่ตัวเองย้ายไปเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดหลังจบชั้น ม.3

เมื่อโลกใหญ่ขึ้นย่อมเจอคนอื่นที่เก่งกว่า พร้อมกว่า ทำให้ความกระตือรือร้นและความมั่นใจที่เคยสะสมมาค่อยๆ หายไป

“คุณค่าของการเป็นเด็กนักเรียนถูกลดลงเมื่อเรียนไม่เก่งเท่าคนอื่น ไม่ได้พูดพาดพิงใครนะ แต่ครูก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กเรียนไม่เก่ง ทำให้เด็กถูกมองไม่เห็น

“พอย้ายมาโรงเรียนประจำจังหวัด เราเพิ่งรู้ว่าความเก่งของเรามันคือระดับเบบี๋มาก ถ้าพูดตามตรงตอนนั้นเรารู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจตัวเองนิดนึง เราเริ่มเปรียบเทียบตัวเองกับตัวคนอื่น พอเปรียบเทียบเราก็เริ่มไม่มีความสุข”

ครูตุ้มในวัยมัธยมเริ่มเรียนรู้ว่าโลกไม่ได้สวยงามเหมือนเดิมอีกต่อไป แทนที่จะจมอยู่กับความทุกข์ ครูตุ้มตัดสินใจเปลี่ยนความทุกข์ตรงนั้นให้เป็น

คุณค่าของการเป็น เด็กนักเรียนถูกลดลง เมื่อเรียนไม่เก่งเท่าคนอื่น ไม่ได้พูดพาดพิงใครนะ แต่ครูก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้เด็กเรียนไม่เก่ง ทำให้เด็กถูกมองไม่เห็น

พลังขับเคลื่อนและเรียนรู้ว่า ชีวิตยังต้องเดินไปข้างหน้า

เมื่อความฝันคือการเป็นครูก็ต้องทำให้ได้ ครูตุ้มจึงเลือกสอบเข้าเรียนต่อที่คณะศึกษาศาสตร์ สาขามัธยมศึกษา วิชาเอกเคมี-คณิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้บรรจุเป็นครูคณิตศาสตร์ครั้งแรกที่โรงเรียนบ้านหนองเทา จังหวัดนครพนม จากนั้นก็ย้ายไปอีก 2-3 แห่ง จนปัจจุบันมาเป็นครูสอนวิชาเคมีที่โรงเรียนห้วยเม็กวิทยาคม

เดิมทีภาระชั้นใหญ่ของครูตุ้มคือ การสอนวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานในระดับชั้น ม.1 และสอนวิชาเคมีในระดับชั้น ม.4 แต่เนื่องจากห้วยเม็กวิทยาคมเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอขนาดกลาง มีเด็กทั้งสิ้นประมาณ 900 คน ภาระหน้าที่ต่างๆ จึงเพิ่มขึ้นแบบที่ไม่ถามไถ่กันก่อนสักคำ แต่ครูตุ้มยินดีรับมาอย่างเต็มใจ เพราะหนึ่งในความตั้งใจอีกอย่างนอกเหนือจากการสอนหนังสือคือ การปลูกจิตสำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อมให้เติบโตในใจเด็กๆ ครูตุ้มจึงควบบตำแหน่งหัวหน้าครูฝ่ายสิ่งแวดล้อมและครูผู้ดูแลงานส่วนคุณธรรมไปโดยปริยาย

ด้วยเหตุที่อยากเห็นความเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างเกิดขึ้นในโรงเรียน ครูตุ้มจึงพยายามทำให้โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ได้ โดยไปเสนอโครงการต่อสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด จนสามารถผลักดันโรงเรียนเป็น Eco School สำเร็จ

ถ้าสิ่งแวดล้อมดี โรงเรียนก็จะดี

Eco School คืออะไร?

“Eco School ไม่ได้แปลว่าโรงเรียนสะอาดหรือโรงเรียนคัดแยกขยะ แต่โรงเรียนนั้นจะต้องมีการเรียนการสอนหรือเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนด้วย” ครูตุ้มบอกว่าหลังจากดำเนินโครงการ Eco School แล้ว จะต้องเปิดรายวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาขึ้นมา โดยต้องจัดหลักสูตรใหม่และสร้างวิชาใหม่ขึ้นมา นั่นคือวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาและวิชาพลเมืองเพื่อสิ่งแวดล้อม

มูลเหตุที่ทำให้ครูตุ้มดีนรอยากจะสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา เริ่มมาจากการชอบไปอบรมและเข้าร่วมงานพัฒนาความรู้ตัวเองในด้านต่างๆ รวมถึงด้านเกษตรกรรม จนทำให้ตกตะกอนความคิดและเห็นประโยชน์ของการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีซึ่งจะทำให้บรรยากาศโรงเรียนดีไปด้วย จึงคิดอยากรนำความรู้หรือกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติกลับเข้ามาสู่นักเรียน สู่อห้องเรียนให้ได้

ครูตุ้มยกตัวอย่างให้ฟังว่า

“การอบรมด้านเกษตรกรรมครั้งหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหิดล เราได้เห็นความกล้าของครูคนอื่นๆ เขากล้าที่จะจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นจริง

ในห้องเรียน ซึ่งผิดกับเราที่ไม่เคยกล้าเลย เพราะคิดว่าจะสอนเนื้อหาไม่ทัน เราคิดแบบนี้มาตลอด ถ้าอยากจะทำกิจกรรมค่อยไปเสริมข้างนอกอย่างเดียว แต่หลังจากไปเข้าอบรมครั้งนั้นทำให้เปิดโลกเรามากๆ”

โลกสองใบของครูตุ้ม

กว่าครูตุ้มจะกล้าพอที่จะเปลี่ยนแปลงการสอนรูปแบบเดิมๆ โดยนำเอากิจกรรมนอกห้องเรียนเข้ามาใส่ในห้องเรียนมากขึ้น ต้องใช้เวลานานพอสมควร เพราะครูตุ้มคุ้นชินอยู่กับโลกสองใบที่แยกขาดออกจากกัน ทำให้ ‘โลกของกิจกรรม’ และ ‘โลกของห้องเรียน’ ไม่ถูกรวมกันสักที

โลกใบที่หนึ่ง คือ โลกในห้องเรียน เจตนาเดียวของครูตุ้มในโลกใบนี้ คือการทำให้เด็กมีความสุข จึงพยายามหาวิธีการสอนให้สนุก ให้เด็กได้เอาความรู้ไปใช้ แต่จนแล้วจนรอดก็ยังไม่รู้ว่ากระบวนการสร้างความสุขนั้นทำอย่างไร จะทำอย่างไรให้เด็กกล้ายกมือถามถ้าเขาเรียนแล้วไม่เข้าใจ และจะทำอย่างไรให้เด็กที่ไม่ตั้งใจเรียนกลับมาสนใจเนื้อหา

โลกใบที่สอง คือ โลกนอกห้องเรียน ครูตุ้มทุ่มเทให้โลกใบนี้อย่างมหาศาล โดยพยายามพานักเรียนไปทำกิจกรรมเรียนรู้นอกโรงเรียน-นอกห้องเรียนให้ได้มากและหลากหลาย ทั้งการพาเด็กไปปั่นจักรยานรณรงค์การลดใช้พลังงาน ทำสวน ปลูกผัก ฯลฯ สำหรับโลกใบนี้ ครูตุ้มทำมากกว่าสิบปีแล้ว

“อยากให้เด็กที่เรียนไม่เก่ง รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีตัวตน ถึงแม่ในห้องเรียนเขาอาจจะทุกข์ แต่นอกห้องต้องสุข”

ทว่าอุปสรรคสำคัญของครูตุ้มก็คือ ทำอย่างไรจึงจะเกิดกระบวนการที่จะช่วยลดทอนความทุกข์ของเด็กนักเรียนให้น้อยลงได้ เพราะภายใต้ระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ยังไม่สามารถเชื่อมโยงโลกทั้งสองเข้าด้วยกันได้ โลกทั้งสองใบนี้จึงเป็นปัญหาที่ครูตุ้มต้องแบกไว้เอง

“เคยคิดว่า หรือเราต้องออกไปทำศูนย์การเรียนรู้เลย เอาให้สุดโต่งไปเลย”
ครูตุ้มยิ้ม

ในเมื่อระบบไม่เอื้อ และติดอยู่ในกับดักตัวชี้วัดต่างๆ ทั้งคะแนนโอเน็ต

อยากให้เด็กที่เรียนไม่เก่ง
รู้สึกว่าคุณค่า มีตัวตน
ถึงแม้ในห้องเรียนเขาอาจจะทุกข์
แต่นอกห้องต้องสุข

ทั้งผลประเมินโรงเรียน ทั้งปัญหาสอนเนื้อหาไม่ทัน จึงทำให้ครูตุ่มไม่กล้าที่จะเชื่อมโยงโลกของกิจกรรมและโลกในห้องเรียนเข้าด้วยกัน และไม่สามารถทลายกำแพงแห่งความกลัวที่จะเอากิจกรรมต่างๆ มาใช้ในห้องเรียน

เชื่อมโลกได้ในก่อการครู

โครงการ ‘ก่อการครู’ เป็นทางออกหนึ่งที่เข้ามาช่วยให้โลกทั้งสองของครูตุ่มเชื่อมโยงกันได้จริง

นอกจากความคาดหวังในการหาวิธีเชื่อมโลกของตัวเองแล้ว สิ่งที่โครงการก่อการครูให้ครูตุ่มคือ ‘พลังงาน’

“เราได้รับพลังจากคนอื่น เหมือนไปเจอกับคนที่คุยกันรู้เรื่อง แล้วช่วยเสริมพลังกันและกัน”

ก่อการครูทำให้ได้เห็น ‘อาวุธ’ ที่ครูแต่ละคนมีติดตัว ครูตุ่มรู้สึกชื่นชมในความพยายามแลกเปลี่ยน ความพยายามส่งต่ออาวุธที่ต่างคนต่างมี ผลัดกันเติมสิ่งที่ขาด ช่วยถมในส่วนที่พร่อง

วิธีนี้ครูตุ่มบอกว่าทำให้เห็นตัวเองมากขึ้น ได้สำรวจตัวเองว่ายังต้องพัฒนา

ตรงไหนอีกบ้าง

“โครงการนี้ช่วยเติมความเป็นครูตั้งแต่โมดูลที่ 1 เพราะพาไปเห็นความหลากหลายของคนอื่น ได้เข้าใจตัวเอง เข้าใจคนอื่น เข้าใจโลก และได้นำมาใช้จริง เช่น การใช้กล้องถ่ายรูป นำรูปถ่ายมาเล่าเรื่อง”

ใน ‘ห้องเรียนสร้างสรรค์’ ของโครงการก่อการครูที่ครูตุ้มได้เข้าไปหาความรู้ สิ่งที่ได้เรียนและได้รับประโยชน์เต็มๆ คือ ความรู้ในกระบวนการถ่ายภาพและการนำภาพเหล่านั้นมาถ่ายทอดเป็นเรื่องเล่า

ครูตุ้มเล่าย้อนถึงวันนั้นให้ฟังว่า “เราถ่ายภาพรอยเท้าของตัวเองที่เปื้อนขณะเดินเข้ามาในตึกธรรมศาสตร์ จากนั้นก็เอารูปที่ถ่ายได้มาสื่อสารกับเพื่อนครูในห้อง โดยเล่าให้เป็นเรื่องสั้นประมาณว่า ‘บางคนอาจจะตั้งใจว่าฝนตก แต่แม่บ้านอาจจะเศร้าใจ เพราะต้องทำความสะอาด’ เปรียบเทียบให้เห็นว่าอย่างน้อยๆ โลกใบเดียวกันนี่ก็มีสองมุม

“วันนั้นเรารู้สึกว่า ขณะที่เรากำลังเล่าเรื่องจากภาพ มันมีพลังอะไรบางอย่างเกิดขึ้น เลยเอามาปรับใช้ในรายวิชาสิ่งแวดล้อม อย่างกิจกรรมปั่นจักรยาน เราก็โยนโจทย์ให้เด็กฝึกถ่ายภาพสิ่งที่อยู่ข้างทางแล้วนำกลับมาถ่ายทอดให้เพื่อนฟัง”

แน่นอนว่า จุดประสงค์คือการได้ทำกิจกรรมนอกห้องเรียน แต่ผลลัพธ์ที่ตามมาก็คือ การฝึกวิธีสื่อสาร เปิดความสร้างสรรค์ ฝึกให้เด็กหาธีมหรือแก่นของเรื่อง ไปจนถึงการสร้างเป็นภาพยนตร์สั้นหรือสื่อสร้างสรรค์ที่สะท้อนจิตสำนึกของเด็กๆ ออกมา

แม้ความรู้จากห้องเรียนสร้างสรรค์ในโครงการก่อการครู อาจไม่ได้ใช้ในวิชาเคมีมากนัก แต่กลับเอามาใช้ในสิ่งแวดล้อมศึกษาได้เป็นอย่างดี ผ่านการเล่าด้วยภาพ ไม่ว่าจะเป็ภาพถ่ายนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว

จนถึงวันนี้ ครูตุ้มพาเด็กทำหนังสือไปแล้ว 3 เรื่องแล้ว

หนึ่งในนั้นคือ ‘สารคดีสั้นที่บ้านฉัน’ ให้เด็กๆ เล่าเรื่องของตัวเอง เพราะในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เกษตรกรใช้ยาฆ่าหญ้าจำนวนมาก แต่มีหมู่บ้านสั้นจี่เพียงแห่งเดียวที่ไม่ใช้สารเคมีร้ายแรงทุกชนิด

“ครูตุ้มพาเด็กๆ เหมารถเข้าไปลงพื้นที่จริง ให้เด็กออกไปเรียนรู้ โดยเข้าไปสอบถามข้อมูลต่างๆ จากชาวบ้าน จากนั้นกลับมากำหนดธีม วางพล็อต และลงมือถ่ายทำ โดยครูตุ้มจะชวนถอดบทเรียนทุกครั้งว่า ‘อยากจะเล่าอะไร ทำไปเพื่ออะไร

ต้องการสื่อถึงอะไร ทำไปแล้วคืออย่างที่คิดไว้ไหม’ ซึ่งเป็นพลังที่ทำให้พวกเขาฝึกให้คิดวิเคราะห์แบบเนียนๆ”

อีกหนึ่งห้องเรียนที่ครูตุ้มได้เข้าร่วม คือ ‘ห้องเรียนออกแบบเกมเพื่อการเรียนรู้’ ที่นี้ครูตุ้มได้ทำความรู้จักกับบอร์ดเกมเป็นครั้งแรก

ก่อนหน้านั้นความสัมพันธ์ระหว่างครูตุ้มและบอร์ดเกมคือคนแปลกหน้าระหว่างกัน ‘ไม่ว่ามันคืออะไร เอาไปใช้สร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร

“แต่พอได้เรียน มันสนุกมาก ในใจคิดว่าต้องได้เอาไปใช้แน่ๆ” และครูตุ้มก็ได้เอาบอร์ดเกมไปใช้ในคาบเรียนจริง ยิ่งในวิชายากๆ อย่างเคมี เมื่อก่อนครูตุ้มสอนนักเรียนเรียนโดยการท่องจำตารางธาตุ แต่พอได้เรียนรู้บอร์ดเกม ครูตุ้มจึงลองให้เด็กช่วยกันออกแบบเกมขึ้นมา จุดประสงค์คือเพื่อโลละวิธีเรียนแบบเดิมๆ ให้น้อยลง

ยกตัวอย่างชัดๆ ในคาบเรียนชั้น ม.4 เด็กกลุ่มหนึ่งช่วยกันคิดเกม ‘ลูกเต๋าตารางธาตุ’ วิธีเล่นคือผลัดกันโยนลูกเต๋าแล้วทายว่าเลขที่หงายขึ้นมา นั้น เป็นเลขอะตอมของธาตุตัวใด หมู่ไหน ตามตารางธาตุ แม้วิธีท่องจำกับเล่นเกมจะได้ผลลัพธ์เหมือนกัน คือเด็กได้ความรู้ แต่วิธีสอนผ่านเกมก็ทำให้เด็กมีความสุขมากกว่าอย่างเห็นได้ชัด

“นี่เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่นำไปใช้ได้จริง เด็กกับครูก็มีส่วนร่วมออกแบบเกมด้วยกัน เด็กสนุกเพราะเขาได้ขยับร่างกาย ส่วนเราก็กำหนดที่ครูด้วยการสอดแทรกเนื้อหาเข้าไปในเกม” ครูตุ้มบอก

หัวใจหลักของแต่ละห้องเรียนที่ได้เข้าอบรมกับก่อการครูในครั้งนั้น ทำให้ครูตุ้มได้ย้อนกลับมาตั้งหลักใหม่ว่า จากนี้ไปจะต้องดึงเด็กเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการเรียนรู้ให้มากขึ้น

“บางครั้งครูออกแบบกิจกรรม แต่เอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง อย่างบอร์ดเกม คิดเอง สร้างเอง ลงมือเล่นเอง ไม่ได้เชื่อมโยงความรู้กับเกม ไม่เอามาผนวกกัน ครูก็จะสนุกอยู่คนเดียว (หัวเราะ)”

ครูตัวเล็กหัวใจใหญ่

“ก่อนที่จะเป็น Eco School โรงเรียนมีปัญหาเรื่องขยะ เด็กไม่แยกขยะ ไม่

ทำอะไรเลย เราารู้สึกว่านั่งอยู่ท่ามกลางกองขยะแบบนี้ไม่ไหวแล้ว จึงเอาความเป็นครูสิ่งแวดล้อมนี้แหละเข้ามาคลี่คลายปัญหา”

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ได้บ้าง ไม่ได้บ้าง และหลายๆ ครั้งครูก็อ่อนแอและเยียวยาจิตใจตัวเองไม่ได้ ในเมื่อความยืดหยุ่นและความไม่จริงจังของระบบโรงเรียนกลายเป็นปัญหา จนถึงขั้นอธิษฐานขอทางออกกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

“แม้ว่าจะเพิ่งย้ายมาและพลังเรานั้นเยอะมากๆ แต่ครูท่านอื่นๆ ไม่ได้คิดหรือมองไปในแง่ นั้น มีปัญหาบางอย่างที่ทำให้จิตตก บางคนคิดว่าพลังของเราที่ทุ่มทำลงไปเพราะอยากได้ความดีความชอบ เราก็พยายามลืมนั้นไป เอาความทุกข์ขมขื่นไร้เซเคลใหม่ ไม่เอากลับมาใช้ซ้ำ”

ด้วยความเป็นคนแอกทีฟชอบทำนู่นทำนี่ ยิ่งเป็น Eco School ด้วยแล้ว ครูตุ้มมีงานที่ต้องทำมากมายเพื่อรักษามาตรฐานไว้ให้ได้และเพื่อให้ผ่านการประเมินที่มีเข้ามาเป็นระยะๆ แต่ปัญหากลายเป็นว่าครูตุ้มขับเคลื่อนอยู่คนเดียว เกิดเป็นความเหนื่อยกาย ท้อแท้ แต่ก็พยายามไม่เก็บมาเป็นอุปสรรค ถึงแม้จะรู้สึก ‘ตัวเล็กมากๆ’ ก็ตาม

“จิตสำนึกปลุกยาก็สุด แต่ตายง่ายที่สุด” ครูตุ้มบอก

ถึงแม้จะเหนื่อยกาย แต่ใจต้องไปต่อ ครูตุ้มพยายามค้นหาวิธีการปลูกจิตสำนึกด้านงานสิ่งแวดล้อมให้เด็ก โดยผ่านการทำกิจกรรมในโครงการ

คุณธรรม มีทั้งจัดอบรมนักเรียนชั้น ม.1-6 และที่สำคัญครูทุ่มเอารูปแบบกระบวนการจากโครงการก่อการครูมาเป็นต้นแบบในการทำกิจกรรมต่างๆ จนเด็กบอกว่า สนุก และไม่คิดว่าค่ายคุณธรรมจะได้เล่นเกมหรือได้ทำอะไรแบบนี้

“เราก็เอาปัญหาในโรงเรียนมาพูดตะล่อม จนเด็กเห็นประเด็นที่จะไปแก้ไข ส่วนใหญ่เราจะเน้นให้เด็กๆ จัดการเรื่องขยะ เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวและทำไม่ยาก”

นอกจากเป็นหัวหน้าครูสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ครูดูงานส่วนคุณธรรมด้วย ซึ่งแพลนต่อไปในเทอมหน้า ครูทุ่มบอกว่าอยากใช้วิธีการเจริญสติเข้ามาช่วยดูแลใจเด็ก

“พอเลิกแถวหลังเคารพธงชาติเสร็จ เด็กเหมือนมดแตกรัง” ครูทุ่มบอก

“อยากเอาการตีระฆัง 14 จังหวะ เข้ามาฝึกให้นักเรียนรู้จักกรอ รอเพื่อนๆ คนอื่นกำลังเลิกแถว ค่อยๆ เดินไปที่ละแถว ให้เขาสงบจากภายใน ดับความเจียวจ้าว ครูจะได้ไม่ได้อดตอมมาเกรี้ยวกราด คอยจัดแถว ดุด่า จนทั้งครูและเด็กไม่ยอมทำกิจกรรมหน้าแถว พอเด็กไม่ชอบการเข้าแถว ปัญหาต่อมาคือนักเรียนจะมาโรงเรียนสาย

“อยากให้ระบบโรงเรียนเปลี่ยนไปในรูปแบบของ soft power มากขึ้น ให้เด็กฝึกคิดได้เอง กำกับดูแลกันเอง โดยที่ไม่ต้องให้ครูมาคอยสั่งซ้ายหัน ขวาหัน ทุกขั้นตอน เรียกสติให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวตั้งแต่ช่วงเช้า จะได้มีสมาธิพร้อมเรียนในคาบต่อไปด้วย” นี่คือนั่งในลักษณะงานของโครงการจริยธรรม คุณธรรมที่ครูทุ่มรับผิดชอบ

หรืออีกปัญหาโลกแตกของทุกๆ โรงเรียน คือ การแต่งกายไม่เรียบร้อย โดยเด็กผู้ชายมักปล่อยชายเสื้อออกนอกกางเกงทั้งวัน

“การที่เด็กทำแบบนี้ เพราะเขาคิดว่ามันเป็นเรื่องเล็ก ไม่มีใครว่า แต่ครูทุ่มเห็นแล้วปล่อยไปไม่ได้ ต้องเข้าไปบอกด้วยประโยคที่เล่นที่จริงทุกครั้ง ‘เอาเสื้อเข้าเถอะ มันจะหล่นมากเลย’ ในใจเขาคงคิดแหละว่าทำไมครูคนนี่ถึงจุกจิกจุ่นวายอยู่คนเดียว” ครูทุ่มอธิบาย

แล้วทำไมถึงปล่อยเด็กไปไม่ได้ - เราถาม?

“จริงๆ ก็ปล่อยไปได้ ทำเป็นหลับหูหลับตาไป แต่ครูก็ไม่เข้าใจตัวเองเหมือนกันว่าทำไมเราถึงทำแบบนี้ไม่ได้ ปล่อยไม่ได้ ดังนั้นถ้าเราทำให้ระบบสามารถสร้างความคิดให้เขารู้สึกว่า เขาต้องแต่งตัวเรียบร้อยด้วยตัวเอง เอาเสื้อ

เข้าในทางเองด้วยตัวเอง มันน่าจะดีกว่า”

นอกจากการเจริญสติ 14 จังหวะด้วยวิธีที่ระมัดระวังแล้ว ไอเดียต่อไปที่ครูตุ้มอยากเล่นอยากลองโดยใช้ในวิชาคุณธรรมจริยธรรมคือ การพาเด็กทำกิจกรรมนอกห้องเรียน

“ยิ่งนอกห้องเรียน ยิ่งสัมผัสเขาได้อีกเยอะ” ครูตุ้มชี้ไปที่หย่อมหญ้าเล็กๆ หน้าห้องเรียนสิ่งแวดล้อม ครูบอกว่านี่คือผลงานของครูและนักเรียนที่ช่วยกันปลูก นอกจากช่วยเติมความมีชีวิตชีวาให้โรงเรียนแล้ว ยังเป็นกิจกรรมนอกห้องเรียนที่ทำให้เด็กๆ สนุกสนานไปกับมัน

“เด็กๆ หลายคนตั้งใจปลูกมาก บางคนอาสาช่วยถึงขั้นขับรถไถจากบ้านมาก็มี การขนดิน ขนทราย หรือพาไปปั่นจักรยาน ทำให้ครูได้ใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์มากกว่าในห้องเรียน”

ที่สำคัญสุดๆ กิจกรรมกลางแจ้งกลางแจ้งแบบนี้ ทำให้ครูตุ้มเห็นเด็กในมุมอื่นที่ไม่เคยเห็นมาก่อน

“แค่เราจำชื่อเล่นเขาได้ และเรียกชื่อเขาขณะขนดิน ขนทราย เด็กๆ ก็ดูมีความสุขมากแล้ว ต่างจากนั่งเรียนในห้องมากนะ”

การที่ครูและนักเรียนได้เรียนรู้ด้วยกันผ่านกิจกรรมที่ไม่ใช่แค่นั่งอ่านสไลด์นั่งท่องหนังสือ จะช่วยทำให้เห็นเจตคติของเด็กๆ ที่มีต่อครูเปลี่ยนไป

“ครูเองก็เปลี่ยนด้วย เรามองเขาอย่างธรรมดา ไม่มีเรื่องของผลการเรียนมา

เป็นกรอบ มีแต่พื้นที่ให้เล่นสนุก

สำหรับครูตุ้มอาจจะไม่มีตัวชี้วัดที่เป็นตัวเลขชัดๆ เพราะพยายามบูรณาการหลักสูตรมาตั้งแต่แรก ตัวชี้วัดมีแค่ไม่ให้ขาดตกบกพร่องในเนื้อหาวิชา ยังคงยึดเอาตัวเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งครูตุ้มยอมรับว่าตัวเองยังตรึงอยู่ ถึงแม้จะมีไอเดียพาให้เด็กเล่นเกมหรือทำกระบวนการต่างๆ มากมาย แต่ก็ยังคงมีความกลัวสอนไม่ทันตามเวลาอยู่ เพราะมีเกณฑ์ชี้วัดต่างๆ ที่เป็นกรอบ ถึงครูจะออกแบบเองได้ก็ทำได้ไม่เต็มที่ เช่น การดูผลสอบโอเน็ตเพื่อประเมินอันดับของโรงเรียน ดังนั้น ครูตุ้มจึงต้องสมดุลน้ำหนักในการใส่กิจกรรมให้ได้มากที่สุด หากกลัวสอนไม่ทันก็ต้องจำยอมสอนเนื้อหาตามสไลด์ ตามตำรา แบบเดิมๆ อยู่บ้าง

มาตรวัดจากแววตา บอกได้ว่า 'เรามาถูกทางแล้ว'

แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าการเอากระบวนการนอกห้องเรียนต่างๆ เข้ามาปรับใช้
ในการสอน เป็นสิ่งที่มาถูกทางแล้ว?

ครูตุ้มตอบว่า หนึ่ง วัดจากชิ้นงาน เช่น การเริ่มบทเรียนเทอมสอง ครูตุ้มจะให้นักเรียนสะท้อนว่า เทอมแรกที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ให้แต่ละคนเขียนออกมาว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง มีข้อดีหรือเสียอย่างไร แล้วถ้าไม่ได้เรียนกับครู จะเป็นอะไรไหม

สอง วัดจากการบ้านที่มอบหมายให้ แต่การบ้านแบบครูตุ้มไม่ใช่การท่องหนังสือ

“ให้เขาจับต้องได้มากที่สุด ให้รู้ว่าเคมีอยู่ตรงไหนในชีวิตของเขา”

ในคาบเคมีที่เต็มไปด้วยสูตรและสมการยุ่งยาก ครูตุ้มให้เด็กไปดูสารคดีกัมมันตภาพรังสีจากเหตุการณ์โรงไฟฟ้าเซอร์โนบีลระเบิด แล้วให้ถอดบทเรียนว่าเขาเห็นและได้อะไรบ้างจากสารคดีเรื่องนั้น

ยิ่งในกาฬสินธุ์เป็นพื้นที่ที่มีแนวโน้มว่าจะก่อตั้งโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ คำถามของครูตุ้มคือ แล้วนักเรียนในฐานะคนรุ่นใหม่ที่จะเติบโตขึ้น มีภูมิคุ้มกันทางความคิดเพียงพอหรือยัง?

“ครูไม่ได้ฉีดวัคซีนต่อต้านให้เด็กไม่เอาโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ แต่ในเมื่อเราเรียน

วิชาเคมีมาแล้ว คุณจะบอกข้อมูลญาติพี่น้องหรือคนในครอบครัวได้ไหมว่า การเอาหรือไม่เอาโรงไฟฟ้านิวเคลียร์มีผลอย่างไร ครูเคมีไม่ใช่คนบอก แต่เป็นเขาเองต่างหากที่จะเป็นคนตัดสินใจจากการเรียนรู้ผ่านโลก ผ่านสิ่งที่ครูแนะนำ หรือข้อมูลในโลกอินเทอร์เน็ต จนตกผลึกได้ด้วยตัวเอง”

นอกจากสร้างความใกล้ชิด สิ่งที่ครูทุ่มให้ความสำคัญไม่แพ้กัน คือความสุขของเด็ก

สิ่งที่สัมผัสได้ ครูทุ่มไม่ได้ทำหน้าที่เพียงครูผู้สอนหนังสือตามตำราเรียน

5 วันในหนึ่งสัปดาห์ที่ครูทุ่มมาทำงานตามเวลาราชการ ครูทุ่มทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ ไปจนถึงกำลังทรัพย์ โดยหวังผลตอบแทนเพียงแค่ว่า “แววตาของเด็กนักเรียนจะเป็นเส้นวัดความสำเร็จของครู” ทำให้ครูทุ่มย้อนภาพกลับไปในวันที่ตัวเองตัดสินใจมาเป็นครู ครูทุ่มก็เคยเป็นเด็กที่มีความสุขในห้องเรียนมาก่อน ก่อนที่ทุกอย่างจะค่อยๆ ฝอลงเมื่อโตขึ้น – ครูทุ่มไม่อยากให้เป็นเช่นนั้น

ปฏิเสธไม่ได้ว่านอกจากบทเรียนและเนื้อหา ‘ตัวครู’ คือผู้ที่มอบคุณค่าสำคัญที่ทำให้เด็กอยากเรียนหรือไม่อยากเรียนหนังสือ แต่จะทำอย่างไรให้เด็กไม่ยึดติดกับตัวครู ถ้าวันหนึ่งครูต้องลาออกหรือย้ายไปสอนที่อื่น เขาต้องมีความสุขกับการเรียนด้วยตัวเองให้ได้

“โจทย์นี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจ ต้องอาศัยกระบวนการ ถ้าสมมุติเรามีกระบวนการอะไรสักอย่างทำหน้าที่เป็นแกนกลาง ให้ครูคนอื่นๆ ได้เข้ามาเล่นกับเด็ก ได้นำไปใช้สอนในรุ่นต่อไป ก็น่าจะดีกว่าการยึดติดกับตัวบุคคล” ครูทุ่มบอก

เท่าที่ผ่านมา ครูทุ่มสังเกตเห็นว่า เพื่อนครูหลายคนดูสนใจกระบวนการที่ครูทุ่มพยายามสร้างขึ้น เวลาพาเด็กไปเล่นกิจกรรมกลางแจ้ง ครูฝึกสอนหรือเพื่อนครูอื่นๆ มักจะเข้ามาถามถึงสิ่งที่กำลังทำอยู่ ถือเป็นสัญญาณดีที่เกิดขึ้นและเป็นภาพที่ครูทุ่มฝันให้เกิดขึ้นจริงมาโดยตลอด

“เราเป็นครูที่เคยสนุกอยู่คนเดียว พอเรามีของ เราก็อยากปล่อยของใส่เด็ก โดยที่ไม่รู้ว่าเด็กจะอ้วกไหม เด็กจะอยากรับไหม แต่วันนี้ผ่านไป 20 ปี เราเปลี่ยนตัวเองจากจุดนั้น กลายเป็นครูที่พาเด็กมาสนุกด้วยกันได้แล้ว ครูท่านอื่นๆ ก็ต้องทำได้” ครูทุ่มทิ้งท้าย

โลกนี้ต้องมีครูแนะแนว

อาจเป็นเพราะแผนที่ประเทศไทยที่อยู่หลังสมุดเรียน เป็นเหตุให้เส้นทางชีวิตของ ‘โปปัย’ หญิงสาวชาวอยุธยา พลิกผันจนกลายเป็นครูแนะแนว...

‘ครูโปปัย’ หรือ ‘ครูป๊าย’ วรีย สืบสมุท ครูแนะแนววัย 35 ของเด็กๆ โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม บอกว่าทั้งชีวิตไม่เคยมีความคิดอยากเป็นครูมาก่อนเลย แต่จับพลัดจับผลูได้เข้าไปเรียนต่อในสาขาจิตวิทยาแนะแนว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ส่วนเหตุผลที่เลือกเรียนที่นี่ก็เพียงเพราะต้องการเลี่ยงมหาวิทยาลัยแถวๆ บ้านเท่านั้น บวกกับเคยใช้นิ้วมีอวดระยะทางในแผนที่ประเทศไทยหลังสมุดแบบเรียนสมัยมัธยม คำนวณได้ว่าจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาบ้านเกิด อยู่ห่างจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์แค่คืบเดียว จึงไม่ลังเลที่จะสอบเข้าเรียนที่นั่น

กว่าจะรู้ว่า ระยะทางจริงจากอยุธยาไปปัตตานีอยู่ที่ 1,133.6 กิโลเมตร ครูป๊ายก็กลับตัวไม่ทันเสียแล้ว

“ตอนเห็นในสมุดแผนที่คือมันใกล้มากเลยนะ คีบเดียวเอง แต่พอรู้ว่าต้องนั่งรถไฟ 20 ชั่วโมง ซ็อกไปเลย ไม่รู้ตอนนั้นคิดอะไรอยู่ถึงเลือก (หัวเราะ)”

แต่ใครจะรู้ว่าระหว่างทาง 20 ชั่วโมง ช่วงเวลาที่แสนยาวนานในวันนั้น ทำให้ครูปุ๋ยเริ่มค่อยๆ ตกตะกอนที่ละนิด ถึงสิ่งที่ต้องเจอข้างหน้า

ในเมื่อถอยไม่ได้...

“ก็เอวาะ ต้องอยู่ให้ได้ เราต้องรอด ถ้ากลับไปคือไม่มีที่เรียน ต้องไปเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏหรือไม่ก็ต้องรอคิว (ฟอสซิล [สแลง] หมายถึง กลับมาเรียนซ้ำชั้น) ซึ่งรอไม่ได้ เพื่อนคนอื่นๆ เขายังอยู่ได้ แล้วทำไมเราจะอยู่ไม่ได้”

20 กว่าปีผ่านไป ทุกวันนี้ครูปุ๋ยกลายเป็นครูแนะแนวเต็มตัว

ไม่รู้ว่ามันเป็นเพราะแผนที่หลังสมุดเล่มนั้นหรือโชคชะตา ที่ช่วยเปิดประตูความเป็น ‘ครู’ ของครูปุ๋ยให้เริ่มต้นขึ้น

ทำไมต้องเป็นครูแนะแนว

ย้อนกลับไปสมัยครูปุ๋ยยังเป็นนักเรียน เมื่อถึงคาบแนะแนวที่ไร นั่นหมายถึงคาบอิสระ

“วิชาแนะแนว เรานอนหลับตลอด เพราะเหมือนเป็นคาบว่าง ไม่มีอะไรทำ และไม่รู้ว่าวิชานี้มันสอนอะไร (วะ) ครูแนะแนวก็ดูว่างๆ ด้วย ไม่เห็นสอนอะไรเลย”

เมื่อว่าง เด็กหญิงปุ๋ยซึ่งสงสัยจึงเกิดคำถามตามมาว่า จริงๆ แล้วในคาบแนะแนว เด็กต้องเรียนรู้อะไร นี่จึงเป็นเหตุผลหลักที่ครูปุ๋ยเลือกเรียนในสาขานี้

เริ่มต้นจากความสงสัย แต่พอได้มาเรียนจริงๆ พบว่า “เราคิดผิดไปมาก (หัวเราะ)”

พอเขยิบเข้าสู่ช่วงฝึกสอน ยิ่งเหนื่อย ครูปุ๋ยเคยฝึกสอนที่โรงเรียนสาธิต มศว. ประสานมิตร ตอนนั้นนักศึกษาสาวไม่รู้เลยว่าชีวิตการเป็นครูจะเหนื่อยขนาดนี้ คำว่า ‘ว่าง’ คืออะไร ไม่มีเลยสักคาบ

อาจด้วยนโยบายและหลักสูตรของโรงเรียนด้วย หัวหน้าครูแนะแนวจึงไม่เคยปล่อยให้เด็กว่าง เรื่องทั้งคาบยังไม่ต้องพูดถึง สิ่งที่ต้องทำการบ้านอย่างหนักคือ

การเตรียมแผนการสอนอย่างเข้มข้น และเรียนรู้วิธีการสอนกับครูพี่เลี้ยงซึ่งคอยประกบอย่างใกล้ชิด ถ่ายทอดเทคนิคต่างๆ เพื่อให้เด็กอยากเรียน อยากเข้าหาครู โดยที่เด็กไม่รู้สึกรู้ว่า วิชาแฉะแฉะจะเป็นคาบว่างหรือสอนด้วยครูที่หน้าเบื่อ

นอกจากประสบการณ์เต็มกระเป๋า การฝึกสอนในครั้งนั้นทำให้ครูปุ๋ยได้ใกล้ชิดเด็กมากขึ้น ได้เรียนรู้ธรรมชาติของเด็กๆ แต่ดูเหมือนว่าประโยชน์และข้อดีเหล่านี้จะไม่มากพอที่จะซื้อใจครูปุ๋ยให้เป็นครูต่อได้

เมื่อเรียนจบ ครูปุ๋ยเลือกไปทำงานด้านการตลาดในบริษัทเอกชน เพราะอยากหาประสบการณ์อะไรใหม่ๆ แต่พอทำไปได้สักพัก ระบบงานออฟฟิศกลับทำให้รู้สึกเบื่อ อยู่กับเนื้องานจำเจ ทำซ้ำแบบเดิมวนไปทุกวัน ครูปุ๋ยจึงเบนเข็มกลับมาลงเรือลำเดิม

“อย่างน้อยการเป็นครูก็อาจจะมีอะไรใหม่ๆ ให้ได้เรียนรู้”

เธอตัดสินใจสมัครเข้าไปเป็นครูแฉะแฉะและสอบบรรจุได้เป็นครูอัตราจ้างที่โรงเรียนโยธินบำรุง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเวลา 2 ปี

ก่อนโยกย้ายมาสอนแฉะแฉะนักเรียนชั้น ม.1-6 ที่โรงเรียนห้วยด้อนพิทยาคม จังหวัดชัยภูมิ นานถึง 5 ปี จนเมื่อปี 2557 ที่ผ่านมามีครูปุ๋ยตัดสินใจย้ายมาเป็นครูแฉะแฉะโรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง เพื่อจะได้กลับมาดูแลครอบครัวสะดวกขึ้น

ครูผู้เป็นนักเรียนตลอดชีวิต

ราว 6 ปีที่แล้ว ที่โรงเรียนห้วยด้อนพิทยาคม จังหวัดชัยภูมิ หนึ่งในโรงเรียนที่ครูปุ๋ยเคยเข้าบรรจุ เป็นโรงเรียนเล็กๆ ประจำตำบลที่ไม่เคยมีครูแฉะแฉะมาก่อน จึงเป็นเหตุผลหลักที่โรงเรียนแห่งนี้มองหาและรับสมัครตำแหน่งครูแฉะแฉะ ปัจจัยสำคัญอีกอย่างที่ครูปุ๋ยมาทราบภายหลัง นั่นคือ การที่ผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งนี้ จบปริญญาเอกด้านจิตวิทยาแฉะแฉะมาโดยตรง เขาจึงเห็นความสำคัญของ ‘วิชาแฉะแฉะ’ ครูปุ๋ยบอกได้เต็มปากเต็มคำเลยว่า ตัวเองโชคดีมากที่ได้มาเริ่มสอนที่นี่

“ก่อนที่ปุ๋ยจะได้สอนนักเรียน ปุ๋ยต้องไปนั่งเรียนกับเด็กก่อน” ครูปุ๋ยเล่าถึงวันแรกๆ ในโรงเรียน

เด็กในห้องท้ายๆ เขารู้ว่า
เขาเรียนได้เท่านี้ เขาอยากเป็น
ช่างยนต์ ช่างไฟ อยากเรียน
ในสิ่งที่จะประกอบอาชีพได้
แต่ถ้าเป็นห้องเรียนระดับต้นๆ
เป็นอารมณ์แบบว่า ฉันจะเป็นหมอ
เพราะฉันได้เกรดสูง ฉันจะต้อง
เป็นแบบนี้ได้ แต่พอเอาเข้าจริงๆ
มันไม่ได้เป็นไปตามบุคลิกที่เขาเป็น

วันนั้น ครูบ๊วยนั่งเรียนพร้อมกับเด็กๆ ในคาบวิชาแนะแนวที่ผู้อำนวยการโรงเรียนรับหน้าที่เป็นคนสอน

ก่อนจะเริ่มเข้าเนื้อหา สิ่งที่ครูบ๊วยสังเกตเห็นตั้งแต่แรกคือ วิธีการเข้าหาและถามข้อมูลเรื่องโน้นเรื่องนี่จากเด็กๆ อย่างเป็นทางการของผู้อำนวยการ

“นี่เป็นหัวใจของการแนะแนวตามหลักจิตวิทยา ครูจะต้องทำให้เด็กไม่รู้สึกอึดอัด ให้เขารู้สึกสบายๆ ไม่ใช่วิธีแบบจุ่ม”

การเริ่มสอนในทุกๆ คาบ ผอ. มักเปิดบทสนทนาด้วยการคุยเรื่องสัพเพเหระก่อน เช่น เป็นอย่างไร เรียนสนุกไหม ไม่เห็นค่อยเรียนเลย ครูสอนเป็นอย่างไรบ้าง

“คุยเรื่องอื่นก่อนแล้วค่อยๆ ไหลไปเรื่อยๆ สุดท้ายเด็กก็หลุดพูดข้อมูลที่เขาคิดออกมาเอง โดยที่เขาไม่รู้ตัว”

ครูบ๊วยต้องไปนั่งเรียนเป็นเด็กอยู่แบบนั้นอยู่เกือบๆ ครึ่งเทอม หรือประมาณ 2 เดือน กว่าจะได้ลงมือสอนเอง

เมื่อ ผอ. วางใจให้สอนเอง สิ่งที่ครูบ๊วยสัมผัสได้และพบว่าเป็นโจทย์ยาก คือ ความเชื่อมั่นของตัวครูกับผู้ปกครอง ครูบ๊วยบอกว่า เด็กที่นั่นเรียนเก่ง แต่ที่ขาดคือโอกาส เพราะฉะนั้นโจทย์ใหญ่ที่ครูแนะแนวต้องทำคือ “จะบอกพ่อแม่เขายังไงว่าลูกอยากเรียนแบบนี้” โดยมีปัจจัยเรื่องเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง

ความท้าทายต่อมาคือ ครูบ๊วยจะทำให้ผู้ปกครองเชื่อใจและเชื่อมั่นครูแนะแนวหน้าใหม่คนนี้ได้ไหม นี่เป็นโจทย์ปัญหาที่ครูบ๊วยต้องแก้ให้ได้

เล่าย้อนไปถึงตอนนั้น การเป็นครูแนะแนวในโรงเรียนประจำตำบลมีรายละเอียดปลีกย่อยที่ต้องดูแลมากมาย ยกตัวอย่างที่จังหวัดชัยภูมิ ด้วยฐานะทางบ้านของเด็กๆ ในโรงเรียนไม่ค่อยดีนัก แต่การเดินทางมาโรงเรียนก็สร้างความลำบากให้เด็กบางคนแล้ว ดังนั้น ในสมการปัญหานี้ครูในฐานะผู้แนะแนวจะมีส่วนช่วยแก้อย่างไร เพื่อให้เด็กรู้สึกอยากมาโรงเรียนด้วยตัวเองและพ่อแม่ของพวกเขาเข้าใจด้วย

“โชคคืออย่างหนึ่งที่โรงเรียนเห็นความสำคัญ เขาจะเอาเด็ก ม.6 มากินนอนที่โรงเรียน เพราะตอนเย็นครูจะได้ตัวหนังสือให้” ครูบ๊วยเล่า “แต่ครูไม่ได้คำตอบแทนเพิ่มนะ ครูจะต้องตีเด็กจนถึงทุ้มหนึ่ง แล้วหลังจากนั้นครูก็ต้องนั่งอยู่กับเด็กจนถึงเที่ยงคืน เพื่อเป็นการบังคับเขาให้อ่านหนังสือ”

ครูบ๊วยเริ่มต้นแก้โจทย์นี้กับเด็กๆ ก่อน โดยทำให้เห็นว่าคุรุทุ่มเทและพร้อม

สนับสนุนเขาอย่างเต็มที่ ส่วนเด็กบางคนที่ไม่เห็นวิชาการ ครูปุ๊ก็ไม่ได้ทอดทิ้ง แต่จะช่วยให้เด็กค้นหาความถนัดด้านอื่นๆ ของตัวเอง

“ถ้าเด็กถนัดดนตรีก็ผลักดันให้ไปอยู่วงดนตรี ถ้าดนตรีไม่เอา เรียนไม่เอา ก็เน้นไปทางอาชีพ งานช่าง อะไรแบบนี้”

การที่ครูจะสร้างความเชื่อมั่น ต้องทำให้เด็กเชื่อให้ได้ก่อนว่า ครูใส่ใจเขา

“เมื่อเขามั่นใจ เขาก็จะไปเล่าให้พ่อแม่ฟัง ว่าเขาเรียนได้ ทำได้ แล้วเสียงจากพ่อแม่ก็จะสะท้อนกลับมาเอง”

อีกหนึ่งวิธีง่ายๆ ที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในตัวครู นั่นคือการ ‘เช็กชื่อ’

เรื่องนี้ผู้อำนวยการไม่ได้สอนไว้ แต่ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง แล้วครูปุ๊ก็จดจำ มาใช้กับเด็กๆ

“เมื่อก่อนไม่เข้าใจว่าทำไมจะต้องเช็กชื่อ เราแอนตี้ด้วยซ้ำกับอะไรเล็กๆ น้อยๆ แบบนี้ แต่จริงๆ แล้วการเช็กชื่อทำให้เราจำเด็กคนนั้นได้ แล้วยังมีผลต่อวิชาแนะแนว ถ้าเราจำเด็กคนนั้นได้ จำสัญลักษณ์ จำเอกลักษณ์เขาได้ ก็จะทำให้จำได้ว่าลักษณะครอบครัวและเรื่องอื่นๆ ของเด็กคนนั้นเป็นอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลประกอบให้เราวางแผนร่วมกับเขาเรื่องการเรียนต่อได้”

ดังนั้น ไม่ว่าครูปุ๊จะย้ายไปสอนที่ไหน เทคนิคเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้จึงกลายเป็นอาวุธติดตัวไปใช้ประกอบการสอนทุกครั้ง

ครูแนะแนว ไม่ใช่ใครก็ได้

ครูปุ๋ยไม่ปฏิเสธประโยคที่ว่า “ไม่ว่าครูวิชาไหนก็สอนแนะแนวได้” แต่ครูแบบไหนมากกว่าที่จะสอนแนะแนวได้ดี

สำหรับครูปุ๋ย ความยากไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาวิชา แต่เป็นการทำความเข้าใจเด็กแต่ละห้องมากกว่า เพราะคาแรคเตอร์ของเด็กแต่ละห้องต่างกันมหาศาล ไล่ตั้งแต่เด็กเรียนเก่ง เด็กห้องคิง เด็กปานกลาง ไปจนถึงห้องที่ไม่เน้นวิชาการเลย หน้าที่ของครูแนะแนวคือการปรับโฉมให้ได้กับความหลากหลายเหล่านี้

สิ่งหนึ่งที่ครูปุ๋ยสังเกตเห็นคือ เด็กห้องต้นๆ หรือเด็กที่ผลการเรียนดี มักไม่รู้จักรักตัวเอง กลับกันกับเด็กห้องท้ายที่รู้ตัวเองมากกว่า

“เพราะเด็กในห้องท้ายๆ เขารู้ว่า เขาเรียนได้เท่านี้ เขาอยากเป็นช่างยนต์ ช่างไฟ อยากเรียนในสิ่งที่จะประกอบอาชีพได้ แต่ถ้าเป็นห้องเรียนระดับต้นๆ เป็นอารมณ์แบบว่า ฉันจะเป็นหมอ เพราะฉันได้เกรดสูง ฉันจะต้องเป็นแบบนี้ได้ แต่พอเอาเข้าจริงๆ มันไม่ได้เป็นไปตามบุคลิกที่เขาเป็น

“ในคาบเรียนแนะแนว เราจะให้เขาเขียนเป้าหมายในอนาคต เด็กห้องต้นๆ มักไม่รู้ว่าจะตัวเองอยากเป็นอะไร คำตอบจะคล้ายๆ กัน เช่น เป็นหมอเหมือนกันหมด แต่สุดท้ายก็ไม่ใช่ แต่เด็กห้องท้ายๆ ตัดสินใจได้ทันทีว่าจะไปต่อสายอาชีพ” ครูปุ๋ยบอก

นับเป็นรายละเอียดสำคัญที่ครูแนะแนวไม่ใช่แค่ต้องรู้ แต่ต้องทำความเข้าใจในตัวเด็กทุกคน ครูปุ๋ยจึงพยายามจัดตารางการสอนให้เด็กระดับชั้นเดียวกันหรือวัยใกล้เคียงกันได้เรียนในวันเดียวกัน

โดยทั่วไปวิชาแนะแนวของชั้น ม.1 มักสอนเรื่องการปรับตัว เรื่องเพศ ม.2 สอนเรื่องเพื่อน และ ม.3 จะเป็นการแนะแนวการศึกษาต่อ

“ส่วน ม.4 วนลูปเข้าเรื่องการปรับตัว เรื่องการวางแผนต่างๆ ในชีวิต ส่วน ม.5 ก็กลับมาเน้นเรื่องเพื่อน และพอ ม.6 ก็เริ่มคล้ายๆ กับ ม.3 แต่เพิ่มการตัดสินใจให้ชัดขึ้น”

วิชานี้ไม่มีคะแนน

โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม ถือเป็นโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่ มีเด็ก ระดับชั้น ม.1-6 มีครูแนะแนว 2 คน หน้าที่ของครูปุ๋ยคือการรับผิดชอบสอนเด็ก วิชาแนะแนวเด็กระดับ ม.ต้น ทั้งหมด แน่ใจว่าครูปุ๋ยจำเด็กไม่ได้ทุกคน ครูจึง พยายามสร้างความใกล้ชิด หนึ่งในวิธีการนั้นคือ การอ่านข้อความบอกเล่าที่เด็กๆ เขียนจากการทบทวนตัวเองในคาบวิชา

“อย่าง ม.3 ตอนเราเจอเขาครั้งแรก จะให้เขาพูดถึงจุดมุ่งหมายทางการ ศึกษา ก็ให้เขาเขียนไปว่าตัวเองเป็นอย่างไร เป็นใคร ทำอะไรอยู่ตอนนี้ พื้นฐาน เป็นอย่างไร และมีวิธีการวางแผนไปสู่อนาคตอย่างไร พอวางแผนได้แล้วจะหา วิธีไปสู่ตรงนั้นอย่างไร ถ้าได้คำตอบมาแล้วจะเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายนั้นได้จริงๆ ไหม ให้เขาวิเคราะห์ตัวเอง

“ต่อมาคือฝึกให้เขาวางแผนจากเกรด วางเป้าหมายของเขาให้เชื่อมโยงกับ เกรดทั้งสองเทอม ฝึกวางแผนตั้งแต่คาบแรกเทอมหนึ่ง พอเทอมสองคาบแรกก็ ให้กลับไปเช็คความที่วางแผนไว้นั้นตรงตามเป้าหมายไหม ถ้าไม่ตรง เกิดอะไรขึ้น ให้เขาทบทวนตัวเอง”

ครูปุ๋ยบอกเสมอว่า วิชาแนะแนวของครูจะไม่มีคะแนน...

“จะเขียนหรือไม่เขียนก็เรื่องของเธอ ไม่ได้บังคับ แต่จำไว้อย่างหนึ่งว่า สิ่ง ที่ครูให้ทำคือการทบทวนตัวเองและเป้าหมายในอนาคตของตัวเอง สิ่งที่เราเขียน คือเรื่องของเธอนั่นเอง ซึ่งเด็กส่วนใหญ่ก็จะเขียน พอเขาเขียน ก็เขียนได้ ครูให้ผ่านหมด ส่วนเด็กที่ตกคือเด็กที่ไม่เข้าเรียน”

‘เป็นทุกอย่าง’ อย่างครูแนะแนว

ย้อนไปถึงความสงสัยในวัยเด็กของครูปุ๋ยที่ว่า “ครูแนะแนวทำไมว่างจัง?” แต่พอมาเป็นครูแนะแนวจริงๆ กลับพบสารพันปัญหาสารพัดหน้าที่ นอกเหนือ จากการสอนที่ครูทุกคนต้องแบกไว้ ทั้งงานสวัสดิการ งานพัสดุ เอกสารทุนจาก มหาวิทยาลัย ทุน กยศ. ให้คำปรึกษาเด็ก จัดสอบ งานธุรการต่างๆ มากมาย

ถ้าเช่นนั้น ครูแนะแนวต้องทำอะไรบ้าง?

“โห...เยอะค่ะ” ครูปุ๋ยบอก

หนึ่ง คือ การสอนตามปกติ

สอง งานบริการของแนะแนว ไม่ว่าจะเป็นการจัดวางตัวบุคคล ให้คำปรึกษา ติดตามผลเด็ก การให้ข้อมูลสารสนเทศ หลายงานอาจเข้าข่ายหุยมหุยมิ แต่ครูปุ๋ย ยืนยันว่าต้องมี

“เรามีหน้าที่ในการหาข้อมูล แม้เด็กเดี๋ยวนี้เข้าถึงข้อมูลได้ง่าย แต่บางคน ก็ไม่เลือกเสฟข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับตัว อย่างเช่นเรื่องการศึกษาต่อ เราแจก หนังสือคู่มือฉบับเดียวกันกับที่เด็กมี แต่เด็กเดินมาถามว่าครู หนูต้องทำอะไรบ้าง แสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้ศึกษาข้อมูลอย่างจริงจัง หน้าที่ของครูจึงต้องสรุปข้อมูล ยาวๆ ให้เขาเข้าใจมากขึ้น

“การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญ เพราะบางครั้งเด็กก็ไม่รู้จะเล่ากับใคร บอกกับใคร ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเรียน ครอบครัว หรือเพื่อน เช่น ถ้าเขาอยาก เป็นหมอ เราต้องหาข้อมูล ไปหาศิษย์เก่าที่จบไปแล้ว เอาข้อมูลจากพี่ๆ ที่มี ประสบการณ์มาถ่ายทอดให้น้องฟัง หรือจัดค่ายที่เป็นตัวเชื่อมให้รุ่นน้องกับรุ่นพี่ ได้มาเจอกัน”

ก่อการแบบครูแนะแนว

การก้าวเข้ามาร่วมโครงการ ‘ก่อการครู’ ของครูปุ๋ยอาจแตกต่างจากเพื่อนครูคนอื่น จำนวนไม่น้อยเข้ามาเพราะติดขัดกับปัญหาระบบการศึกษา อยากหาทางออกเพื่อนำกลับไปแก้ไข และอีกมากเข้ามาเพื่อเรียนรู้อะไรใหม่ๆ ที่หาไม่ได้ในโรงเรียน

ครูปุ๋ยน่าจะจัดอยู่กลุ่มหลัง เพราะไม่ได้มาพร้อมกับปัญหาหรือภาระครูที่เกินแบก แต่มาพร้อมกับดักขื่นใหญ่ที่เข้ามาขวางจนคลำหาทางออกไม่ได้ นั่นคือ เสียงในหัวที่เริ่มตั้งคำถามดังขึ้นเรื่อยๆ ว่า “สิ่งที่เราสอน เด็กได้ประโยชน์จริงๆ ไหม และการที่เราให้เด็กไปแบบนี้ เด็กได้เอาไปใช้จริงๆ หรือ”

ครูปุ๋ยจึงอยากจุดตัวเองออกจากหลุมพรางให้ได้โดยเร็วที่สุด พร้อมๆ กับการกลับมาสำรวจตัวเอง ตั้งคำถามกับตัวเองว่า อยากเปลี่ยนอะไรจากข้างในบ้าง จึงตัดสินใจเข้าโครงการก่อการครู (รุ่น 1)

“เรื่องที่พึดที่สุดคือ ทั้งชีวิตการเป็นครู เราไม่เคยเข้าใจคำว่าวิจัยเชิงคุณภาพมาก่อน เพิ่งได้มาเรียนรู้ครั้งแรกในโครงการนี้”

หนึ่งห้องเรียนที่ครูปุ๋ยเลือกคือ ‘ห้องการวิจัยเพื่อสร้างความหมายใหม่ในการเรียนรู้’ เพราะคิดว่าเป็นประโยชน์กับอาชีพครูและได้นำไปใช้อย่างแน่นอน ครูปุ๋ยได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนางานวิจัยของตัวเองเป็นอันดับแรก หากในอนาคตมีการขยายขยายตำแหน่งหน้าที่ สิ่งนี้คือเครื่องมือสำคัญ

เช่นเดียวกับ ‘ห้องทักษะการโค้ช’ ที่ได้ใช้ในการเข้าหานักเรียน รับฟังและให้คำปรึกษากับเด็กๆ ซึ่งเป็นหัวใจหลักของหน้าที่ครูแนะแนว

อีกหนึ่งห้องเรียนสนุกสนานที่ครูปุ๋ยนำไปประยุกต์ใช้ได้คือ ‘ห้องเรียนสื่อสร้างสรรค์’ ประโยชน์จากห้องเรียนนี้ครูปุ๋ยนำมาปรับใช้โดยเน้นฝึกให้เด็กเล่าเรื่องผ่านภาพ นำสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติ สองข้างทาง ตามพื้น หิน กิ่งไม้ เอามาเล่าเป็นเรื่อง เพื่อให้เขาทบทวนตัวเอง รู้จักตัวเอง แล้วให้เขาเล่าว่าสิ่งเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับตัวเขาอย่างไร นี่คือนั่งในเป้าหมายของวิชาแนะแนว

สุดท้ายที่ ‘ห้องเรียนสะเต็มศึกษา’ หัวใจหลักอยู่ที่การออกแบบการเรียนรู้ สกัดเรื่องยากๆ ให้เข้าใจง่ายขึ้น รวมถึงการบูรณาการรายวิชาต่างๆ โดยความรู้ที่ได้จากห้องเรียนนี้ครูปุ๋ยบอกว่า ตัวเองเอามาปรับใช้กับเด็กได้อย่างร้อยเปอร์เซ็นต์

ไม่มีคาบว่างอีกต่อไป

เมื่อโต๊ะม้าหินกลางลานต้นไทรในโรงเรียนกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ที่ครูบ๊วยพาเด็ก ม.1 มารวมตัวกันเล่นบอร์ดเกม ใครจะเชื่อว่านี่คือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในคาบเรียนวิชาแนะแนว บอร์ดเกมเป็นดอกผลที่เกิดจาก ‘ห้องเรียนสะเต็มศึกษา’ ในโครงการก่อการครู ครูบ๊วยบอกว่า ก่อนหน้านั้นได้โยนโจทย์ให้เด็กแต่ละกลุ่มคิด และสร้างบอร์ดเกมขึ้นมาภายใต้หัวข้อ ‘ปัญหาสังคม’ โดยปล่อยให้ดีไซน์รูปแบบ หน้าตา วิธีการเล่น ได้อย่างอิสระ จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเกมของตัวเองมาแชร์และผลัดกันเล่น

ลานต้นไทรวันนั้นจึงเต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์และเสียงหัวเราะอย่างสนุกสนาน บางกลุ่มใช้เนื้อหาของวิชาสุขศึกษามาทำเป็นเกม บางกลุ่มใช้เนื้อหาในวิชาวิทยาศาสตร์ บางกลุ่มเลือกวิชาสังคม เช่น เกมใบ้คำ ที่ต้องไปให้อีกฝ่ายพูดคำว่า ‘ฝุ่น PM2.5’ หรือคำว่า ‘เลือกตั้ง’ ออกมาให้ได้

ครูบ๊วยบอกว่า สิ่งที่เห็นชัดเจนหลังกลับมาจากโครงการก่อการครูคือ เด็กเรียนสนุกขึ้น มีกิจกรรมให้ทำหลากหลาย และได้เห็นว่าวิชาแนะแนวไม่ใช่คาบว่างอีกต่อไป

**การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญ
เพราะบางครั้งเด็กก็อาจจะเล่ากับใคร
บอกกับใคร ไม่ว่าจะป็นปัญหาการเรียน
ครอบครัว หรือเพื่อน เช่น
ถ้าเขาอยากเป็นหมอ เราต้องหาข้อมูล
ไปหาศิษย์เก่าที่จบไปแล้ว เอาข้อมูล
จากพี่ๆ ที่มีประสบการณ์มาถ่ายทอด
ให้น้องฟัง หรือจัดค่ายที่เป็นตัวเชื่อม
ให้รุ่นน้องกับรุ่นพี่ได้มาเจอกัน**

“ถ้าถามว่าเป้าหมายของบอร์ดเกมคืออะไร แค่อยากให้เขารู้ว่า สิ่งที่เขาเรียนในวิชาต่างๆ ที่เขาบอกว่ายาก แต่พอเอามาทำเป็นเกมก็จะง่ายขึ้น เมื่อเขาสนุกกับสิ่งที่ทำ อย่างน้อยพอเขาสนุก เขาก็จะได้เริ่มคิดแล้วว่าก่อนจะสนุก เนื้อหาที่เขาจะเอามาใส่เกม เขาเอามาจากไหน เขาต้องหาความรู้มาก่อน อย่างบางเกมที่เป็นเรื่องเฉพาะมากๆ เขาจะคิดคำถามได้ก็ต่อเมื่ออ่านเนื้อหาหมา เหมือนได้ทวนความรู้ไปในตัว”

นอกจากการนำเทคนิคที่ได้จากห้องเรียนก่อนการครุมาแทรกให้เด็กๆ แล้ว เทคนิคเหล่านั้นยังแผ่ซ่านไปถึงเพื่อนครูด้วยกันอีกด้วย เพราะเมื่อครูคนอื่นๆ เห็นการสอนแบบพาเด็กทำกิจกรรมนอกห้องเรียน และเด็กๆ สนุก ก็มีก็จะมาถามและขอคำแนะนำจากครูปุ๋ย

“แต่ครูหลายๆ คนยังติดกับดัก เพราะกลัวสอนไม่ทัน ถ้าเอากิจกรรมการเข้าไปใส่จะยิ่งแล้วใหญ่ ฉะนั้น จะว่าเป็นข้อดีของวิชาแนะแนวก็ได้ ที่ตัวชีวิตทั้ง 4 ข้อ เอื้อไปกับการเรียนรู้แบบผ่านกระบวนการ”

ตัวชีวิตทั้ง 4 ข้อที่ครูปุ๋ยพูดถึง คือ

1. เด็กรู้จักและเข้าใจตัวเองและผู้อื่น
2. เด็กสามารถแสวงหาข้อมูลได้
3. เด็กสามารถที่จะตัดสินใจ แก้ปัญหาได้
4. เด็กจะต้องช่วยเหลือเพื่อนได้

ทำไมโลกนี้ต้องมีวิชาแนะแนว

ถ้าถามว่าทำไมจึงต้องมีวิชาแนะแนว คำถามนี้ครูปุ๋ยเองก็ยากที่จะตอบได้ แต่อย่างน้อยถ้ามีใครสักคนพอจะเป็นที่พึ่งให้เด็ก มีใครสักคนที่คอยตอบคำถามเขา ทำหน้าที่เหมือน ‘อับดุล งามอะไรตอบได้’ คนคนนั้นก็น่าจะเป็นครูแนะแนว

“บางเรื่องเขาอาจจะคุยหรือปรึกษากับเพื่อน พ่อแม่ หรือญาติที่ไว้ใจได้ แต่ถ้ามีใครรับฟังเขา พร้อมตอบเขาเขาได้ตอนเที่ยงคืน ดีหนึ่ง ดีสอง ก็คงจะดี (หัวเราะ)” และคนนั้นคือครูปุ๋ย

เรื่องเพศ เรื่องแฟน มักเป็นหัวข้ออดฮิตที่เด็กมาปรึกษา เพราะไม่กล้าคุย

กับพ่อแม่โดยตรง ด้วยสังคมที่ชอบตีกรอบความคิด พร้อมคำอ้างว่าเดี๋ยวโตไป
ก็รู้เอง

“ซึ่งมันไม่ใช่ เด็กควรจะมีข้อมูลก่อนที่จะไปเจอของจริง” ครูปุ๋ยแย้ง

ส่วนเรื่องเรียน ถ้าเด็กต้องการข้อมูลที่นอกเหนือไปจากพ่อแม่ เขาจะถามใคร
ได้บ้าง หรือบางคนคุยกับพ่อแม่แล้วทะเลาะกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน เนื่องจาก
พ่อแม่มีความคาดหวัง

“ครูนี้แหละจะต้องเข้าไปช่วย” แต่ต้องเป็นครูแนะแนวในความหมายของ
ครูแนะแนวจริงๆ

“เพราะบางโรงเรียน ครูแนะแนวก็ไม่ได้ทำให้เด็กรู้สึกว่ามีครูแนะแนว ขณะที่
หลายโรงเรียนมีครูวิชาอื่นมาทำหน้าที่ครูแนะแนวได้ดีกว่าคนที่จบแนะแนวเสียอีก”

อยากตื่นมาทำงานทุกวัน

นับจากปี 2552 ที่ครูปุ๋ยรับข้าราชการครูอย่างจริงจัง จนวันนี้ผ่านไป 10 ปี
ยังไม่มีความไหนที่รู้สึกเบื่อกับการเป็นครูเลยสักวัน

“ไม่รู้สิ ไม่เคยรู้สึกเหนื่อยกับการมาสอน ไม่เคยไม่อยากตื่นมาทำงาน เพราะมีความสุขเมื่อได้สอน ได้อยู่ในห้องเรียนและได้อยู่กับเด็กๆ แต่ที่เบื่อบ้าง คงเป็นการประชุมที่ไม่มีเป้าหมาย รู้สึกเสียเวลาเปล่า ถ้าประชุม 2 ชั่วโมงแล้วไม่ได้อะไรที่คืบหน้า สู้ประชุมแค่ 5 นาทีแล้วได้เนื้อหา เออ...อันนั้นน่าสนใจ”

เมื่อก่อนครูปุ๋ยก็เคยสงสัยเหมือนกันว่า ความสุขในอาชีพครูของตัวเองคืออะไร ใช้ความรู้สึกในวันสุดท้ายที่เด็กรับใบประกาศนียบัตรหรือใบเกียรติบัตรแล้ว เราเห็นเขามีความสุขแบบนั้นหรือเปล่า?

คำตอบคือ “ใช่ นี่แหละคือความสุข”

“พอเห็นเขาไปรอด นั่นคือสุขที่สุดแล้วสำหรับชีวิตครูแบบเรา ไม่อยากเจอเด็กที่ติด 0 ติด ร. เพราะนั่นหมายความว่า เรามีโอกาสที่จะไม่จบพร้อมกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน เราก็ต้องลงไปลุย พยายามติดตาม ช่วยกันแก้ 0 แก่ ร. จนวันที่เขาได้รับใบประกาศฯ ได้ทันพร้อมเพื่อน เรารู้สึกว่าสิ่งที่เราช่วยและร่วมทำกับเด็ก มันทำให้เด็กคนหนึ่งได้ไปต่อ นอกจากโอกาสของเด็กเองแล้ว ครอบครัวเขา พ่อแม่เขาก็ยิ้มได้” จบประโยคนี้ครูปุ๋ยก็ยิ้มด้วย

หากย้อนเวลากลับไป นี่ก็ถึงวันแรกที่เป็นครู ครูปุ๋ยก็จะตอบแบบเดิมว่า การ

เป็นครูไม่ยาก และการเป็นครูเป็นเรื่องสนุก

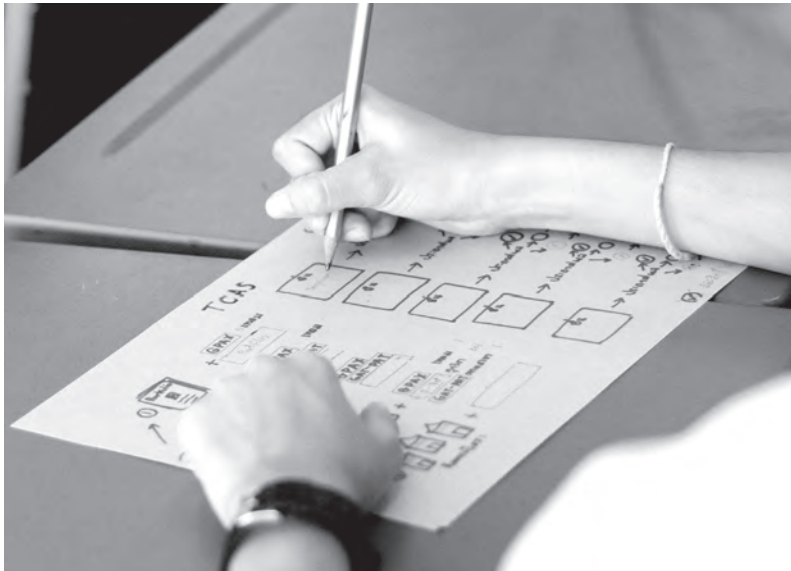
“เราวางตัวซิลล์มาก เหมือนคนบ้าคนหนึ่งเดินอยู่ในโรงเรียน เหมือนเป็นครูที่ไม่เหมือนครู บางทีนึกจะนั่งสอน เด็กก็บอกครูนั่งไม่ได้นะ อ้าว แล้วทำไมครูนั่งไม่ได้วะ (หัวเราะ)”

วันนี้ พอลถามถึงอาชีพอื่นนอกจากครู ‘ไปปุ๋ย’ ก็นึกไม่ออกเลยว่าจะเป็นอะไรได้อีก ถึงแม้การเป็นครูแนะนำจะต้องทำสารพัดอย่าง แต่ถ้าเป้าหมายคือเด็กได้ประโยชน์ ครูไปปุ๋ยไม่ลังเลเลยที่จะทำ

“ครูแนะนำ ใครก็แนะนำได้ แต่จะทำอย่างไรที่让孩子รู้สึกว่าเป็นที่ฟังได้ คือต้องเปิด ต้องไม่ปิด หรือคิดว่าตัวเองถูกอยู่คนเดียวในโลกนี้ บางทีเราก็คิดผิด แต่ไม่เป็นไร เราก็คงไปเรียนรู้พร้อมๆ กับเด็กนั่นแหละ เราอาจจะได้ข้อมูลใหม่ๆ จากเด็กด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นต้องเปิดใจก่อน”

เป้าหมายต่อจากนี้ ครูไปปุ๋ยวางเอาไว้ว่า ต้องพยายามหาวิธีใหม่ๆ มาสอนเด็กให้สนุกขึ้นเรื่อยๆ

“ส่วนในอาชีพครูก็คงเป็นแบบนี้ไปเรื่อยๆ อาจจะมีการขยับความก้าวหน้าไปเป็นครูชำนาญการพิเศษ แต่ถ้าในเรื่องของความสุข เท่าที่เป็นทุกวันนี้ถือว่ามีความสุขมากแล้ว เรื่องความสำเร็จก็เช่นกัน ถ้าให้ครูไปปุ๋ยประเมินตัวเอง... ครูถือว่าตัวเองประสบความสำเร็จในการเป็นครูแล้ว”

ถ้าไม่ได้แนะแนวชีวิต ก็ไม่ว่าจะเป็นครูไปทำไม

“เป็นครูแนะแนวที่มีเป้าหมายอยากให้เด็กได้เห็นตัวเอง รู้ว่าจะพัฒนาตัวเองไปในทิศทางไหน มีเป้าที่ชัดมากขึ้น แต่สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องไม่ใช่การนั่งจดตามสไลด์หน้าห้องหรืออ่านตามหนังสือเรียน”

ประโยคข้างต้นคือความตั้งใจของ ‘ครูมิน’ สุรัสวดี นาคะวะรัง ครูแนะแนววัย 24 ปี สอนอยู่ที่โรงเรียนบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) 2 มาเป็นเวลา 2 ปี

ทุกครั้งที่เข้าสอน เธอจะมาพร้อมกับกิจกรรมที่ทำให้เด็กๆ รู้สึกสนุก ไม่เบื่อ ผ่อนคลาย เพราะเข้าใจดีว่า ทุกๆ วันเด็กต้องเจอวิชาการมาหนักหน่วงพอแล้ว

“ทุกสิ่งอย่างกดดันเขามากอยู่แล้ว เราอยากให้คาบเรียนของเราเป็นคาบที่เขาได้ปลดปล่อย รู้สึกสบายๆ ไม่ต้องมานั่งเครียด เท่านั้นก็พอแล้ว”

จากเด็ก ม.ปลายสายวิทย์ สู่วินิจฉัย

ครูมันฝันอยากจะเป็นครูมาตั้งแต่อยู่ ป.5 แต่หลังจากความตั้งใจวันนั้น หนทางสู่การเป็นครู ‘ไม่ง่าย’ เธอต้องผ่านการพิสูจน์ตัวเองไม่รู้กี่ครั้งต่อกี่ครั้ง ระหว่างทางครูมันเคยคิดเปลี่ยนใจไปเป็นหมอเหมือนกับเพื่อนๆ ที่ต่างก็ตั้งเป้าไว้ พอมัธยมปลายจึงตามเพื่อนไปเรียนสายวิทย์-คณิต

จนชั้น ม.5 ความฝันที่อยากเป็นหมอเริ่มสะกดกลายเป็นคำว่า ‘ไม่ใช่’ พอยิ่งค้นไปลึกๆ ก็พบว่าความเป็นครูยังคงอยู่ในกันบังของหัวใจ เธอจึงตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะมุ่งมั่นเป็นครูอีกครั้ง

สุดท้าย...ก็สอบติดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมความตั้งใจ

“เหมือนเป็นความฝันในวัยเด็กที่ยังค้างคาใจ มีคนถามว่าทำไมอยากเป็นครู เรา รู้สึกว่าครูเป็นเหมือนฝันเล็กๆ หนึ่งในระบบใหญ่ที่ทำให้ทุกอย่างเดินไปได้ เราได้รับการปลูกฝังกันว่า เด็กและเยาวชนคืออนาคตของชาติ ฉะนั้นครูจึงเป็นอาชีพที่ยิ่งใหญ่ ทำให้เด็กคนหนึ่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่า การเป็นครูเลยมีความหมายกับชีวิตเรา เราเลยอยากทำอาชีพนี้”

ความตั้งใจแรกของครูมันคือเป็นครูสอนวิชาสังคมศึกษา แต่โชคชะตานำพาให้เธอได้รู้จักกับวิชาแนะแนว ระหว่างเรียนมหาวิทยาลัยเธอจึงตัดสินใจเลือกวิชาเอกสังคมควบจิตวิทยา จนเมื่อครูมันมารับหน้าที่ครูฝึกสอน ความฝันที่อยากเป็นครูสอนสังคมเริ่มน้อยลง แต่ความอยากเป็นครูแนะแนวกลับเพิ่มขึ้น

“เราเองที่อาจจะไม่เก่งเรื่องเนื้อหาวิชาสังคม เราต้องพยายามหนักกว่าคนอื่น อย่างเพื่อนเตรียมการสอนชั่วโมงเดียวเสร็จ แต่เราต้องเริ่มจากศูนย์ ต้องเดินไกลกว่าเขา เวลาสอนก็ไม่มั่นใจ สอนไปก็คิดขัด ไม่เหมือนกับวิชาแนะแนวที่เปิดกว้างเสรี อิงเนื้อหาจากชีวิตประจำวัน และเราคิดว่าเด็กได้ใช้มากกว่าด้วย”

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ครูมันตัดสินใจมาเป็นครูแนะแนว ก็เกิดขึ้นตอนฝึกสอนที่โรงเรียนเช่นเดียวกัน

“สมัยฝึกสอน นักเรียนที่เราสอนเป็นเด็กในชุมชนแออัด เขาไม่รู้ว่าจะเรียนไปเพื่ออะไร เขาไม่ได้ใช้วิชาสังคมไปสอบเข้ามหาวิทยาลัย เพราะหลายคนจบแค่ตรงนั้น ไม่ได้เรียนต่อ แล้วจะมีอะไรที่ทำให้เขาเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้สำหรับเรา เราคิดว่าแนะแนวตอบโจทย์ตรงนี้มากกว่า”

เราทุกคนต่างมี ‘วงกลม’ ของตัวเอง

โดยทั่วไป วิชาแนะแนวในความทรงจำของหลายๆ คนคงไม่ต่างจากวิชาหลักที่ออกจะน่าเบื่อ บางวันครูก็ปล่อยให้นั่งอ่านหนังสือเรียนบ้าง นั่งสมาธิบ้าง หรืออบรมเรื่องระเบียบวินัยบ้าง แต่วิชาแนะแนวของครูมีนกลับ ‘ผิดทุกข้อ’ เพราะทุกครั้งครูมีนจะมาพร้อมกับกิจกรรมสนุกๆ หรือไม่ก็รูปแบบการสอนที่แตกต่างออกไป ทำให้นักเรียนสนุกและกระตือรือร้นที่จะเรียน

กว่า 2 ปีแล้วที่ครูมีนรับผิดชอบสอนวิชาแนะแนวให้เด็กๆ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในแต่ละหัวข้อที่สอน ครูมีนจะหากิจกรรมที่สอดคล้องกับเนื้อหาเพื่อให้นักเรียนสนุก ไม่เบื่อ และผ่อนคลาย ซึ่งไต่เต้าแต่ละกิจกรรมมาจากทั้งประสบการณ์ส่วนตัวของครูมีนเอง บ้างก็หากิจกรรมใหม่ตามสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก เว็บไซต์ หรือแม้กระทั่งจากเพื่อนครูด้วยกัน

“ยกตัวอย่างเทอมล่าสุด เรื่อง ‘เป้าหมาย’ เราดีไซน์เป็นเกมแปะกระดาษก่อนเริ่มกิจกรรมเด็กแต่ละคนจะมีกระดาษเป็นของตัวเอง 3 ใบ และต้องนำไปแปะบนกระดานที่มีโปรเจกเตอร์ฉายภาพอยู่ ซึ่งจะปรากฏเป็นภาพวงกลม หาก

ใครแปะอยู่ภายในวงกลมจะได้คะแนน

“รอบแรกวงกลมจะปรากฏขึ้นชัดมาก เด็กไปแปะในวงได้เลย รอบที่สองวงกลมขึ้นมาแปะหนึ่งแล้วหายไป จากนั้นก็ให้เด็กไปแปะ พอแปะเสร็จก็ขึ้นวงกลมอีกรอบ แล้วดูว่าใครอยู่ในวงบ้าง คนที่อยู่ในวงก็ได้คะแนน และรอบสุดท้ายคือไม่มีวงกลมปรากฏก่อนแปะ คือให้เด็กเดินไปแปะที่กระดานตรงไหนก็ได้ พอทุกคนแปะเสร็จ วงกลมถึงจะปรากฏ จากนั้นก็มาดูว่าใครอยู่ในวงกลมบ้าง”

เมื่อแปะกระดาษครบ 3 ครั้ง ครูมักจะถามความรู้สึกเด็กว่า ตอนที่มีการวงกลมชัดรู้สึกอย่างไรบ้าง เด็กบอกว่าง่าย แปะได้เลย ส่วนที่มีวงกลมขึ้นมาและหายไปก็เริ่มไม่มั่นใจว่าจะอยู่ในวงหรือเปล่า แต่พอรอบสุดท้าย ไม่มีวงกลมกำกับไม่รู้เลยว่าวงกลมอยู่ตรงไหน ลุ้นว่าจะอยู่หรือไม่อยู่ในวง

“กิจกรรมนี้เราพยายามสะท้อนว่า ถ้าเรามีเป้าหมายที่ชัด ก็เปรียบเหมือนกับรอบที่หนึ่งซึ่งเห็นวงกลมชัดเจน เดินไปตามทางได้ง่าย แต่ถ้าไม่มีวงกลมหรือมีแล้วก็หายไป โอกาสที่เราจะประสบความสำเร็จก็น้อยลง”

แม้ครูมักจะบอกกติกาว่า คะแนนจะได้ก็ต่อเมื่อแปะกระดาษให้อยู่ภายในวงกลม แต่มีเด็กอีกหลายคนเลือกออกไปแปะนอกวง พร้อมคำอธิบายที่ครูก็รู้สึกว่าเป็นเด็กพาไปไกลกว่าสิ่งที่เตรียมมา

“เรามีคำตอบในใจว่าเด็กจะต้องตอบอย่างไร แต่บางทีเด็กก็พาเราไปไกลกว่า อย่างเรื่องนี้ เด็กพาไปเรื่องการออกนอกกรอบ มีทุกห้องเลยที่เด็กเลือกที่จะ

ไม่อยู่ในวงกลม ทั้งที่ไม่ได้คะแนน เราบอกว่าถ้าอยู่ในวงก็ได้คะแนน แต่ถ้าไม่อยู่ก็โอเค แล้วก็เด็กบางคนไปแปะนอกวง”

คำตอบของเด็กๆ กลุ่มนี้คือ อี๊ดอ๊ด มองเข้าไปในวงกลม คนอยู่กันเต็มเลยทำไมต้องเอาตัวเข้าไปแปะด้วย

“ทุกคนก็ได้แสดงความเป็นตัวเองออกมา ทั้งที่บทเรียนนี้เราไม่ได้เตรียมมา แต่มันเกิดขึ้น แล้วเราคิดว่ามันเวิร์คสำหรับการทำกิจกรรม คำตอบจากตรงนั้นพาให้เราไปไกลกว่าเดิม เลยใช้โอกาสนั้นชวนเด็กๆ ให้กลับมามองว่าเพื่อนคนนี้ผิดไหม ที่เขาไม่ตัดสินใจอยู่ในวง”

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นคือ เด็กในห้องต่างช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่า “ก็ไม่ผิดนะ เพราะอาจารย์ไม่ได้บอกว่าผิด”

วันนั้นจึงสรุปท้ายคาบให้เข้าใจร่วมกันว่า วงกลมที่ปรากฏเป็นแค่วงกลมเดียวที่ทุกคนบอกว่าดี แต่อาจจะไม่ดีสำหรับคนอื่นก็ได้ แต่ละคนอาจมีวงกลมของตัวเองอยู่แล้ว เพียงแต่เราเองที่ไม่เห็น

เป้าหมายของครูมีในทุกๆ คาบคือ เด็กจะต้องรับรู้ใน ‘แผน’ ที่ครูวางเอาไว้ แต่พอเอาเข้าจริง หลายครั้งเด็กกลับพาออกนอกแผน และได้สิ่งใหม่ๆ เข้ามานั้นเพราะว่าการทำกิจกรรมร่วมกันทำให้ทุกคนได้รับความคิดเห็นที่แตกต่างจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน

“อยากให้เขาได้เข้าใจตัวเองและเข้าใจคนอื่น ว่าทุกคนบนโลกแตกต่างกัน นี่เป็นกิจกรรมที่มันทึ่งคิดว่าให้อะไรกับเด็กมากกว่าสอนตามสไลด์”

นอกจากเรื่องเรียนและการค้นหาเป้าหมายชีวิตแล้ว ปัญหาอันดับต้นๆ ของเด็ก ม.5 คือ ‘เพื่อน’ กิจกรรม ‘แผ่นมหัศจรรย์’ ในคาบแนะแนวจึงเกิดขึ้น

“ด้วยความที่นักเรียน ม.5 ต้องเจองานกีฬาดี ต้องทำงานด้วยกัน เราจึงทำกิจกรรมที่ให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำให้เห็นมุมมองความคิดของคนอื่นมากขึ้น กิจกรรมที่ใช้คือ ‘แผ่นมหัศจรรย์’ เป็นเกมที่เราเจอในเว็บไซต์แล้วเอามาประยุกต์กับเนื้อหาที่เราอยากทำ เริ่มจากแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม จากนั้นจะแจกแผ่นฟิวเจอร์บอร์ดให้กลุ่มละใบเพื่อนำไปวางบนหัว ถ้ากลุ่มไหนเดินไปถึงเส้นชัยก่อนกลุ่มนั้นชนะ โดยมีข้อแม้ว่า ถ้าฟิวเจอร์บอร์ดตก คนนั้นจะเคลื่อนตัวไม่ได้เด็ดขาดจะต้องให้ ‘เพื่อน’ มาช่วยเอากลับมาไว้ที่หัวถึงจะเดินต่อไปได้”

ระหว่งการแข่งขัน ถ้าทีมไหนทำตก เด็กๆ ก็จะช่วยเพื่อน เพื่อน

สมัยฝึกสอน นักเรียนที่เราสอน
เป็นเด็กในชุมชนแออัด เขาไม่รู้
ว่าจะเรียนไปเพื่ออะไร เขาไม่ได้ใช้
วิชาสังคมไปสอบเข้ามหาวิทยาลัย
เพราะหลายคนจบแค่ตรงนั้น
ไม่ได้เรียนต่อ แล้วจะมีอะไรที่ทำให้
เขาเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
สำหรับเรา เราคิดว่าเนะเนว
ตอบโจทย์ตรงนี้มากกว่า

เอาชนะอีกทีมิให้ได้ เพราะกฎข้อหนึ่งมีอยู่ว่า ถ้าตก คะแนนจะติดลบ

“พอจบกิจกรรม เราก็ถามเขาว่า คำว่าเพื่อน นับเฉพาะเพื่อนที่เราแบ่งฝั่ง
หรือ แล้วก็ค่อยๆ โยงไปที่กีฬาสิว่า เราถูกแบ่งออกเป็นสีต่างกัน แต่จริงๆ แล้ว
เราคือ ม.5 ทั้งหมด เราคือเพื่อนกัน ครูไม่ได้บอกให้แค้นในทีมช่วยกัน แต่บอก
ว่าให้เพื่อนช่วยกัน แล้วพวกเราเป็นเพื่อนกันหรือเปล่า พอบอกอย่างนี้ เด็กๆ ก็...
โอ้โฮ อาจารย์ขนาดนี้เลยหรือ”

สิ่งที่ครูมันทำคือ ให้ประโยคคำถามเหล่านั้นถูกนำไปต่อยอดในใจของเด็ก
แต่ละคน ซึ่งดีกว่าการไปบอกเด็กตรงๆ ว่าคุณต้องรักกัน สามัคคีกัน

รับฟัง ไม่ออกคำสั่ง เพราะเราเท่ากัน

นอกคาบเรียน นักเรียนบางคนเลือกที่จะเดินตรงไปหาครูมันที่ห้องพักครู
เพื่อขอคำปรึกษา ครูมันเล่าว่าปัญหาส่วนใหญ่ของเด็ก ม.5 จะมี 2 ประเด็นคือ
เพื่อนกับการเรียน ฉะนั้นเนื้อหาในห้องจึงต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เด็กเจอ
สำหรับครูมัน การช่วยให้เด็กออกจากปัญหา ไม่ใช่เขียนเป็นสไลด์แล้วพูด
หน้าห้องว่านักเรียนควรทำอะไรบ้าง แต่ต้องเลือกใช้กิจกรรมให้นักเรียนได้
เรียนรู้ด้วยตัวเอง และสิ่งที่จะไม่ทำแน่ๆ คือบอกให้ทำตาม หนึ่ง สอง สาม สี่

“ถ้าเป็นปัญหาเรื่องเรียน เด็กอาจจะตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเลือกเรียนอะไรดี
ไม่รู้จักตัวเองว่าชอบอะไร แต่คำว่าไม่รู้จักตัวเอง จริงๆ แล้วเขามี choice ในใจหมด
ทุกคน แต่ยังไม่ตัดสินใจออกมาเป็น one choice ซึ่งไม่ใช่เรื่องผิดปกติ ทุกคนกำลัง
ค้นหาเหมือนกัน คนที่ตัดสินใจแล้วว่าเขาจะเลือกอันนี้ สุดท้ายเขาอาจไม่เลือกอันนี้
ก็ได้ ส่วนเรื่องเพื่อนก็จะออกแนวไม่ชอบคนนั้น ไม่ชอบคนนี้ เขาทำตัวไม่ดีกับเรา
แล้วก็ไม่รู้ว่าจะจัดการอย่างไร”

ตอนเรียนมหาวิทยาลัย สำหรับครูมันการให้คำปรึกษาคือ การแนะแนวทาง
แต่ครูจะไม่ให้คำตอบสำเร็จรูปแก่เด็ก

“เพราะว่าเราไม่รีบรีบจริงๆ เด็กอาจจะเปิดเผยเรื่องราวราวสัก 20 เปอร์เซ็นต์
แต่ที่เหลือไม่ได้บอกอะไรเราเลย เราก็ทำได้แค่เสนอทางเลือกให้เขาไป”

หลักที่ครูมันยึดแน่นคือ ให้เด็กๆ ชัดเจนกับตัวเอง เพราะหลายครั้งเด็กจะ

คิดวนไปวนมาเป็นภาพไม่ชัดอยู่ในหัว สเต็ปของครูมินคือ คำถามแรก - ในใจเลือกอะไรเอาไว้บ้าง คำถามสอง - ในแต่ละตัวเลือกมีอะไรเป็นทุนเดิมหรือเป็นข้อได้เปรียบ คำถามสาม - ถ้าเลือกทางนี้ ลองไปหาข้อมูลเพิ่มเติมไหม

“ถ้าเป็นเรื่องเรียน เราจะให้เด็กไปหาข้อมูลเอง”

ถ้าเป็นเรื่องเพื่อน ครูจะถามเด็กว่า ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เด็กอยากทำอย่างไร ถ้าเด็กอยากทำแบบนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจะมีอะไรบ้าง เด็กจะยอมรับทางเลือกไหน และถ้าเลือกทางนั้นแล้วจะเกิดอะไรตามมาบ้าง

“สุดท้ายเขาก็จะกลับไปตัดสินใจเอง ไปเลือกเอาเอง เราจะไม่มีหน้าที่มาบอกว่า หนูต้องเลือกอันนี้สิ หนูต้องทำอันนี้สิ”

คงจะจริงอย่างที่ครูมินว่า เพราะบางทีนักเรียนก็ไม่ได้ต้องการให้ใครมาชี้แนะหรือขีดเส้นให้เดิน แต่เด็กเพียงต้องการคนที่มานั่งข้างๆ รับฟัง พร้อมทั้งจะเข้าใจและไม่ตัดสิน การปล่อยให้เขาได้ลองผิดลองถูก ก็เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่แข็งแรงได้

“เวลาที่อยู่กับนักเรียน เราารู้สึกว่าเราเท่ากัน เขามีสิทธิแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง เขาสามารถบอกว่าเราไม่ใช่ออย่างนั้นอย่างนี้ เราให้อิสระ เพราะเราคือมนุษย์ เราก็ต้องการคำแนะนำจากทุกๆ คน แล้วกับเด็กเองก็เป็นคนที่เราทำงานด้วยมากที่สุด การฟังเสียงของเด็กจึงสำคัญกับเรามาก ถ้าในความสัมพันธ์ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้บอกเรา ไม่เปิดโอกาสให้เราได้รับฟังเขา เราจะเป็นครูที่ดีไม่ได้”

ครูมินยกตัวอย่างลูกศิษย์คนหนึ่งที่ใช้ยาเสพติด แม่เด็กเข้ามาปรึกษาและขอร้องให้ครูไปช่วย

“ถ้าเราเปิดประเด็นหรือตั้งคำถามไปเลยว่า เสพยาหรือเปล่า เด็กจะเลิกคุยกับเราทันที เราเลยเข้าไปชวนคุยเรื่องอื่นก่อน เช่น คิดเห็นต่อเรื่องพวกนี้ (ยาเสพติด) อยากรู้บ้าง เขาก็พูดมากลางๆ ว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่วัยรุ่นอยากรู้อยากลอง แต่การเสพติดเลย มันไม่ดี”

นั่นแสดงว่าเด็กรู้ว่าไม่ดี ครูมินไม่ได้พูดอะไรมากกว่านี้ ได้แต่ปล่อยให้เด็กไปใช้ชีวิตต่อ จนวันหนึ่งแม่ของเด็กก็เดินมาหาครูและบอกว่า ลูกตัดสินใจเองว่าจะไปบำบัด

“เราารู้สึกว่ามันเจ๋งที่สุดแล้ว วันนั้นเราให้เขาได้เติบโตด้วยตัวเอง รับผิดชอบตัวเอง ปล่อยให้เขาโต แล้วเขาก็จะเดินได้ แต่ถ้าเรามัวประคองเขา ไม่มีทางที่

เขาจะเดินเองได้” นี่คือผลจากการรับฟัง เข้าใจ ไม่สั่ง ไม่ตัดสิน และเชื่อว่าเด็กมี
แสงสว่างอยู่ในตัวเอง

การเป็นครูแนะแนวจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับครูมัธยม

ทำใจ = ดับไฟ

การเป็นครูไม่เพียงแต่ต้องคลุกคลีกับนักเรียนเท่านั้น โดยเฉพาะครูจบใหม่
อย่างครูมัธยม ความสัมพันธ์และการวางตัวต่อเพื่อนครูและครูรุ่นพี่ในโรงเรียน ถือเป็น
เป็นโจทย์สำคัญ บางวันก็ชนะ อีกหลายวันกลับแพ้อาจจะลาออก

“เราผ่านฝึกสอนมาก็พอจะเห็นว่าระบบมีปัญหาบางอย่างอยู่ ทำอะไรได้บ้าง
ไม่ได้บ้าง ตอนนั้นเราคิดว่าคงทำอะไรไม่ได้หรอก แต่พอเป็นครูแล้วอาจมีจุดที่เรา
พอขยับได้ ตอนที่เข้ามาแรกๆ ก็มีหลายอย่างที่เรารู้สึกแย่มากๆ บางครั้งรู้สึกอยาก
ลาออก รู้สึกว่าเราทำไม่ได้ เหมือนอยู่ในทุ่งระเบิดที่ไม่รู้ว่าจะไปเหยียบกับระเบิด
ตรงไหน เมื่อไหร่”

เล่าย้อนไปในเทอมแรกของการเป็นคุณครูวิชาแนะแนวเต็มตัว ครูมัธยม
ไฟแรงทำกิจกรรมกับเด็กเยอะมาก จนเด็กๆ ทุกคนบอกว่าสนุกและชอบ เพราะ
มีอะไรใหม่ๆ ให้เด็กได้ทำ ความสนิทสนมต่อดีดง่าย

แต่พอเข้าเทอมสอง ไฟที่มีก็ดับค่อยๆ ดับลง จนครูมัธยมใช้คำว่า “ใจเรา

‘ไม่ไหวแล้ว’ เพราะเวลาคิดหรือริเริ่มทำกิจกรรมใดๆ สักอย่างในระดับนโยบาย กลับเจอแต่กำแพง อะไรๆ ก็ติดขัดไปหมด

และคำปลอบใจว่าให้ ‘ทำใจ’ คือการดับไฟที่ได้ผล...มาก

“รุ่นพี่ที่สนิทคนหนึ่งบอกว่า เขาอยู่มาตั้งแต่เริ่มเข้าบรรจุจนจะเกษียณแล้ว ทุกอย่างยังเหมือนเดิม หัวข้อที่เคยอบรมเมื่อ 20 ปีที่แล้ว กับหัวข้อในปัจจุบันยังเป็นหัวข้อเดิม เราคงทำในสิ่งที่เราทำได้ อยากทำอะไรก็ทำในห้อง แต่ถ้าหวังจะเปลี่ยนระบบใหญ่คงเป็นไปได้ ฟังแล้วก็หดหู ความเป็นครูของเราก็ก็นิ่งดับไป”

‘ก่อการครู’ เติบโตให้เข้าใจ

แล้ววันหนึ่งครูมันก็ได้มารู้จักกับโครงการ ‘ก่อการครู’ ที่ไม่เพียงแค่เติมไฟ แต่ทำให้เข้าใจและอยู่เป็น

‘เมื่อไหร่? กับการอบรมครูที่ไม่เติมไฟในใจคุณ’ – ถ้อยคำเชิญชวนของโครงการก่อการครูที่เลื่อนเจอบนฟีดเฟซบุ๊กกระทึกใจครูมันเต็มๆ จึงตัดสินใจสมัครเข้าร่วมโครงการ

“โครงการเข้ามาช่วยชีวิตเรามากจริงๆ ทำให้เราได้เจอหลายๆ คนที่เคยผ่านมาก่อน จนรู้ว่า เออ...ยังมีคนที่เจ็บหนักกว่าเรามากๆ ที่เขาอยู่กันมาหลายปี เขาก็อยู่กันได้ เราเลยรู้ว่ามีหลายอย่างที่ต้อทน และมีหลายอย่างที่เราพอจะทำได้ในห้องเรียนของเรา เลย์รู้สึกว่ เออ...ไม่เป็นไร สู้ต่อ”

โมเมนต์สำคัญคือการได้เข้า ‘ห้องเรียนแห่งอำนาจ’ ของ ‘ก๊วย’ พงษ์สพหลกุลบุตร แห่งกลุ่มละครมะขามป้อม ยิ่งทำให้ครูมันได้เข้าใจอะไรหลายๆ อย่างมากขึ้น โดยเฉพาะการได้ทำความเข้าใจคนที่เหนือกว่า เพราะห้องเรียนนี้อธิบายว่าโครงสร้างทั้งหมดของระบบเป็นอย่างไร ได้รู้ว่าครูคือคนที่อยู่ตรงกลาง ข้างบนคือคนตัวใหญ่กว่า ส่วนข้างล่างคือเด็ก

“พอเห็นในมุมเขา รู้ว่าเขาต้องแบกรับอะไรบางอย่างเหมือนกัน เลย์ได้แง่คิดว่าไม่มีใครที่สบายหรือลอยตัว เขาก็มีคนเหนือกว่าขึ้นไปทีกตเขาอยู่เหมือนกัน”

นอกจากห้องเรียนแห่งอำนาจ ครูแนะแนวสายกิจกรรมอย่างครูมันก็ไม่พลาดที่จะเข้าร่วมโมดูล 3.1 Demo class - Authentic learning ของ

เวลาที่อยู่กับนักเรียน เราารู้สึกว่า
เราเท่ากัน เขามีสิทธิแสดงความคิดเห็น
ที่แตกต่าง เขาสามารถบอกเราว่า
เราไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้
เราให้อิสระ เพราะเราคือมนุษย
เราก็ต้องการคำแนะนำจากทุกๆ คน
แล้วกับเด็กเองก็เป็นคนที่เราทำงาน
ด้วยมากที่สุด การฟังเสียงของเด็ก
จึงสำคัญกับเรามาก

‘อาจารย์เปี้ยก’ ดร.สิทธิชัย วิชัยดิษฐ์ และ ‘มะโหนก’ ศุภวิรัช สงวนคัมภรณ์ ซึ่งทำให้ครูมันเข้าใจว่า การทำกิจกรรมไม่จำเป็นต้องโหลดโผนหรือกรีดกราด เด็กก็สนุกได้

“อย่างที่ยบอก เราเป็นคนที่ทำกิจกรรมมาตลอด เรายึดความสนุกของเด็กเป็นหลัก แต่บุคลิกของอาจารย์เปี้ยก เป็นคนนิ่ง วิชาการ และออกเนิร์ดๆ แต่เขาสามารถทำกิจกรรมให้สนุก ทำทาย โดยไม่ต้องเสียงดัง ไม่ต้องวิ่งวุ่นวาย ทำให้เรารู้สึกว่าการทำกิจกรรมไม่ต้องเหนื่อยทุกคาบ เราแค่มีโจทย์สำคัญโยนให้เด็ก ทำให้เกิดความท้าทายต่อเด็ก แค่นั้นก็จะไหลเหมือนโดมิโนที่พร้อมล้ม 1 2 3 4”

จากเวิร์คช็อปนี้ครูมันได้เรียนรู้ว่า จุดสำคัญที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ คือ การสร้างความท้าทาย ไม่ใช่แค่ความสนุก พอกลับมาสอนนักเรียนอีกครั้ง จากที่เคยออกแบบกิจกรรมที่เน้นให้เด็กเล่นเกม ที่ครูคิด (เอาเอง) ว่าสนุก ก็กลับมาตั้งคำถามตัวเองใหม่ว่า

“ถ้าเด็กทำกิจกรรมอันนี้ จะมีความท้าทายอะไรเพื่อดึงความสนใจให้เขามาทำกิจกรรมกับเราได้โดยอัตโนมัติ”

พูดง่าย ๆ คือ มองในมุมของเด็กมากขึ้นนั่นเอง - ครูมันสรุป

บทบาทครูที่เปลี่ยนไป เข้าใจโลกมากขึ้น

เมื่อกลับมาเริ่มต้นเทอมใหม่ การสอนของครูมันเปลี่ยนไป

“แต่ก่อนเราเตรียมการสอนมา แต่เป็นการสอนโดยไม่ได้เก็บทุกคน คนไหนฟังก็ฟัง คนไหนไม่ฟังก็ปล่อยไป พอหลังจากเข้าโครงการก่อนการครู สิ่งที่เปลี่ยนในห้องที่รู้สึกได้คือเราเข้าใจเด็กมากขึ้น ที่เขาไม่ฟังเรา ไม่ใช่ว่าเขาเป็นเด็กไม่ดี ตอนนั้นเราก็แอบตัดสินเด็กเร็วไป แต่ตอนนี้กลายเป็นว่าเด็กที่ไม่ฟังเรา แสดงว่าเขาต้องมีอะไรบางอย่าง แล้วเราก็ใช้วิธีเข้าไปคุยกับเขาแทน”

พอครูมันไปคุยกับเด็กจริงๆ ถึงได้รู้ว่า เด็กมีความคิดกว้างและไกลเกินคาด โดยเฉพาะคำถามจากเด็กที่ว่า “กิจกรรมนี้อาจารย์ทำไปเพื่ออะไร?” ครูมันมีหน้าที่อธิบาย ผลสุดท้ายคือเด็กรับฟังและสนใจวิชาแฉะแนวมากขึ้น ยอมทำกิจกรรมที่เคยปฏิเสธมาตลอด

“เราเลยกลับมาคิดว่าจริงๆ แล้วอาจจะมาจากตัวเรามากกว่า ที่เราไม่เห็นไม่สนใจ ไม่รับฟังเขามากพอ”

กับความสัมพันธ์ของครูด้วยกัน ครูมีนยอมรับว่าต้องปรับตัวกันหลายครั้ง การกลับมาด้วยใจที่พองโตจากโครงการก่อการครู ด้านหนึ่งก็ทำให้ครูมีนเผลอคิดว่าตัวเอง ‘ใหญ่กว่าคนอื่น’

“เรากลับมาพร้อมความมั่นใจเกินร้อย เราอาสาตั้งวง PLC (Professional Learning Community: ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ - ครูรวมตัวกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง) เราเป็นโมดูลเรเตอร์ แต่ด้วยความสัมพันธ์ที่ไม่ได้ถูกปูพื้นฐานให้คุ้นชินกับกระบวนการนี้มาก่อน กลายเป็นว่าสิ่งที่ทำไปกระทบใจกระทบความรู้สึก ฟีดแบ็คที่กลับมาคือเกิดความรู้สึกไม่ดีต่อสิ่งที่เราทำ”

อะไรที่คิดว่าดี กลับไม่ดี ข้อนี้ทำเอาครูมีนช็อกไปพอสมควร

“เหมือนถูกตบหน้าเรียกสติอีกครั้ง เราถูกมองว่าเรายังเด็ก ควรจะทำอะไรเป็นลำดับขั้นตอนตามการประชุมที่เคยมีมาก่อน แต่เราโผล่ไปทำแบบนั้นเหมือน

ไม่ได้ให้เกียรติเขา”

คนรอบข้างต่างปลอบใจด้วยคำว่าเหตุการณ์ที่ครุมีนเจอเป็นเรื่องปกติ เป็นธรรมดาที่มีคนเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย นั่นทำให้ครุมีนปวดน้ำตาถึงแล้วมานั่งนิ่งๆ ทบทวนตัวเองว่า ‘เราเป็นใคร’

ณ ขณะนั้นครุมีนคือครุที่มีอายุงานเพียง 2 ปี บางทีก็ต้องกลับมาพิจารณาหน้างานตัวเองว่าทำได้แค่ไหน นำมาสู่การวางกลยุทธ์ใหม่เพื่อเป้าหมายเดียวกัน ต่างแค่วิธีการ

“ตอนนี้ก็พยายามใหม่อยู่นะ อาจจะมีมือใครหลายๆ คนที่เขามีประสบการณ์ และวิสัยทัศน์มากกว่าเรา มาช่วยสร้างความเข้าใจแทนเรา (ยิ้ม)”

กึ่งเมล็ดให้งอกงามและเติบโต

จากเรื่องราวของครูมินบอกเราแทบทุกย่อหน้าว่า การเป็นครูไม่ได้มีเพียงหน้าที่สอน แต่พ่วงมาด้วยความรับผิดชอบมากมาย

แรงผลักดันสำคัญคือ ‘จิตวิญญาณความเป็นครู’ ฟังดูอาจเป็นคำพูดสวยหรู แต่ครูมินเชื่อว่ามีอยู่จริงและคอยหนุนหลังให้ยังเดินหน้าต่อด้วยรอยยิ้ม

และคงเป็นอย่างที่ครูมินเชื่อว่า ครูคืออาชีพที่มีคุณค่า...

“อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีคุณค่า ได้ช่วยเหลือ ทำให้เรารู้สึกมีคุณค่ากับตัวเอง พอมีคุณค่า เลยทำให้เราเกิดความสุขขึ้นว่าเราได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์กับโลกใบนี้ ถ้าเราทำแล้วไม่มีคุณค่า ไม่มีความหมาย เราก็ไม่รู้ว่าจะเป็นครูไปเพื่ออะไร”

ยกตัวอย่างง่ายๆ การสวมบทคุณครูวิชาสังคม ทำให้ครูมินไม่มีความสุขในการสอน เพราะต่อ ยอดไม่ได้ว่าเด็ก ๆ จะนำความรู้จากตำราไปใช้อะไรได้มากกว่าการสอบ แต่พอเปลี่ยนมาเป็นครูแนะแนว แม้ไม่ได้สอนวิชาการอะไรมากมาย แต่กลับรู้สึกว่าได้ปลูกอะไรบางอย่างทิ้งอกลงมา

“ทำให้เด็ก ๆ เข้าใจตัวเองมากขึ้น เหมือนกับเราได้ทิ้งเมล็ดอะไรบางอย่างให้มันเติบโตในตัวเขา ได้ให้คุณค่าอะไรบางอย่างกับชีวิตเขา”

คาบสุดท้ายของปีการศึกษาที่ผ่านมา ครูมินให้นักเรียนเขียนขอบคุณตัวเอง ขอบคุณทุกอย่างตลอดการเรียนชั้น ม.5 ลงกระดาษ ส่วนอีกใบให้จับฉลากชื่อเพื่อน จับได้ชื่อใครก็ให้เขียนขอบคุณคนนั้น

“พอท้ายคาบ จะมีเด็กประมาณ 2-3 คนที่เงยหน้ามาบอกเราว่า ขอบคุณอาจารย์ด้วยนะค่ะที่จัดกิจกรรมแบบนี้ให้ แล้วมีเด็กคนหนึ่งทักมาว่า วันนี้เขาขอบคุณตัวเองแล้ว ขอบคุณเพื่อนแล้ว แต่ยังมีอีกคนหนึ่งที่เขายังไม่ได้ขอบคุณคือครู ต้องขอบคุณครูมากๆ ที่เป็นแรงผลักดันให้เขาตั้งใจอ่านหนังสือมากขึ้น มีเป้าหมายที่ชัดเจนในชีวิต...

“มันเป็นความรู้สึกอึ้งใจ สิ่งที่เราทำลงไปมีคนเห็น มีคนได้รับรู้ มีคนรู้สึกอยู่” ครูมินกล่าวทิ้งรอยยิ้ม

“ไม่ว่าจะกี่ปี ผมก็จะบอกเขาอย่างหนึ่งว่า
การเรียนรู้ด้วยตัวเองคือสิ่งสำคัญมากกว่าที่ครูสอน”

ครูวิल्ली อนุสรณ์ นิลโอม

“เราไม่เคยเชื่อว่าการเรียนคือการ ‘นั่งในห้อง’
มันไม่สนุก มันไม่จริง”

ครูอ้อม ชุติณธ รัตถพนม

“การศึกษาถูกทำให้เป็นปัญหาการเมือง
การเมืองก็ย้อนมาสร้างปัญหาการศึกษาและสังคม”

ครูไอซ์ ศักดิ์นรินทร์ ยาวิชัย

“ครูคือคนหนึ่งที่ออกแบบประเทศได้
เราอยากฝากประเทศไว้กับคนแบบไหน ทำเลย”

ครูโบว์ ลัดดาวรรณ เหล่าเกียรติกุล

“บางโรงเรียนครูแนะแนวก็ไม่ได้ทำให้เด็กรู้สึกว่ามี
ครูแนะแนว ขณะที่หลายโรงเรียนมีครูวิชาอื่น
มาทำหน้าที่ครูแนะแนวได้ดีกว่าคนที่จบแนะแนวเสียอีก”

ครูปุ้ย วรียี สืบสมุก

“เราเชื่อว่าระบบการศึกษาเปลี่ยนแปลงได้
มีความหวัง เราต่างเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้
ไม่ต้องโทษอะไรเพราะไม่เกิดประโยชน์”

ครูสอนอู สัญญา มกรินทร์

“ห้องเรียนที่เจียบ ให้เด็กคอยฟังแต่คำสั่งครู
เป็นการสร้างกรอบที่ทำให้เด็กคิดไม่เป็น”

ครูแซ อัมพิกา ไกรอ่า

“เด็กแต่ละคนล้วนแตกต่างกัน เราวิ่งไปสร้าง
พื้นที่แห่งอำนาจอยู่ทำไม พื้นที่ปลอดภัยต่างหากที่เด็กต้องการ
และครูอย่างผมสร้างได้”

ครูยอร์ช ณัฐพงศ์ อนุสนธิ์

“อยากให้เด็กที่เรียนไม่เก่ง รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีตัวตน
ถึงแม้ในห้องเรียนเขาอาจจะทุกข์ แต่นอกห้องต้องสุข”

ครูตุ้ม วิภาวี พลดี

“เวลาที่อยู่กับนักเรียน เรา รู้สึกว่า เราเท่ากัน เขามีสิทธิ
แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง เขาสามารถบอกเราไม่ได้
อย่างนั้นอย่างนี้ เราให้อิสระ เพราะเราคือมนุษย์”

ครูมิน สุรัสวดี นาคะวะรัง

ผู้นำแห่งอนาคต

LEADERSHIP FOR THE FUTURE

ETHICAL • COLLECTIVE • TRANSFORMATIVE

ก่อนการปฏิรูป

ครูบัณฑิต จุดหมายปลายทาง

**สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ**

ราคา
180
บาท